

ISSN 2217-2017

UDK 82

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Година XIV Број 32

јануар – јун 2023

Алма

ИЗДАВАЧ

Алма

Молерова 62-А, Београд

011/2437-204

www.alma.co.rs

www.alma.rs

УРЕДНИШТВО

Ђорђе Оташевић

(главни уредник)

Милутин Ђуричковић

Милица Јефимијевић

Лилић

КОРИЦЕ

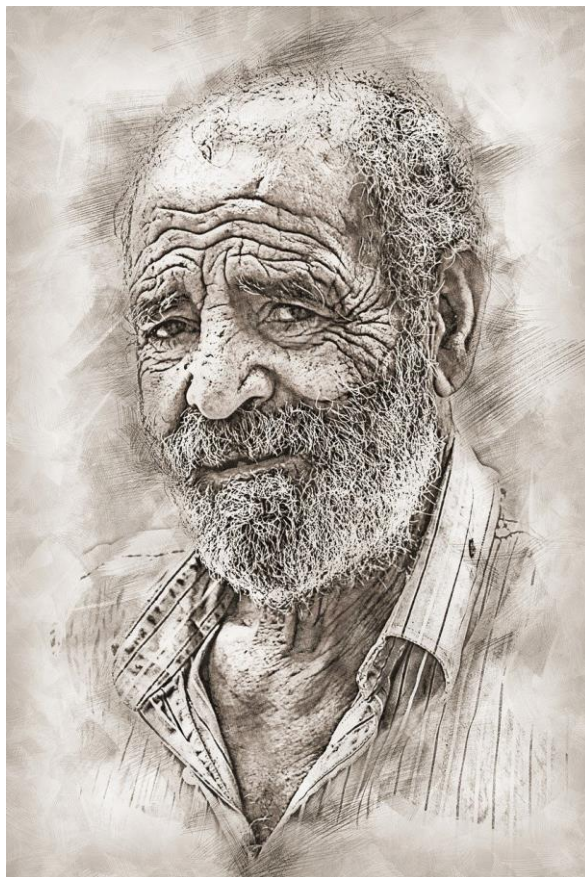
Дејана Јовановић

ФОТОГРАФИЈА

Бригит Вернер

ШТАМПА

„Алма“, Београд

Бригит Вернер

Књижевни преглед излази два пута годишње, у два издања – штампаном и електронском.

Имејл адреса: knjizevnipregled@yahoo.com

Претплата за 2023. годину (за штампано издање): 1.700 динара. Текући рачун: 205-39745-66 код Комерцијалне банке, Београд. Код претплате ставити назнаку „За Књижевни преглед“.

САДРЖАЈ

САГЛЕДАВАЊА

Александар Чотрић: <i>Неуништива незлобивост</i>	7
--	---

О КЊИГАМА

Васа Павковић: ШТА ЛИ ЈЕ СТВАРНОСТ? (<i>Кукавичке јуначке песме</i> , Милан Тодоров)	18
Ненад Вучетић: <i>КАРЛО ПО КО ЗНА КОЈИ ПУТ МЕЂУ КРУШЕВЉАНИМА</i> (<i>Мисисипи под Багдалом</i> , Драгутин Минић Карло)	21
Витомир Теофиловић: <i>НАКНАДНА ПАМЕТ КАО РЕКА БЕЗ ОБАЛА</i> (<i>Касни живот мушкарца</i> , Милан Тодоров)	24
Иво Мијо Андрић: <i>ЦРНА СТРАНА БИЈЕЛОГ СВИЈЕТА</i> (<i>Посао на црно</i> , Лазар Ласло Леветеи)	26
Милијан Деспотовић: <i>ПОЕЗИЈА КАЧИ НАДУ</i> (<i>Стабло љубави</i> , Душко Ж. Поповић)	29
Милица Јефтимјевић Лилић: <i>НА ИЗВОРИШТУ СТРАСТИ, БОЛА И УСХИЋЕЊА</i> (<i>У мору зрно</i> , Сања Лукић)	34
Васа Радовановић: <i>ГРУМЕН МИЛОСРЂА ИГОРА ЉУБИЋА</i> (<i>Грумен милосрђа</i> , Игор Љубић)	38
Иво Мијо Андрић: <i>АФОРИЗАМ НА БОШЊАЧКИ НАЧИН</i> (<i>Панорама бошњачког афоризма</i> , Екрем Мацић)	41
Милијан Деспотовић: <i>МИСАОНО НЕБНО ВЕДРИЛО</i> (<i>Златиборска свеска – Златиборизми</i> , Душан Видаковић)	45
Александар Чотрић: <i>НА ОШТРИЦИ ПЕРА</i> (<i>Пост скрипtum</i> , Зоран Т. Поповић)	49
Александар Чотрић: <i>ДУХОВИТО И КРИТИЧКИ</i> (<i>Облак над Варадином</i> , Добривоје Антонић)	52

ИЗ НОВИХ КЊИГА

Милутин Ђуричковић: <i>Жудња за игром</i>	56
---	----

Мирјана Даниловић: <i>Авантуре девојчице свемирке</i>	61
Александар Ђурић: <i>Трансилванијски алфа бет</i>	63
Јордан Ђорчев: <i>Најстарији човек на свету</i>	65
Миомир Милинковић: <i>Шумљаци</i>	67
Снежана Алексић: <i>Мека прича у прабини</i>	69
Милорад Бибин: <i>Траг у времену II</i>	71
Милорад Бибин: <i>Савремене стиховане бајке и басне</i>	73
Јовица Ђурђић: <i>Алонсо и његова барка</i>	75
Доната Думичић: <i>И близу и далеко</i>	77
Тамара Лујак: <i>Речник српских митолошких бића</i>	79
Драгутин Минић Карло: <i>Мисисипи под Багдалом</i>	81
Лазар Ласло Леветеи: <i>Посао на црно</i>	84
Един Морић Кинкел: <i>Марија</i>	87
Радосав Стојановић: <i>Стазе и пртине</i>	89
Радосав Стојановић: <i>Седам јутара сутра</i>	91
Иво Мијо Андрић: <i>X-уморне мисли</i>	93
Диљан Бенев: <i>Преображаји</i>	95
Александар Чотрић: <i>Мисли у покрету</i>	97

ИЗ РУКОПИСА

Ласло Лазар Леветеи: <i>Друга вињета (Második vignetta)</i>	100
Милан Тодоров: <i>Не знајући шта ће бити на крају</i>	101
Александар Ђурић: <i>Нигеријска трилогија мрака</i>	106
Милица Јефтимјевић Лилић: <i>Закасна чоколада</i>	110
Душко Секулић: <i>Јануарска река</i>	113
Слободан Симић: <i>Старлета</i>	115
Данко Стојнић: <i>Недељу дана у животу читаоца-писца : ретроградно</i>	117
Зоран Д. Живковић: <i>Након олује</i>	125
Радосав Стојановић: <i>Ред ствари</i>	126
Александар Чотрић: <i>Сусрет</i>	128

НОВИ ГЛАСОВИ

Милена Милановић: <i>Колиба из руку мојих предака</i>	131
---	-----

ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Тибор Залан: <i>Црно-бели псалм</i> (Превела Јоланка Ковач)	134
Пејо К. Јаворов: <i>Чаробница</i> (Превео Марко Николић).....	140
Мирослав Лукович: <i>Бог је летео авионом</i> (Превели Милијан Деспотовић, Олга Лалић Кровицка).....	142
Маја Митова: <i>Бузуки и узо</i> (Превело Милан Димитријевић)	144
Олександар Ушкалов Сашко: <i>Оцу</i> (Превео Јарослав Комбиљ)	146
Корнељу Вадим Тудор: <i>Врхунац Демократије</i> (Превео Алексаднар Чотрић)	147

РАЗГОВОРИ

Јоланка Ковач и Даниел Левенте Пал: <i>Разноликост и многостраност делатности Културне агенције „Петефи“</i>	150
--	-----

САГЛЕДАВАЊА

Данко Стојнић: „Плочице за терасу 2 у 1“ (2023)

Александар Чотрић

НЕУНИШТИВА НЕЗЛОБИВОСТ

У менталитету Белоруса, практично, нема жеље за екстремима, идејама месијанства и изабраности. Белоруси себи не постављају циљ да усреће цео свет. Сањају о благостању својих најмилијих и родног краја, што је често постајало својеврсни катализатор за буђење њиховог националног духа. Припадници белоруског народа способни су да уоче сопствене мане, да препознају заслуге других народа и разумно и мирно процењују стварну ситуацију. Речи које најбоље описују њихове особине јесу: усклађеност, умереност, усаглашеност, стрпљење, толерантност, скромност, доброљубље, кроткост...

Белоруси су, менталитетски, духовит народ, спреман да се самокритички осврне на своју стварност, о чему сведочи шала:

– Белорусија је необична земља.

– Зашто?

– А где сте видели државу која носи име трактора?

Стереотипна слика правог Белоруса постоји само у његовим мислима, а шале о Белорусима углавном се могу чути и разумети унутар саме земље. Подложност и пасивност Белоруса неке су од популарних мета таквих шала. У првој се говори о Белорусу који виси на вешалима, најпре се опире јер се гуши, а онда каже: „Ништа, навикао сам се.”

Следећа шала постоји у многим варијацијама у усменој и онлајн комуникацији: „Рус је седео на клупи на којој је био ексер. Кад га је приметио, скочио је с клупе, искривио га, опсовао све и отишао. Украјинац је, такође, седео на клупи. Он је устао, извукао ексер, узео га и отишао. И Белорус се налазио на истом месту. Он је седео и седео, љуљајући се и дижући се, а онда је рекао: ‘Али можда би требало да буде овако?!’”

Такви самопрекорни вицеви, народне шале, као и уметнички афоризми, понекад упоређују Белорусе с другим народима и наглашавају да су Белоруси жртве, а не агресори, због чега је њихов фокус на толеранцији и стрпљењу. То о Белорусима, кроз призму хумора и сатире, ствара двосмислену слику. С једне стране, такве карактерне особине спречавају Белорусе да следе своје интересе и бране своја права, а с друге, могу се тумачити у позитивном светлу и приказивати их као нацију која би пре изабрала мирна средства уместо отвореног сукоба.

Данашња територија Белорусије била је вековима на удару и под притиском по броју становника и територији знатно већих државних творевина, распарчавана и дељена, присаједињавана Пољској или Руској империји. То је подстакло непрекидну белоруску борбу за опстанак и настојање да се избегне асимилација.

Белорусија је источноевропска, словенска држава са око девет и по милиона становника. Та земља и њен народ донедавно су ретко успевали да стигну до међународних вести и тако остали „ствар у себи“, како би то рекао Кант. Вероватно се, пре свега, тиме може објаснити наше садашње слабо познавање сродне нам и објективно пуне пажње вредне белоруске књижевности, афористике посебно.

Свесни управо тога, покушавамо да скренемо пажњу наше културне јавности на ову Антологију, која може, надамо се, подстаћи занимање за укупну, сличну и блиску нам белоруску књижевност и културу. У афористици, коју представљамо, могу се, као на длану, видети белоруска стварност, проблеми, контроверзе, размишљања, уметност, књижевност, земља, географија, историја и душа.

Непроцењиво власништво белоруског народа јесте његов језик и говорно стваралаштво. Реч садржи највеће ризнице људске мудрости и богато искуство нагомилавано вековима. А у афористици, изрекама и максимама, можда као ни у једном другом облику вербалне уметности, ретком снагом откривају се праве црте народа, његовог карактера, историје, става, друштвеног живота и бескрајне разноликости међуљудских односа. Афористика је једно од средстава фигуративног говорног изражавања мудрости, скуп интелектуалних изрека, смештених у сажет и савршен облик. Афористика је специфичан жанр књижевног стваралаштва, жанр који је у суштини реторички.

Белоруски афористичари као да имају урођену способност да прихвате ствари у њиховој двосмислености, променљивости и покретљивости, да их слободно тумаче, да их замењују и повезују према уметничкој логици. Њихов хумор је амалгам безбрижног громогласног смеха и мудрог разумевања човека, незадовољства изазваног друштвеним и личним пороцима и тежње за њиховим хумористичним превазилажењем и сатиричним критиковањем. То је уметнички смех који не потискује, већ побеђује ружноћу и вулгарност и делује као морална сила. Морално уздигнута личност уметника балансира бес и смех, мржњу и бол, штити га од слепила, од нарушавања уметничких и етичких мера. Смех је пригушен и суптилан, то је смех који разоткрива, али и прашта.

Афоризам утиче на свест због оригиналности изражене мисли или идеје, дубине, тачности запажања, као и неочекиваности расуђивања. Суштинска карактеристика афористике јесте краткоћа говорних средстава, њихова крајња сажетост с највећом, максималном јасноћом израженог значења.

Савремену белоруску књижевну сцену, укључујући и афористичарску, одликује активан рад десетина значајних аутора, стална појава нових писаца, рафинирана поетика, стваралачка сумња, софистицирано поигравање језиком, интелектуална меланхолија и активистички жар. Све то постоји у једном простору, некако испреплетано, способно да изнедри нове облике и начине изражавања.

Ако бисмо покушали да најсажетије представимо тематско-мотивску садржину белоруске афористике, очитовану у Антологији, морали бисмо издвојити, пре свега, интересовање заступљених аутора за егзистенцијална, детерминишућа питања и смисао битисања, као што су: човек („Када се животиња пробуди у човеку, све животиње почињу да дрхте“, Анатолиј Афанасјевич); живот („За Бога је подједнако важан живот и слона и бубице“, Анатолиј Бесперстих); здравље („Најбољи лек за сваку болест јесте – здравље“, Михаил Миранович); разум („Паметан је онај ко разуме зашто је будала увек у праву“, Анатолиј Андрејев); истина („Ништа тако не прља људе као чиста истина“, Јуриј Зарожни); добро („Труди се да чиниш добро, а лоше ће неко чинити и без тебе“, Надежда Парчук); зло („Човек без сећања способан је само да чини зло, ништа друго до зло“, Светлана Алексијевич); храброст („Храброст је таленат, марљивошћу је не можете достићи“, Василиј Биков); слобода („Слободан човек је роб закона, роб морала, роб савести, роб части...“, Владимир Липски); љубав („Када човек нема љубави, њему је тешко, и с њим је тешко“, Георгиј Марчук); Бог („Бог толико много мисли о нама да нема времена да учини нешто за нас“, Анатолиј Борисоглепски); вера („Не лечи лек, већ вера у њега“, Игор Суботин); искреност („Искреност је поштење глупих и глупост паметних“, Анатолиј Андрејев); савест („Мирно спава не само онај ко има чисту савест него и онај чија је савест заспала пред својим господаром“, Гаљина Бабарика); уметност („Уметност је преламање света кроз призму лепоте“, Виталиј Родионов); идеје („Лопови су много опаснији ако имају привлачне идеје“, Анатолиј Бесперстих); домовина („Човек нема ништа лепше и драже од своје домовине. Човек без домовине је просјак“, Јакуб Колас); народ („Народ је караван камила које гоне бичевима“, Светлана Алексијевич); друштво („Када друштво доводи слободу до разузданости, она одлази из друштва“, Георгиј Марчук); породица („Свака породица има своју црну овцу“, слегнули су раменима

ђаволи, пронашавши анђела у својој средини", Анатолиј Пољански)... У већини, дакле, реч је о моралистичким, дидактичким и рефлексивним порукама.

Код белоруских аутора најкраће књижевне форме ретко су заступљене политичке теме. Тек понегде могу се пронаћи афоризми о странкама, изборима, парламенту, министрима, медијском монополу, демонстрацијама, протестима...

Без имало претеривања, афоризам изазива опште интересовање и буқвално је добио универзални обим. Тешко да постоји особа коју, на овај или онај начин, не привлаче добронамерне изреке, поучни афоризми, крилатице, кратко срочене мудрости. Многима је на уснама мисао: „Говор без афоризма је као храна без соли". Афоризми се широко и често користе у свакодневном животу, уобичајеној људској комуникацији, у новинарству, књижевном стваралаштву, беседништву и истраживачким радовима. Употреба афористике је непроцењива у сатима размишљања, аналитичке рефлексije и стваралачке потраге. Према општоумном запажању Лава Толстоја: „Кратке мисли су добре јер подстичу озбиљног читаоца да мисли својом главом." Горки је рекао да „афоризми уче да се речи стисну као прсти у песницу". Афористика је жанр који не допушта многословље. У њој је потребна крајња динамика речи, када је велико садржано у малом, као океан у капи воде. Снага и аура афоризма, наравно, зависе од броја употребљених речи: што их је мање, то је изрека изражајнија („Убиј бес ћутањем!", Анатолиј Афанасјевич; „Ти мени, а ја – себи", Валентин Толкачјов; „И којешта је нешто!", Анатолиј Пољански).

О таквим афористичким изразима који представљају право богатство говора, Гогољ је рекао: „Мало је речи, али су толико прецизне да значе све. У свакој речи постоји повор простора, свака реч је безгранична." Мајаковски је прогласио велику улогу речи као „заповедника људске снаге" и није престајао да тражи говор „тачан и огољен", способан да изрази велики животни садржај. У свом опусу пронашао је речи које су могле да покрену „хиљадама година милиона срца". А поредећи најдужи и најкраћи књижевни жанр, Михаил Миранович поручује: „Роман није довољно сажет афоризам".

Афоризме које стварају белоруски писци карактерише разноврсна и широка тематика; они се одликују зрелошћу своје филозофске и естетске визије, у чијем пољу није само живот њихове земље већ и међународни, универзални проблеми. Често се у забавно-духовитим афоризмима исмејава озбиљна и забрињавајућа апсурдност стварности. Многи афоризми, па и најкраћи, говоре о најкрупнијим и најважнијим темама. Неке од тих фор-

мулација по својој дубини, поучности, лапидарности и универзалности подсећају на античке и библијске мудрости, или вековима старе пословице древних народа.

Жанровске форме белоруске афористике карактерише изражена тежња: крајње сажета и истовремено исцрпна дефиниција предмета или ситуације, коришћење акумулираног искуства друштвеног живота и познавања стварности која окружује човека. И видимо с каквом су убедљивошћу и вештином у афоризмима забележена разноврсна народна традиција, тачна запажања о људској егзистенцији, филозофска размишљања о прошлости и будућности. Афоризми садрже све оно чиме је испуњен људски живот, са својим стрепњама и радостима, јавним и личним интересима, љубављу и љутњом, истином и обманом, неостваривим и реалним сновима.

Интегрална одлика белоруске афористике је фигуративан говор и уметничка експресивност лексичких значења. Афористичке слике увек су ланац сложених мисли, искустава и размишљања. Различите животне појаве добијају своју заокруженост и префињеност када се вешто заодену у савршену форму, пронађу посебне боје говора, посебан стилски манир („Када звезде засијају, остало се претвара у мрак“, Ирина Гурска; „Знање се множи брзином светлости, а морал пузи као корњача. Отуда долази до трагичног несклада између ума и душе“, Виталиј Родионов).

У афоризму, свака реч треба да се „игра“, органски учествујући у изражавању мисли и појачавајући њен фигуративни утицај. Иако у основи вербално ткиво афоризма не толерише никакве промене, ипак се у свакодневном животу често сусрећу измењене варијанте, које нису увек инфериорне у односу на оригиналну формулацију.

Економичност речи и дубина садржаја дају јединственост и мудрост преношеној мисли („Историја ништа не заборавља: на појединцима је сећање и заборав“, Зинаида Дудјук); („Сенке наглашавају снагу светлости, а зло – величину добра“, Анатолиј Афанасјевич); („За осредње, понижавање другог једини је начин да се подигну барем на тренутак“, Игор Суботин).

Максимална сажетост фигуративног израза, за коју је потребна висока уметност, често се постиже игром речи, посебно усвојеном у говорном стваралаштву, заснованом на традицији. Многе изреке белоруских писаца и научника по својој краткоћи и тачности имају обележја афоризма, те су зато уврштене у антологијски избор. Семантичка способност крајње сажетости чини афористичку експресију неопходним и веома стабилним чињеницама употребе говора.

Снажни и дубоки афоризми, прикладно карактеришући животне појаве и ситуације, понекад задивљују суптилношћу ума и уметничким савр-

шенством, филигранском оштрином форме и блиставошћу говорне уметности. Ти посебни квалитети дају белоруском афоризму велику освајачку моћ и претварају га у оштро оружје у појединачној борби, полемичким дијалозима, идеолошким и политичким биткама.

У белоруској афористици непрекидно се провлачи једна нит – неуништива незлобивост – која оваплоћује наду у добронамерност човека и човечанства, наду да ће, на крају крајева, љубав и добро извојевати победу над људском похлепом и злом. Незлобивост је органски повезана с оптимизмом, што је велики белоруски песник Владимир Караткевич пластично изразио мишљу: „Белоруски оптимизам је у томе што ми, без обзира на сав песимизам и безнадежност прошлости, и даље живимо, што значи да имамо основе да говоримо о бољој будућности”.

Многи аутори користе само позитиван хумор („С веселим човеком тужно је само растати се”, Јуриј Зарожни) и избегавају шале које могу да буду увредљиве („Не морате да ме подсећате на моје године, оне ме подсећају на себе”, Борис Ковалерчик).

Наравно, постоје и белоруски афоризми који се служе иронијом („Краљ је увек спреман на примирје, када остане без топова, ловаца, коња и пешака”, Михаил Деревјанко) и сарказмом („Народ није будала, али често га таквим праве”, Георгиј Марчук), али и такве „окрутне” шале, такође, имају своју сврху – често служе као корективни механизам када је критика озбиљна, или неефикасна или непожељна.

Поетски афоризми су чести у стваралаштву белоруских аутора, јер поезија, по својој уметничкој форми, захтева јасноћу, експресивност и семантичку особеност. Савремени поетски афоризми нису само моралистички; тематика им је разнолика као и она прозних афоризама. Ритмичка организација речи у великој мери доприноси сажетости, изражајности и емоционалности судова, што је видљиво на следећим примерима: „Не живи вечито Човек // па нек проживи у трену век!”, Максим Богданович; „Дај неком слободу, // да баци те у воду”, Сергеј Пањизник; „На једног пријатеља – не рачунај, // од другог се – чувај!”, Зинаида Богомолова.

Приредити Антологију белоруског афоризма није било једноставно. Интернет није био од велике помоћи. На молбу да ступим у почетни контакт с колегама из Белорусије, из Московског клуба афористике одговорили су ми да у њиховим редовима нема ниједног аутора из суседне државе, као и да им није познат ниједан белоруски аутор кратке форме. Николај Казаков, уредник рубрике „Клуб љубитеља афоризама” у московској „Литературној газети”, који помно прати овај облик стваралаштва на подручју бившег Совјетског Савеза, одговорио ми је да је за девет година уредничког

посла објавио прилоге само четворо белоруских аутора, с тим што је један писац био заступљен с једним афоризмом, а његова колегиница с два.

Тек обраћање Удружењу књижевника Белорусије дало је резултате, јер су после писма упућеног њима почели да ми се јављају афористичари из те земље. Посебно је значајна плодотворна сарадња приређивача с белоруским часописом за хумор и сатиру „Вожик” („Јеж”), који је месечно излазио у Минску, а 2021. обележио значајан јубилеј – осамдесет година непрекинутог постојања.

Први број најстаријег белоруског часописа за хумор и сатиру појавио се после напада Трећег рајха на Совјетски Савез, у јулу 1941. године, као пропагандни билтен Централног комитета Комунистичке партије Белорусије, под називом „Сломимо фашистичког гмаза”. Првих тринаест бројева својеврсног новинског плаката штампано је у Гомељу, пошто су Минск већ били окупирали нацисти.

Августа 1945. часопис добија име „Вожик” и наставља да излази у Минску као гласило за сатиру и хумор. До 1958. године штампан је на осам страница, а затим на четири више, с илустрацијама у боји. У совјетско време публикација је била веома популарна и читана, с тиражем који је достигао неколико стотина хиљада продатих примерака. Разоткривала је и жигосала отуђене бирократе, нехајне административце, нераднике, поткупљиве ниже руководиоце, охоле управнике колхоза, професионалне синдикалисте, несавесне трговце... Истина, на страницама „Вожика” капиталисти су приказани као безнадежно лоши људи. А и совјетски народ, сматрали су аутори, морао би да крене путем исправљања неких лоших особина.

Постојала је „Вожикова” библиотека, у оквиру које су публиковане колективне збирке сатире и хумора и преводи са осталих језика СССР-а или из иностранства. Међу осталима, појавила се и прва књига потоњег класика белоруске књижевности Василија Бикова. Такође, у тој едицији први пут је званично штампана и чувена песма „Прича о великом ћелавом Гару”.

Свој последњи процват „Вожик” је доживео деведесетих година двадесетог века, када се није плашио објављивања политичких карикатура и оштро интонираних писмених прилога. Али постепено су границе дозвољене критике почеле да се сужавају. Почетком овог века тираж часописа био је мањи од две хиљаде, а неке рубрике попуњаване су искључиво материјалима добијеним од власти: Државног контролног комитета Белорусије, Одељења за информисање и односе с јавношћу Министарства унутрашњих послова, Управе унутрашњих послова Минског регионалног извршног комитета...

„Вожику“ је последњих петнаестак година било дозвољено да се шали само на одређене теме као што су пијанство, брачно неверство, загађење животне средине, саобраћајни прекршаји, претерано коришћење паметних телефона... У то време часопис је излазио под окриљем уредничко-издавачке установе „Књижевност и уметност“, а касније у структури издавачке куће „Звезда“.

Као и његов московски „брат“ „Крокодил“, и „Вожик“ је, после огромног успеха у совјетско доба, пролазио кроз тежак период на прелазу два миленијума. Али за разлику од московског пандана, белоруско сатирично гласило је опстало и наставило да постоји и у 21. веку. То је тим већи успех ако се зна да су у земљама бившег социјализма уташени готово сви листови за хумор и сатиру: мађарски „Лудаш Маћи“, румунска „Урзика“, пољски „Шпилки“, украјински „Перец“, чешки „Дикобраз“, словачки „Рохач“, словеначка „Павлиха“, македонски „Остен“... Опстали су само бугарски „Стршел“ (излази седмично) и српски „Јеж“ (излази тромесечно).

Од 2009. до 2011. „Вожик“ се појављивао као алманах, а од 2012. поново се штампао као месечни часопис за сатиру и хумор. Почетком 2018. године тираж новина био је само 900, а већина примерака одлазила је у библиотеке. Потом је тираж додатно смањен, па је издавање часописа у облику у којем је постојао постало финансијски неисплативо.

За осам деценија, „белоруски Јеж“ објављивао је коментаре, фељтоне, басне, параболе, песме, приче, драме, скечеве, хумореске, минијатуре, пародије, епиграме, каламбуре, анегдоте, преводе сатиричних и хумористичних дела, илустрације, карикатуре, стрипове, постере, афоризме, брошуре, фото-монтаже, отворена писма државницима, писма читалаца...

За „Вожик“ су писали скоро сви познати белоруски књижевници, укључујући и Јанка Купалу, Јакуба Коласа, Михаила Линкова, Кузму Чорног, Кондрата Крапиву, Ригора Бородулина, Нила Гилевича...

Карикатуристи и сликари Анатолиј Волков, Сергеј Романов, Николај Гурло, Валентин Тихонович, Григориј Громико, Олег Попов, Александар Каршакевич, Сергеј Волков, Олег Гуцол, Петар Козич, Викентије Пузанкевич, Павел Горотцов (Шичко), Анатолиј Гармаза, Андреј Слуцки, Олег Курпик и десетине других познатих белоруских уметника сарађивали су с поносом белоруске сатире.

„Вожик“ је штампан до краја 2021. године, када је престао да излази, пошто су му укинута државне донације и објављивање плаћених реклама. Да ли је политика у све умешала своје прсте и да ли је сатирична публикација неке из власти засметала, остаје да се докучи. Оно што је извесно јесте да је у години када је прославио осамдесет година битисања, најстарији

и једини белоруски часопис за хумор и сатиру, нажалост, дефинитивно уташен!

За наслов Антологије приређивач се одлучио творећи инверзију из реке „црно на бело“, у „бело на црно“, јер бело симболизује име државе и народа, чистоту, невиност, узвишеност, посвећеност и светлост, и то је контрапункт свему супротном. Дакле, бело се наноси преко црног, неутралише га и уклања. А то је и симболика афоризма који се као продукт светле људске мисли бори против црног, тамног, мрачног, прљавог, нечасног...

Књига пред вама је не само прва антологија белоруског афоризма на српском језику већ и прва антологија белоруске најкраће књижевне форме уопште, јер такав избор није објављен ни у Белорусији. Антологија садржи избор из стваралаштва белоруских стваралаца, објављеног у њиховим ауторским књигама, зборницима, новинама, часописима и на интернет порталима. Антологија садржи избор афористичарског стваралаштва, али и сентенци, максима, крилатих мисли, гнома, филозофема, цитата и стихова белоруских књижевника, мислилаца, филозофа.

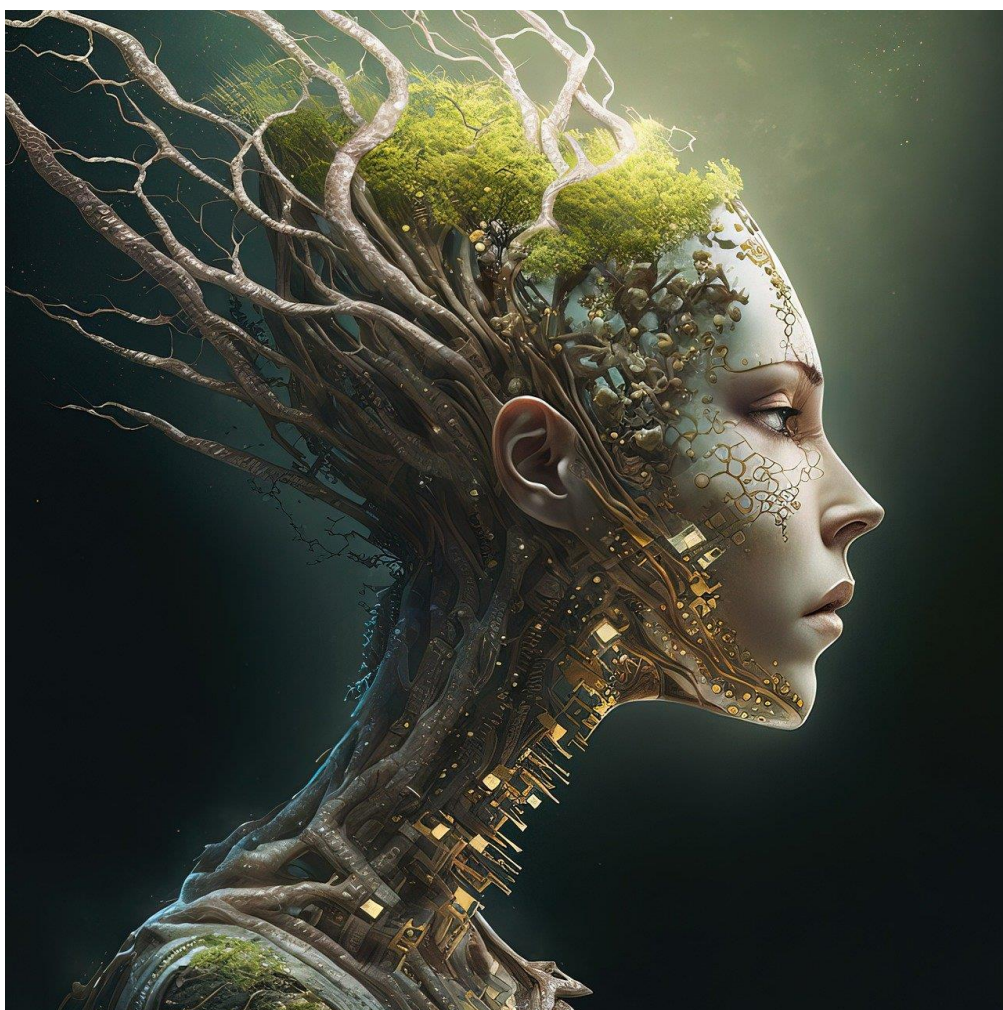
Међу њима су и класици и утемељивачи нове белоруске књижевности – Јанка Купала (1882–1942), Јакуб Колас (1882–1956), Максим Богданович (1891–1917), Кондрат Крапива (1896–1991) и Владимир Караткевич (1930–1984), који овој Антологији дају посебну вредност и значај. Реч је о именима која чине сами врх белоруске књижевности. Они нису афористичари, нити их тако можемо назвати, али су ствараоци првог реда и без њиховог представљања Антологија не би била потпуна. У нашем избору налази се и светски позната књижевница и новинарка Светлана Алексијевич (1948), добитница Нобелове награде за књижевност 2015. године.

Аутори су сврстани по азбучном реду презимена и за њих су наведени основни биографски подаци (година рођења, занимање и место живљења). У овом избору налазе се мисли жена, стваралаца најкраће књижевне форме, попут Галине Бабарике, Ирине Гурске, Татјане Жилинске, Наталије Совјетне, Људмиле Ключко... Заступљени су аутори из свих делова Белорусије: Минска, Гомеља, Витепска, Гродног, Бреста, Могилџова и других градова и села, као и они који живе изван Белорусије, али осећањем, језиком и тематиком припадају белоруској књижевности.

Стручна сарадница на припреми Антологије била је Дајана Лазаровић, наша истакнута преводитељка с белоруског и руског језика и изузетна познаваатељка класичне и савремене белоруске књижевности, која је открила, препевала и превела с белоруског афоризме и друге кратке форме аутора: Гаљине Бабарике, Максима Богдановича, Татјане Демидович, Зинаиде Дудјук, Владимира Караткевича, Јакуба Коласа, Сергеја Лапцјоно-

ка, Владимира Липског, Михаила Мироновича, Сергеја Пањизника, Надежде Парчук, Михаса Сљиве и Светлане Степанчук, на чему сам јој изузетно благодаран.

[Објављено као предговор у књизи *Антологија белоруског афоризма „Бело на црно“* : Превео с белоруског и руског и приредио Александар Чотрић („Српска реч“ , Београд, 2022)]

Хансуан Фабрегас

О КЊИГАМА

Хансуан Фабрегас

Васа Павковић

ШТА ЛИ ЈЕ СТВАРНОСТ?

(Milan Todorov, *Kukavičke junačke pesme*. Beograd: Arhipelag, 2022)

Верујем да ће многи посетилац књи-жара, угледавши нову књигу Милана Тодо-рова, помислити да се ради о песничкој збирци. Међутим, ова књига је роман из са-временог живота, роман о једном осетљивом човеку, чији живот, актуелни, али и пређа-шњи, пратимо од прве до 205. стране. Чини-мо то са несмањеном позорношћу, јер нас *Кукавичке јуначке песме*, књижевним сред-ствима, једноставно увуку у себе, и као у не-кој врсти вртоглавице, залазимо све брже у повремено реални, повремено измаштани свет главног (анти)хероја.

Реч је о усамљенику у тзв. најбољим, зрелим мушким годинама, радио-новинару са завидним стажом, стеченим, претежно, у радио-емисији *Новосадске хро-нике*. Око њега су непрекидно, у мозаичкој и скоковитој нарацији и дина-мичном ритму самоиспитивања, колеге и колегинице, +- сарадници, секре-тарице, уредници... Ту је и његов необични подстанар, познаници, суседи...

Пратећи нарацију, која је превасходно у првом лицу, читаоци ће по-времено одлазити у прошлост нашег (анти)хероја, али ће се, можда већ при дну исте странице, враћати у његову садашњост, било да пролази но-восадском улицом којом је свакодневно корачао Александар Тишма или улази у зграду у којој је радио Бошко Ивков, један од првих нараторових медијских учитеља. Али, не бојте се ви који не волите документарисичку књижевност, већина протагониста романа Милана Тодорова су у суштини анонимни људи, важни или мање важни у биографији и љубавном животу његовог наратора, што је, кад се све сабере, централни проблем анализира-ња живота који је, у великој мери прошао. Мада је Милан Тодоров реали-стички писац, који у писању прича али и романа полази од властитог иску-ства, он се битно разликује од већине својих књижевних предака. Пре свега

по монтажни наративних атракција, где се темпорално ближе или удаље- није епизоде – из љубави, са посла и са улица – миксују у постмодерно за- сновану текстуалну аутофикцију да би се живот и да би се љубави и ерот- ске авантуре, успеси и промашаји ухватили у целини и пружили (анти)хе- роју не толико смирење, колико сложени утисак о смислу читаве прошло- сти и неухватљиве, бесконачне садашњице. Јер: у тој неизвесној садашњо- сти, виртуелни живот на друштвеним мрежама стиче преимућство, са неја- сним интимним и иним консеквенцама. (Негде пред крај *Кукавичких јунач- ких песама*, рецимо, почиње и руско-украјински сукоб, који траје и док за- писујем овај осврт.)

„Човек мисли да би најзад, уместо да баца речи у ветар, требало да их скупља. Али не зна где да их нађе“, каже на почетку епопеје главни „јунак“. Да ли је то само још једна (нужна) илузија или не, неће разрешити закљу- чак до којег је дошао мало даље: „Човек, изгледа, никад не престаје да расте премда се суштински смањује“. О том контроверзном процесу, суштински говори стратешки мудро вођени роман Милана Тодорова.

Реч је о *лабавој* фикцији коју новосадски писац учвршћује фикциона- лизацијом феномена из прошлости (у којој је његов (анти)јунак учио нови- нарски и списатељски занат) – часопис Индекс, часопис Поља, новине Дневник... у време претходног друштва и државе. Историја и идеологија су присутне у ткиву самоиспитивања, рецимо када се протагонист-новинар сећа како је избегао врбовање за полицијског доушника (давно у социјали- зму), а нешто касније ипак резонује: „Човек увиђа да се граница о слободи односа одавно повукла а да он то није приметио“. Можда и због свакоднев- них професионалних задатака и борби, али можда још више због жена ра- зних генерација којима је био окружен и са којима је *испитивао* свој еротски потенцијал, своје виталистичке (да ли још увек смем да напишем мушке?) принципе постојања?!

Губици и добици, истина и лажи у љубави, породици, на послу – ка- кав је њихов однос? Признаће нам приповедач *Кукавичких јуначких песама*: „... помислих како је ово земља у којој се стално смењују губици и добици, једнако тешки човеку који је принуђен да живи с њима“. Зашто је то тако? „Људи углавном не мисле ни на шта одређено. Све долази и пролази брзо. Потребно их је само сваки дан обасипати новим причама, које не морају нужно бити истините. Јер, људи не желе да чују истину.“

Из таквог става проистиче помисао и да ово није роман којег занима истина, него роман којег интересује утисак (живљења) у нашој пометеној свести. Значи да текстом треба уловити хаос и начинити *баланс меланхолије*: „У педесетим, на пола ко зна чијег и каквог века, ми смо допола пуни жи-

вота. Још тражимо. То је сврха живота. То тражење. Тражи ме. Тражим те. Никада се нећемо наћи. Никада. Није ни важно“. Пишчева машта и њена пракса стога лутају између успомена на Лазу Костића и поштовања за груби стил Чарлса Буковског. Врлудају између маште и врло доброг памћења.

Питате – да ли је све то спојиво односно оствариво? Јесте – у намерно порозним, кратким дијалозима и често мудријашки интонираној, лиризованој нарави. У њиховом повезивању леже неки од централних домета романа Милана Тодорова који, користећи се наизглед површинском пловидбом, често покушава да узнемири дубоко море под собом и у себи. И успева у томе, као мало која књига написана на српском последњих сезона.

Јер, како се при крају романа изјашњава његов централни лик: „Стварност је збир лажних а сасвим јасних слика“.

Хансуан Фабрегас

Ненад Вучетић

КАРЛО ПО КО ЗНА КОЈИ ПУТ МЕЂУ КРУШЕВЉАНИМА

(Драгутин Минић Карло, *Мисисипи под Багдалом*. Крушевац: Багдала, 2023)

Када је закључио да је новинарство најбоља професија ако се напусти на време, овај журналиста већ неизлечиво инфициран писањем, одлучио је да књижевност буде његово будуће занимање и да пише само о ономе што зна.

А шта би човек боље знао него свој родни крај? Памти ли ишта боље и лепше од детињства? Пробуђне успомене и хумор карактеристичан за завичај неисцрпан су извор инспирације за писца која ће се допасти и читаоцима.

Отприлике овако изгледао је почетак литерарне каријере писца са именом Семјуел Клеменс по рођењу, широј јавности познатог као Марк Твен.

Ако вас овакав Развојни пут и такорећи, Аутобиографија подсећају на неког писца Родољупца, свакако бисте га потражили у сатири. Ипак, на Бен Акибу и Стерију, у том погледу можете да заборавите. Овде је у питању ономастика других владара, прецизније – краља Драгутина и цара Карла, оличених у хребељановићком кнезу Минићу.

Писац који је владар свог света може све. Попут античких богова. Или као постмодернисти, па се тако догоди да Мисисипи тече под Багдалом. Тако и живот писца с једног краја света личи на живот неког са другог краја света, као у оном Алисином огледалу Луиса Керола. Можда је то кључ у којем треба читати ове редове, као и целу књигу која вам је у рукама.

Заиста, у чему је то Мисисипи другачији од Расине? На путу из детињства у младост, дечаци једнако воле брчкање у рекама и уживање у играма на обалама безбрижности без обзира да ли се Мисури рачуна у Мисисипи или да ли се Западна Морава улива у Расину или беше обрнуто....

Остаје питање шта би било кад би било. Могу ли Јенкији на двору краља Артура да изазову већу пометњу него неки дечак из Шаврана или беше Купаца, када би се појавио у Лазаревој Донжон кули, можда можемо

пронаћи у причи Чарапани на двору кнеза Лазара. Ако ништа друго, Марк Твен је морао Јенкијима да мења државу и континент, а Минићу је довољно да са својим успоменима и другарима прошета до дворишта свог завичаја. Тада се још једном, бар у успоменама, попне на Кулу. У тој чарапанској иницијацији дечаштва и каснијег успона на врх књижевних пера уз Карла се налазе колеге и земљаци, Новак Новак, Анастас Нешић Харди и Власта Радовановић.

Свака чаршија има свог Хаклбери Фина који – како се то у Крушевцу каже: *all day long* глумари, а онда изазива судбину качећи се са опасним типовима и бори се са неправилностима правосудног система. Заиста би ово изгледало као опака субверзивна делатност, када у граду под Багдалом, што ће рећи и међу редовима ове књиге, Драгутин Минић не би чувао успомену и подсећао на градске и приградске обешењаке овековечене у ликовима кума Милована, Мике Мурце и Миде Клисурца. Они се супротстављају чуварима поретка и браниоцима идеологије оличеним у бескомпромисним партијским функционеркама и секретарима комитета. И док Хак Фин постаје јунак те „антибирокарске америчке револуције“, Минићеви јунаци остају „усамљени ренцери“ који су ван система, али налазе место у градским легендама као урбаним ревизијама историје.

Улога Минићеве породице у светској револуцији, што ће рећи – ружи ветрова промена који дувају с разних страна, може се прочитати у причама Божићно прасе и Васкрс. Темом се да претпоставити да ови ветрови дувају са Истока, мада то не мора нужно да значи. И онда се некад у тој нужности догоди да сви ми заједно уз ветар будемо.... развејани – баш свуда!

Док савремени књижевни критичари са разлога политичке коректности желе да уклоне Марка Твена из лектире због описа Афроамериканаца у његовом опусу, Карло нас „води“ на Ђурђевдан код Руже вешерке. Овом причом, не само да показује како су Роми у Крушевцу гајили добросуседске и односе равноправности са својим суграђанима, већ сведочи и о женској борби за равноправност међу половима. Стога, већ поменути модерни књижевни критичари не би пропустили прилику да нагласе значај ове Минићеве књиге у афирмацији студија рода, такорећи цендера.

Није свет тако мали, колико је Крушевац велики, гласи максима сваког момка из круга двојке, што ће рећи – од Читлука до Великог Головода, јер баш између ових места саобраћа аутобус број 2 у Лазаревом граду. Пишући о свом Маконду, Минић у причама реално магично описује белог зеца и мудрог магарца, док лик Дулета Младонемчета ставља уз бок фантазмагоричног пуковника Аурелијана Буендије, учесника и победника у 25 ратова. Скоро колико их је и Младонемче војевао.

Присталице антиципативне теорија или макар они који буду прочитали причу Чудесни Владимир, сигурно ће помислити како је заправо путовање кроз време не само могуће, већ, баш уз Владимирову помоћ и обављено, те се један Чарапан вратио век уназад и свој животни пут конфабулирао, како би Американци имали свог најдуховитијег писца.

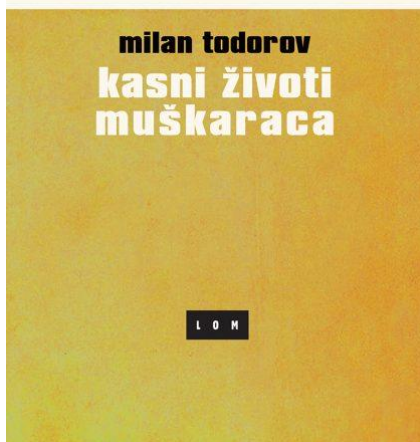
Ипак, постоји и нешто само наше – антипротивно, сасвим „антраслејтбл“! Метафорички је приказано у наслову и фабули приче Друг Мраз и господин Божић Бата, оксиморон који провејава и у причи чији је главни јунак непревазиђени комичар Миодраг Петровић Чкаља, који је као комуниста нико други него прогнани краљ.

Апокрифни аброви тврде да је Нобелова награда била у конкуренцији да добије Марка Твена, а ако се Драгутина Минића Карла сете за дан Алфреда Нобела...

Витомир Теофиловић

НАКНАДНА ПАМЕТ КАО РЕКА БЕЗ ОБАЛА

(Milan Todorov, *Kasni život muškaraca*. Beograd: LOM, 2022)

Књигу чине двадесет две приче, довољан тематско-мотивски оквир да се живот осветли из разних углова. Ту разуђеност нам најављују већ наслови прича: *Лена си, Мала ноћна школа флерта, Илустроване жене, Пут кући, Прича за љубавнике, Соба за дневни одмор, Ципеле озбиљног човека, Жена коју нисам дочекао, Тело, Касни живот мушкараца, Остатак света...*

Наслови имплицирају поетско-музичку а не архитектонску структуру текста. Другим речима, књига није компонована око неког централног мотива већ се исти мотиви варирају на разне начине. Један од сржних фокуса је, филмски речено, *flash-back*, ретроспективна аутопројекција живота главних јунака. Алтернативни потен-

цијал проживљеног искуства, шта би било да је било, ближи је фикцији него реалној пројекцији, али веће или мање незадовољство протеклим животом и тренутним стањем је неодољиво изазовно.

У реалистичкој визури призив сећања наоко је једноставан задатак, но Тодоров се није определио за објективизам, за веризам било које врсте. Постмодерне поетике поимају веризам као наиву и реалистичку мотивацију сенче не само иронијском дистанцом писца, било да се исказује ја-формом или трећим лицем, већ и аутоиронијом самих ликова.

Преплитање обичног и необичног, реалног и имагинарног, је семантичко-поетичка одлика Тодорова. Овде је онеобичавање само узгред у функцији стварања специфичне атмосфере и динамике читалачког доживљаја, превасходно је реинтерпретација стварности. Другим речима, стварност је у есенцијалном погледу често много друкчија но што је непосредно, као феномен, перципирамо – зачудно је уграђено у њу, али то не запажамо

у свакодневној опсервацији. Другу страну обичног увидимо тек у такозваним преломним животним тренуцима, попут прве љубави, уласка у брак, смрти једног од супружника... Прича „Две жене“ тематизује топос култне пажње према супругу након смрти. Честа посета гробљу је зближила две удовице. Посвећеност успомени на преминулог супруга подразумева непролазни бол због губитка брачне хармоније, складног суживота. Но код обе жене евокација брачног живота се обелодањује као виртуелна, пожељна а не стварна прошлост – обе жене су живеле не само далеко од брачне идиле већ су биле ропски покорне мужевима.

Тодоров на дискретан начин развејава фаму о људском ослобођењу услед саме промене околности. Њихови мужеви који леже два метра под земљом испод глине њихови су господари још и сада. Зависност их је прожела као фатум: Њихови мужеви (су) њихови господари (и) на небу. И то не може бити другачије. Промене су привидне, никад дубинске. Однос према ауторитету и преломним тренуцима у животу засновани су на истим мерилима. Етос и хабитус у бити нам остају исти.

Пројекција пожељног у пределе горких искустава спада у лајтмотиве ових прича, а чест приповедни топос је и накнадна памет. Кад се разгрне и изнутра погледа, хипотетичка алтернатива искуства се своди на фолклорни образац исто то, само мало друкчије, чак и кад нам у самопројекцији изгледа радикално друкчија.

Преплитање оног што је било и оног што је могло бити. То је река без обала, али смена перцептивних субјеката, ироничне визууре писца и сентименталне визууре ликова, предочава читаоцима вечни повор између стварног искуства и пропуштених животних прилика, сиве свакодневице и небеског плаветнила бескрајних могућности.

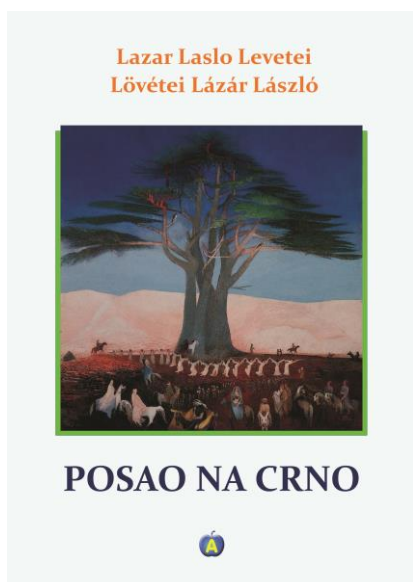
Тодоров је деценијама био хумориста и сатиричар, врхунски мајстор кратких форми, али већ две деценије побеђује у себи сиренски зов хумористе, надилази поетику жанра и ствара наративе и ликове који одликују врхунску уметничку прозу – збитија и ликове који надмашују детерминацију једног фактора, како је Хајнрих Велфлин назвао диферецијалну разлику између интегралне и жанровске ликовне уметности, а што се потом пренело на књижевност и свеукупну уметност.

Иронија Тодорова је каткад реска као Гогољева, чешће питома као код Чехова. Суптилно преплиће троми ход свакодневице са динамичним збитијима. Тодоров нам сугестивно предочава да чак и под маском оностраног махом обитавају чама свакодневице и кржљава трава заборав.

Иво Мијо Андрић

ЦРНА СТРАНА БИЈЕЛОГ СВИЈЕТА

(Lazar Laslo Levetei, *Posao na crno*. Beograd: Alma, 2022)

Мало је данас пјесника у свијету који пишу пјесме на радничке теме и проблеме. Један од тих малобројних аутора прагматичне класне поезије је мађарски пјесник Лазар Ласло Леветеи. Он је цијелу збирку означену насловом „Посао на црно“, посветио радничкој популацији која је главни носилац привредног и друштвеног развика, а у исто вријеме и најутроженији слој становништва у готово свакој држави на свијету. То се нарочито односи на неразвијене земље и земље које су у посљедњих тридесетак година социјалистичке системе замијениле капиталистичким и које пролазе кроз фазу друштвене и државне транзиције.

Међу њима је и сусједна Мађарска.

Књижевник Лазар Ласло Леветеи припада кругу социјално ангажираних писаца који пажљиво прате догађања у друштву и биљеже оне појаве и проблеме који се односе на положај радништва и примјену прописа из области радног и социјалног права. Евидентно је, наиме, да се у скоро свим државама ти прописи примјењују селективно или се крше на штету, како домаћих, тако и страних радника. Ови други су свакако у неповољнијој позицији јер долазе у непознате земље да би се запослили и осигурали новце за какво-такво преживљавање.

У тој угроженој популацији, посебну групу чине грађевински радници, у Европи познати као 'бауштелци', који раде грађевинске и друге помоћне послове. Њима је Леветеи посветио знатан број пјесама у збирци поезије под горњим насловом. Тој категорији могу се придодати и радници у рудницима, пољопривреди и прехрамбеној индустрији, угоститељству, туризму, трговини и неким другим производним и услужним дјелатностима. Они су у транзицијским земљама дуго били маргинализовани и

морали су радити на црно за грамзиве послодавце и корумпиране власти. Под радом на црно подразумијева се свака врста рада без уговора или са усменим односно формалним писаним уговором између радника и послодавца који није заснован на важећим законским прописима.

О тим друштвеним аномалијама пјесник пише документаристички и објективно, наводећи често детаље из биографија потлачених радника, државе одакле долазе и мјеста гдје су пронашли привремена боравишта и радна мјеста. Његове пјесме заправо су кратки извјештаји или чињенични прозаични описи судбина зидара, тесара, армирача, керамичара и других инокосних занатлија, који су се на властити ризик отиснули у свијет 'трбухом за крухом', како би зарадом оствареном радом на црно помогли својим породицама да преживе и опстану у овом свијету бешћутне експлоатације најугроженији чланова друштва у ужем и свјетске заједнице у ширем смислу. Како су то махом очајници који се скривају од власти због непосједовања легалних радних и боравишних дозвола, они су принуђени радити било какве послове и за ниже наднице од оних које су утврђене важећим прописима.

У западним, али и у средњеевропским земљама такве раднике обично називају барабама (њемачки: баураубер - пробисвјет) и уз њих, осим погрдних израза, често вежу и екцесе учињене од стране неодговорних појединаца. Кад се десе крађе, тучњаве, отмице и сличне негативности у друштву, ти радници су први на листи сумњивих, и неријетко их приводе или протјерују без икаквих ваљаних доказа. На Западу чак постоје покрети и политичке странке које отворено иступају против страних радника и привремених усељеника. Главни мотив им је то што странци доносе своју културу, вјеру, навике и обичаје, што заузимају радна мјеста домаћим радницима и што обарају цијену рада. Притом се губи из вида да ти радници долазе уз одобрење државних и локалних власти и што им ниске зараде одређују домаћи послодавци.

У пјесми под симболичним насловом 'У патуљку' аутор каже: „Ко је данас још радник на црно, сутра је већ и овдје људски ресурс“. Не субјективни и креативни, већ материјални, придодан алату и материјалима с којима ради у корист послодавца и државе. Сви се они намире прије тог потрошног људског ресурса и сви на крају прођу боље од њега. Због таквог односа власти и послодаваца, многи домаћи радници из средњег и јужног дијела Европе одлазе на запад, а њихова радна мјеста попуњавају се избјеглицама, прогнаницима и имигрантима који долазе из Африке и Азије.

Своју истанчану социјалну осјетљивост и пјеснички хуманизам Лазар Ласло Леветеи потврђује и у пјесмама које се односе на друге друштва-

не теме и дилеме. Неке од њих враћају нас у прошлост која је у појединим временским раздобљима за раднике била тежа и гора од данашњег времена. Друге се баве интеракцијама међу људима, односима у породици и локалним заједницама, раслојавањима у држави и друштву и догађањима у реалном животу обичних малих људи. Запослених и незапослених, образованих и мање образованих, богатих и сиромашних, нормалних и настрадалих, убица и самоубица. Све су то саставнице живота о којима пише пјеснички репортер, а изнад свега реални проматрач друштвених збивања Ласло Леветеи.

Док гради пјесму од лако доступне лексичке грађе, он примјењује иста или слична мајсторска правила каква примјењују зидари док слажу цигле у нове зидове, каква користе керамичари док обликују мозаик од разноликих плочица, каква познају тесари док слажу шалунге или кровове за куће и зграде и каква осмишљавају архитекти док припремају грађевинске нацрте и пројекте. Пјесма у много чему подсећа на кућу, небодер, мост или брод којим се плови ријекама, језерима и бескрајним морима. У њој су садржане љубави и туге, вјере и невјере, среће и несреће, наде и безнађа. Такав је наш живот и такав је свијет у коме живимо од дана рођења до часа одласка у вјечност.

Пјесник тај живот преписује у онаком стању и облику у каквом га види, чује, осјећа и доживљава. Не куди га нити уљепшава како то чине многи други пјесници. Не извлачи из њега најбоље да би прикрио оно што је лоше и што боде очи и рањава душу доброте човјеку. Умјесто илустрација које би ублажиле опорост свакодневног живота испуњеног радом и засјењеног ратом, он исписује лексичке вињете у виду стихова који дотичу мекше теме, блаже нијансе и промичу љубав као топлину и њежност коју сви желе и којој сви стреме. Тако гради збирку пјесама која има чврсте социјалне темеље, стабилне зидове и кров кроз кога се види небо у дневној боји каква стварно јесте и ноћној тмини каткад освијетљеној звјезданим искрама и пуним мјесецом. А мјесец је дуг и тешко достижан за све који не лете у небо као што лете пребогати Американци и њима слични богаташки странци. Наравно, и сви они бездушници који беру плодове јадних људи који раде послове на црно.

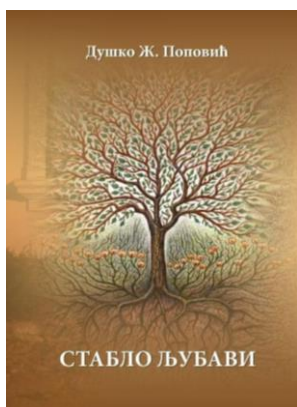
Хвала Лазару Ласлу Леветеиу што нас репортажним и документарним пјесмама, и овом вриједном поетско-прозном збирком, подсећа на ту црну страну нашег бијелог свијета.

Милијан Деспотовић

ПОЕЗИЈА КАЧИ НАДУ

(Душко Ж. Поповић, *Стабло љубави*. Бањалука: Trivunija line –
Линија књиге, 2021)

Ако си човек, буди љубав.
Виктор Иго

Неговати стабло љубави, значи чувати његов корен у нашим срцима и успињати се на висост осећања лествама од поезије. Стварани смо из поезије љубави, гајени њеним стихомиљем, имали смо све што смо стекли а оно што не имадосмо поезија нам дотури, собом оплемени. Не стигосмо све да волимо, јер смо волели тек онолико колико је нама требало. А наше љубави увек је требало и другима.

Своје песничко „Стабло љубави“,¹ песник Душко Ж. Поповић, исписао је кроз скривени Балзаков мото: „Љубав је поезија разума.“ Љубав јесте жива мудрост која нас оплемењује, брани и мучи, учи памћењу и очишћењу од терета. Све је то њена радост и мука и зато сваки олистали и увенули листић имају стиховни знак код овог даровитог песника. За њега је она поезија осећања која су каткад себична: „Чини се, ми само себе волимо.“

Волети, за нашег песника је Дучићевски „света ствар“, анђеоски чин („Анђеоски“), човечна особина љубити свога ближњег. Најближи су свакоме, разуме ли то, свемир, планета за себе: „Волети првог суседа,/ миловати бусен земље завичаја,/ сносити бол свакога бића, (...)/ то је човечно.“

Душко Ж. Поповић враћа у реалне границе првотна искуства части и живог духа нашег, подвргавајући критичкој анализи елементе неприхватљиве свести супротне људској опстојности. Његова поетска и људска рука поред папилома има духовну основу стиска, поздрава и потврде казаног: Ево рука! А тога се држе они који су још живи, а тако се сећамо и „оних којих више нема“. Рука је печат наших осећања, образ и разумност, много је тога од чега би песник иначе дигао руку у „ово блутаво доба“. Али, за њега је „добри човек“ мотив за оно чему стреми, а то је одржив смисао живота.

Његово певање је посвудни напор да човек, мисаоно досегне сигурнији ослонац „под небеским сводом“.

Зна Поповић да је много неугодног које човек човеку приреди па је „осуђен да скапава“. Он га поезијом од свега тога брани. Преиначује бол. Поезија је тај моћни преиначитељ кроз сећање, његову филозофску обнову коју, у родословном смислу прати „сета/ на кућу пуну чељади“, на пример. Песник их на свој начин прозива и тако у свом умовању „пали сећање“. Занимљиво стиховно решење извео је из стихова „палим свеће“ чим се песник враћа у детињство кад се срицало уз светлост петролејке, када смо „јели брзо/ и петролеј је тада/ био веома скуп“.

У сећању су они ликови који минуше а који су збиљски наш ослонац у извесности постојања, ништа није почело од нас, мада неки празни ово-временници мисле да родник треба заборавити. То је непримерено збиљи и разумењу нашег трајања покушај стварања једне опште смушености и смућености. Песнику је битан сваки родословни предак, сваки детаљ њиховог рада и начин на који су то чинили. Недостаје нам та живост, признаћемо, после читања ових стихова. Некако, осетимо усамљеност која опомиње. Како је дирљива само ова чувствена слика која се сјајно уклапа у пејзажну поетику Душка Ж. Поповића: „Чујем чагрљање мотика/ док ударају у посну сеоницу,/ плитку ораницу.“ („Још увек“). И збиља још увек песници чувају наше душе које нам отима „савремена“ цивилизација. Више узме, него што даје али, човек је прихватио и самопревару. Песник је сликар чежње и зебње али и наде која нас је соколила но, „прошло је све“. Ипак, поезија то не признаје.

Човек је природно биће из природе, а упорно се отима и покушава да је поправља. Непоправљиви човек нема на то право, уништиће себе. Пример је са земљом ораницом и шумама. Виктор Иго је записао: „Сељак има шуму која га брани и њиву која га храни.“ Данас, све је у супротности са собом, хранимо се да не помињем како, шума се сече као да је крај цивилизације. Душко Ж. Петровић је написао антологијску песму „Шуме завиचाја“, песму у којој одзвањају сечива испод којих падају те велике оазе живота и подламају ноге човечанству. Топониме које помиње, можемо допунити у недоглед. Као страствени берач гљива у све то имам тежак увид, зато је ова песма последњем стаблу и последњем човеку уточиште:

ШУМЕ ЗАВИЧАЈА

Љубић, Јастребовац,
Шарића гај, Рељевац,

венац шумовитих брда
мог завичаја.

У њима су се некада
скривали хајдуци.
Нејач се склањала
од непријатеља.

Наши су стари
волели шуме,
обожавали брда своја.
О њима легенде,
најлепше приче причали.

Некада.
А данас
се зверски касапи, краде
и извози.

Којекуда и комегод.

Сумануто,
као да ће мој народ
да се утре,
на пустој голети.

Опрости им шумо „не знају шта раде“! А има ли опроштаја, знамо ли да је свако стабло из љубави, за љубав, поникло? Зато је песник добро упамтио очев аманет и поетски га нама преноси: „На свакој међи/ треба засадити/ стабло.// Међе да не буду раздори.“ То је за песника „Стабло љубави“, оно свето дрво духа у људима које се не сме посећи. А секу га мрзани планете који граде међе тамо где их нема, где су народи годинама гајили племенита стабла љубави. Пале огњишта, „уживају“ у пустоши јер би све да приподобе својим празним душама.

И наш песник који пева од сумње до наде верује у љубав која једино може и мора да савлада несавладиве супротности. Очев аманет, свака његова реч особита је књига из које је песник учио, из којих се снагом да траје напајао. И кад има наде, он понавља очеву поуку: „Мукотрпан је живот/ сва жива бића се пате/ и никоме није лако.“ Али, само човек као живо биће па-

ти од себе, од човека. Шта се догодило са човеком, у какву се звер праметнуо и преметне?! Одговора је много, решења нема. Поповић се зато као поетски филозоф латио посла да истином испише паралелу одакле полазимо, куда и зашто идемо, а на читаоцу је да мери неизмерљиво. Једно је јасно и никаква лаж га не може преиначити: Садимо „стабла љубави“, да имамо на шта окачити наду.

„Простодушни човек“ памти „време љубави“, није оно утопија, људи су се волели, света им је била отаџбина. А песнику је завичај већ мрачило захватило, а коме није (?), убетонирали смо своју љубав, зато нам је хладно у срцу, ко срца има. Младо чобанче,⁴ још памти ноћ у завичају где „небо има боју/ ока девојке“ и светла далеких звезда која посматрамо као брижнике, световнике и водиље. Отуда и његова жудња за повратак међу оне којима истински припада, „за завичајем, за повратком/ постаје све жешћа“.

Кад човек воли човека, песника боле све његове ране, особито одлазак. Тако ће Душко Ж. Поповић циклус песама „Коло песама Колунџији у помен“, посветити српском и југословенском песнику Драгану Колунџији,⁵ једном од „највећих песника нашег савременог песништва“. Драгоцен је факсимил писма које је Колунџија упутио Душку Ж. Поповићу у коме је поезији дао особиту снагу и моћ. Поред осталог Колунџија пише: „Врело поезије може и да пресуши али моћ поезије (...) се враћа. Колико пута сам у животу помислио да је све нестало па се поезија опет однекуд вратила. (...) Тако твоја поезија извире са врела љубави и доброте.“⁶

Књигу „Стабло љубави“, затвара циклус, поема од 22 певања, „Песме за оца и за све моје мртве“ у којима песник још једном подсећа да нема границе између живих и мртвих, оно што су они данас, ми ћемо бити касније. „Постоји само човекова нада, његово опирање/ постоји човеков инат.“

Остаје дилема да ли је Душко Ж. Поповић више песник или критичар, он је и сјајан књижевни критичар. Читајући његову поезију долазимо до закључка да је он поетски филозоф који као савременик доба о коме пише, промишља чињенично и последично, нама отвара простор за нове закључке и оцене.

Човека као биће, свео је на природног сапатника – стабло. А једно и друго опстајаће само кроз љубав човека према човеку и човека према природи.

Ако би на крају закључили песниковом мисли ко је заправо он, казали би; ресник Душко Ж. Поповић је „стабло, тело са ожиљцима/ стабло које има срце, које пати/ (...) откуцава и говори“. Казивајући своја осећања он

је додирнуо и осећања нас читалаца а то је довољан знак да је песник успео у намери.

1) Душко Ж. Поповић: „Стабло љубави“, Српска књижевна држава „Алеја бреза“, Гнионица и Српски књижевни клуб „Таласи“, Прњавор, 2021.

2) Душко Ж. Поповић (Прњавор).

3) Како пише Владимир Филиповић „Свијет је увијек у стању тежње и бола. Бол је неизбјежива“.

4) Појам чобанин, већ је непознаница, данашња младеж само што не помисли да се млеко добија на интернету. А песник још чује рику умиљате Милаве (последње краве коју су имали) док она нестрпљиво очекује да крене на испашу.

5) Драгомир Драган Колунџија (1938–2020) је рођен у Горњем Водичеву где му је 1942. изгорела родна кућа и он са родитељима одлази у збег на Козару. Крај рата је дочекао као сироче. Школовао се у Београду где је живео, радио и умро.

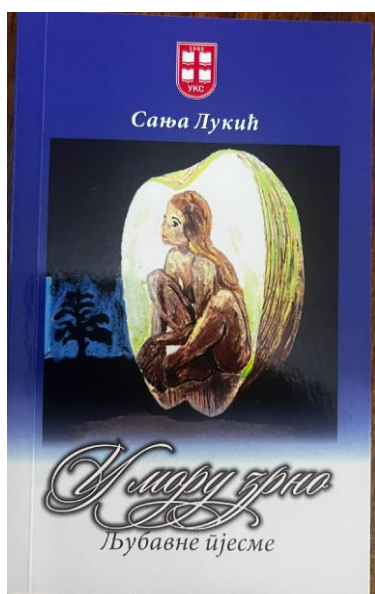
6) Из писма Драгана Колунџије Душку Ж. Поповићу, које је писао 11. марта 2020. године. Већ 19. јула исте године Колунџија је преминуо.

Милица Јефtimiјевић Лилић

НА ИЗВОРИШТУ СТРАСТИ, БОЛА И УСХИЋЕЊА

(Сања Лукић, *У мору зрно : љубавне пјесме*. Београд : Удружење
књижевника Србије, 2023)

Живот сваког човека је поприште на којем се судрају нужности, могућности, жеље, амбиције и снови. Од снаге и умећа сваког појединца зависе домети и остварења, оно што успе од себе да направи, да из себе изнедри и поклони човечанству, ближњима или бар себи. Да учини видљивим све те претпостављене услове и вољу за самоостварењем јер живот неприметно клизи ка кончини.

Ако покушамо да то повежемо са песникињом снажне индивидуалности каква је Сања Лукић, родом из славног босанскохерцеговачког поднебља које је изнедрило велика књижевна имена, а која већ две деценије живи у Лондону где се посебно истакла у професији за коју се и данас перманентно усавршава,

видећемо да дар може донети плодове само ако се врло свесно негује. Ако се мисаони процес стално унапређује и ако потенцијална емоционалност није потиснута неминовним урбаним и пословним ограничењима. Ако дух није потрвен прагматичним пословима и ако унутарњи свет титра као канделабри над морем ноћу подсећајући да унутар нас душа битише, тражи светлост, тражи изрицај и самопотврђивање. Срећом, није, јер се читајући њене дубоко промишљене и проживљене стихове суочавамо са чистотом бића које битише у исконској потреби за љубављу и креативношћу за мултиплицирањем сопственог постојања: *Била сам цијели свијет у тијелу једном*.

Кад је неко сав емоција, потреба за екстериоризацијом сопства и самопотврђивања кроз љубав, онда смо на изворишту страсти, бола, патње и усхићења. Лирска јунакиња која израста из поезије Сање Лукић је упеча-

тљива и зводљива жена, спремна да узнесе под облаке оног ко је покрене, али и да умре у жудњи кад је далеко од жуђеног изабраника:

*Чекам те кроз прсте ми цури вријеме
Чекаћу и кад не буде ме.*

Њен песнички универзум је стога сав у знаку супротности и укрштаја ритмичких замаха, у знаку повишеног емоционалног тоналитета снажних импулса бића који се мере космичким аршинима. Било да је реч о љубави или болу, присуству или одсуству вољеног, вери или сумњи. Сва у раскошним сликама, многозначним симболима и метафорама, анаформама, хиперболама, ово је поезија у којој су измешани земаљско и небеско те су небеска знамења персонифицирана и носе одлике људских проживљавања. И кад се најдубље тоне, молитвом се досеже божанско а иако везана за лични план библијска симболика је увек наглашена. У импресивним песничким сликама, почев од бисера и свиле, мака у житном пољу, месеца над водом, нужно се дешавају сучељавања сјаја и таме, узвишеног и плотског, нежног и страшног, песникиња непрекидно еманира снагу женског принципа који је отворен за утицај мушке енергије.

Хиљаду стријела из срца врела
Кренуше у лов из мога тијела
у лов на јелена бијела
ког привуче вода са изворског врела.

Хиљаду снова, жеља једна
слетиће на тебе овога трена
да пољуби те нељубљена
и остави невољена.

Тај укрштај збива се готово у свакој песми које су строго структурисане и најчешће су грађене на контрасту и рефренском поентирању, те се у њима увек дешава судар светова, било ватре која букти у обома, било патње која раздире оба субјекта тих космичких потреса изазваних љубављу. У синтези сјаја и таме, узвишеног и плотског, притајена страст увек води усхићењу како би суспрегнути разбукнуо, сињуо, донео песму и био брана пред Танатосом, који вреба иза неиспуњених надања и недосегнуте целине јина и јанга.

У твојој искри
У мом пламену!
У твој жару
У мом пепелу!
Ти сјеме ја земља!
Ти вода ја пустиња!
Ти мелем ја рана!
Ти живот ја смрт!

За ову песникињу љубав је алфа и омега егзистенције. Пуноћа њеног бића постиже се тамо где се отвара пут за сусрет и додир који се дуго чека, за оваплоћење сањаног које је стварније од проживљеног.

Настајала у даху, ова љубавна поезија ницала је избрушена и заокружена од идеје до реализације са свим песничким украсима који су део песникининог духа и који се дугим ношењем идеје хармонизују пре него што се песма огласи.

Поезија Сање Лукић је као силовити летњи пљусак у којем се проломи небо и кроз који се за кратко време измешају све небеске силе, разорне и обновитељске, те изванземаљско постаје тако очигледно, и све што је дубоко узбуркало душу поетесе, оличава се као судбинско, па и сама њена песма која је последња одбрана живота пред неминовним.

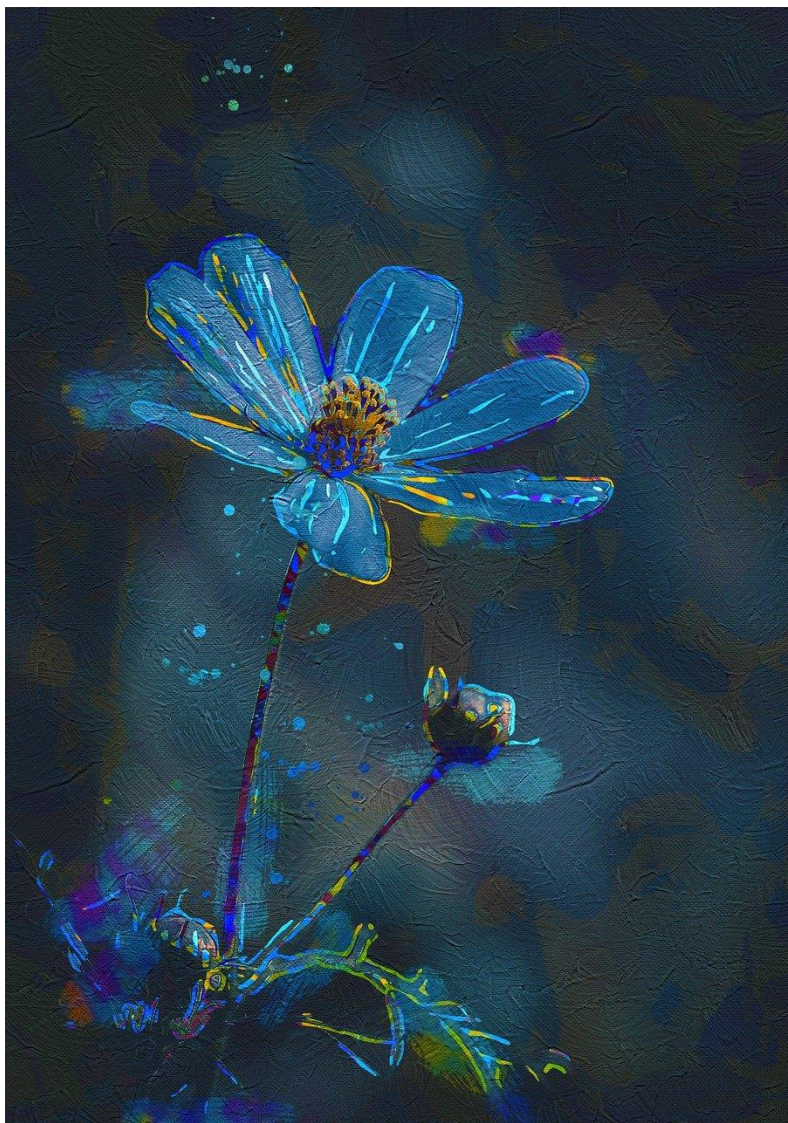
Нижу се сати, ти бисер црни
На вретену преду се мисли
Од мене теби, од тебе мени
И преслица од тежине заниједи

Нижу се минути ко година дути
Упрела их судбина у паукове нити
Од тебе мени, од мене теби
И вретено од тежине заниједи.

Нижу се дани од снова ткани
Судбина ткаља у нити веже
Прође година
Од тебе мени, од мене теби!

Стваралачка моћ љубави да испуни и преобрази биће, спуштајући га у бездан а потом обавијајући га свилом, нискама бисера који су израз чисте љубави, огледа се и у рађању поезије као новог лица аутора који из разбијености света саставља мозаик лепоте која посведочује победу љубави која је

оформила стихове, уобручила снажне емоције и мисаоност у естетску творевину која ће надаље битисати независно од актера љубави а поетесе која их је изнедрила на радост оних који у поезији траже склад духа и визуелног, ритма и звука као у овој надасве пиктуралној поезији. Ту врсту моћи љубави да преобрази, да уништи и да изнова створи, посведочују стихови Сање Лукић.

Бригит Вернер

Васа Радовановић

ГРУМЕН МИЛОСРЂА ИГОРА ЉУБИЋА

(Игор Љубић, Грумен милосрђа. Београд: Алма, 2021)

У савременој песничкој хиперпродукцији ретко се појављују гласови који се издвајају својом особеношћу и буде наду у неко боље сутра српске књижевности. Игор Љубић је један од њих.

Поезија се, пре свега, дели на добру и лошу. Оригиналност не значи и квалитет, нити читаност (*доказ су бројни изми и правци којима смо засути*). Књижевност је примарно уметност, али и наука, тако да постоје научни критеријуми по којима се нечија поезија вреднује. Међутим, питају се дакако и читаоци, који својим истанчаним укусом лако издвајају добро од лошег. Постоји поезија која ће (*иако хваљена и прехваљена од стручне критике*), ипак, завршити у неком мрачном углу библиотеке као храна књишким мољцима, али и она која ће се читати и којој ће се њени поштоваоци враћати и препоручивати је другима. Верујем да књига „Грумен милосрђа“ Игора Љубића спада у ову другу групу. Не постоји архаична поезија (*а ни херметична, модерна и сл.*), иначе се не би и после неколико векова читали, рецимо, Шекспир, Петрарка, Бајрон... Најважније је да песник није епигон, већ да даје свој аутентичан, упечатљив глас, без обзира да ли се придржава традиционалних форми или нам доноси нешто ново и другачије.

Прво што је карактеристично код поезије овог аутора је строго придржавање песничких форми, риме и версификацијских правила. Понекад недостаје неки слог, али се због склада ритма и сутестивних слика то, углавном, не примети.

Издвојио бих одличне сонете, али Песник често пише и неку врсту „продужених сонета“, са вишком катрена, да би заокружио замишљену поетску грађевину (*Јастук од лишћа, Беспуће круга, Поход милосрђа, Наум крстолики, Белег плетени...*), и то ради вешто успостављајући јединство форме и садржаја. У његовој поезији одвијају се чудесни судари минулих светова.

Обојена је препознатљивом поетиком старих мајстора стиха, али и подарена неким новим песниковим виђењем.

Почетна строфа у овој збирци намеће високи квалитативни домет Игоровој поезији, који он не испушта до краја књиге.

*Волео бих да зором те осаме пусте,
у виноград заћем чим га зраци назру,
на ко венац жетвени на косе ти густе,
гроздове уплетем на њојзи да сазру.*

У књизи је заступљена претежно љубавна лирика. Већином су то елегije. Игор се труди, и успева у томе, да избегне баналност у коју може да повуче поменути поетски жанр. Поред тога, има и родољубља (*Залуд вам, Криштење витешко*), као и духовности (*Алелуја, Уклете душе*). Жена је песников Јерусалим (*Мој Јерусалим*), јер *трошећ' овај живот цео, / волети само једну је вредело* (*Чаролија на уранку*). Он ће да је воли неизмерно шљивама, кошуљом, стенама, пупољком, децуријом, салашима...

Једна од оних које се издвајају по звучности, химничности, ритму и које би могле лако да освоје шири круг читалаца је *Памтиш ли Катарина?*. Сличну судбину би могла имати и *Маслина на југу*.

Игор пише поезију чула, са симболиком која додирује недокучива небеска пространства и изазива емотивне блескове. Употребљен је велики дијапазон појмова, Песник се труди да нађе што песмовитије изразе, који, каткад, садрже и дозу архаичности која им даје посебну нијансу и експресивност. Врстан песник свесно одступа од лексичких норми, испитујући могућности језика. Чувени енглески писац и критичар Томас Елиот је сматрао да у доброј поезији тон никако не може бити једнозначан, него је мешавина става и мисли.

Да цитирам и бесмртног Бранка Миљковића: „Речник је рудник одакле песник треба да црпи. Зар Маларме није писао своје песме помоћу Великог Ларуса? У речнику наша имена и речи и траве чекају своје рођење” (есеј „Недореченост која казује”). Игору Љубићу не треба речник. Те речи су у њему и око њега. Он одабира праве и од њих плете мрежу својих стихова.

Како остати равнодушан пред, рецимо, овом савршеном римом сјајно укомпонованом са сценом:

*Увија се трава под збуњеним телом,
около су лица непознатих људи,
сенке чобаница промичу у белом,
завичајни лењо милозвук се буди.*

Срећемо се почесто са богатством метафорике, а у књизи пролазимо и кроз галерију снажних, искрених, међусобно умрежених песничких слика, попут ове:

*Нижу се тренуци штрикајући дане,
шврљају калдрмом заметнута славља,
призори ко дугмад слажу у ћердане,
таложе се вести на рубу узглавља.*

Такође, присутан је и широк спектар примењених песничких (стилских) фигура. Посебно бих истакао анафору у песми *Зарад тебе*.

Као врхунске домете ове књиге издајам песме: *Питаш ме, Благодат златоуста, Кућо жива, Свети галеб...*

Значајна већина песама је потписана датумима хришћанских празника (*православних благодана*) у току чијих прослава је окончано стварање сваке од њих, што указује на посебно песничково надахнуће којим је издашно дарован од Свевишњег.

Чарлс Симић је написао да је „поезија као стари сат који повремено престане да куца и мора жестоко да се продрма да би прорадио... За разлику од сајција песници поправљају своје песме тако што иза себе остављају оне делове који су се после више векова употребе показали непотребнима за њихово функционисање... Колико год изгледало невероватно лирски песници још увек користе справе старе више хиљада година, поправљају их и усавршавају и не журе да их се отарасе. Зато се поезија стално мења, а остаје иста”.

Игор је само искористио форму и поетику класика песништва, пре свега српских, па у њих храбро уградио један сасвим нов поглед на ову врсту књижевности. Донео нам је своју препознатљивост и великодушно је поделио свима.

„Грумен милосрђа” је прва збирка песама Игора Љубића, али је далеко од почетничке. Из сваке песме, сваке строфе, сваке замисли може се закључити да је реч о изграђеном песнику, особеног и самосвојног израза који зна доста о поезији и који је до танчина изглачао и искристалисао сваки стих. Он је поета који је истински читао лирику и створио веома високе естетске критеријуме у које је уткао своје стихове. Пред нама је одлична књига и надам се да ће бити примећена од стране официјелне књижевне критике. А у то да ће имати своју читалачку публику уопште не сумњам. Остаје нам само да са нестрпљењем ишчекујемо нова поетска остварења Игора Љубића.

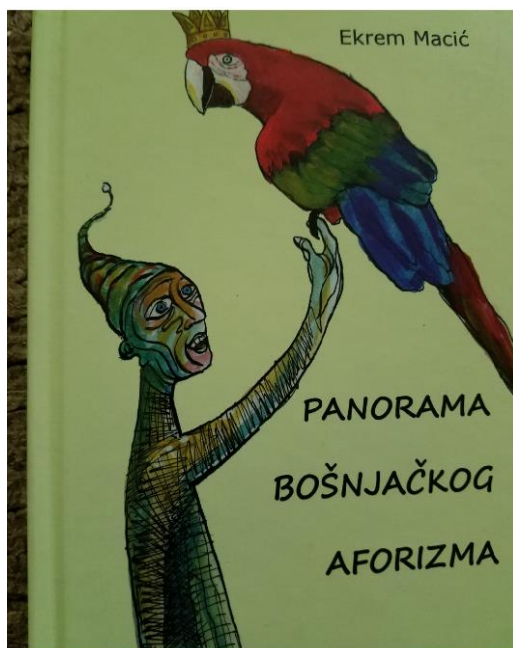
Иво Мијо Андрић

АФОРИЗАМ НА БОШЊАЧКИ НАЧИН

(Ekrem Macić, *Panorama bošnjačkog aforizma*. Konjic: Vlastito izdanje, 2022)

Познати босанскохерцеговачки и европски афорист Екрем Мацић, након обављеног обимног истраживачког посла, приредио је и објавио зборник *Панорама бошњачког афоризма*. У ту јединствену књигу писаца кратке хумористичке и сатиричне мисли уврстио је радове шездесетак аутора и ауторица бошњачке националности. Већина њих рођени су и живе, или су живјели у Босни и Херцеговини, а преостали воде поријекло, или су настањени у другим државама свијета. Захваљујући Мацићевој упорности у прикупљању и обради њихових био-библиографских података и ауторских урадака, сви су се они нашли на страницама јединствене књижевне панораме која свједочи о богатству афористичког стваралаштва духовитог бошњачког народа.

У вријеме југославенског социјалистичког самоуправљања, у Босни и Херцеговини све дневне и недјељне новине имале су на задњим страницама рубрике хумора у којима су објављивани афоризми, епиграми и друге кратке духовите мисли и пошалице. У програмима Радио-телевизије Сарајево било је више емисија хумористичко-сатиричког садржаја које су увеселавале народ и потицале ову врсту литерарног стваралаштва. Многи познати афористи и хумористи стекли су афирмацију пишући прилоге за те забавне странице и емисије, или уређујући њихове садржаје (Иван Гавриловић, Никола Шкрба, Вељко Шијаков, Енвер Мехмедбашић, Владо Дијак, Недељко Опанчић, Зуко Џумхур, Момчило Драгичевић, Милован Јевтовић

и други). Од почетка седамдесетих година објављивао сам у њима афоризме, епиграме и друге хумористичке прилоге заједно са другим ауторима, и с носталгијом се присјећам тога времена кад се хумор цијенио и материјално подупирао и вредновао. Рећи ћу само да се за сваки објављени афоризам или епиграм у то доба исплаћивао ауторски хонорар, а за објављену књигу неки су афористи добивали износе од којих се могао купити пристојан рабљени ауто.

Данас су, нажалост, афористи и хумористи остали без хумористичких рубрика у листовима и емисија у радијским и телевизијским програмима, а њихов рад и стваралаштво не само да се не вреднује новчаним хонорарима, већ се суставно багателише и потискује са јавне и друштвене сцене. Зато су аутори принуђени да књиге хумора и афоризама објављују властитим новцем и да бесплатно нуде порталима, листовима и часописима своје радове како би их ставили на увид широј јавности и људима који воле хумор, смијех и весеље. На тај начин они доприносе потискивању туге са индивидуалне и друштвене сцене која се намножила у грозном ратном и нестабилном поратном времену. Највеће заслуге за такво катастрофално стање код нас и у свијету имају лоше политике и још лошији политичари који су убили у појам, како генерације на одласку, тако и оне које тек долазе.

Колико су хумор, сатира и опћенито друштвена критика данас подцијењени и понижени у новонасталим државама на тлу бивше СФРЈ, најбоље потврђују примјери зборника и антологија каква је и ова Панорама бошњачког афоризма, који су објављени у ауторском издању и средствима њихових приређивача. Срамотно је то за младе тзв. демократске државе и њихове власти које се плаше ведре и здраве шале на свој рачун и одбијају потицати ту врсту књижевног стваралаштва. На тај начин показују колико им није стало до културе дијалога и до другачијег мишљења људи који су говорни глас народа коме припадају, и који им на изборима осигуравају политичке функције и неограничену друштвену моћ.

Приређивач Панораме бошњачког афоризма учинио је голем напор у трагању за ауторима које је рат прогнао из њихових домова, а варљиви поратни мир раселио у друге земље дијелом Европе и свијета. До имена и радова неких од њих дошао је увидом у до сада објављене зборнике и антологије на нашим просторима, а имена и афоризме многих пронашао је на страницама старих дневних и недјељних новина или путем интернета. Тек мањи број ветерана афористичке мисли ставио му је на увид своје до сада објављене књиге. У библиотекама их је тешко могао пронаћи јер балканске библиотеке ријетко откупљују такву врсту штива.

Треба рећи да међу Бошњацима који су на далеко познати по вице-вима и пошалицама на свој рачун, релативно мали број књижевника пише афоризме и друге кратке мисли. Тешко је томе пронаћи прави разлог, али он свакако лежи и у чињеници да су припадници муслиманског односно бошњачког народа као посебна нација признати тек почетком седамдесетих односно деведесетих година прошлога стољећа. Од тога времена почели су се јављати нови аутори који су уз поезију и прозу записивали и кратке афористичке и епиграмске мисли. Колико су у томе успјешни потврђују афоризми које преписујем из Панораме, уз навођење имена њихових аутора и ауторица.

- Моја држава има лице и наличје. И личи и не личи на државу. /Абдулах Алић Лоно/

- Босна у срцу, срце у парама, паре у Швицарској. /Садик Алић/

- Што је живот скупљи, карактер је јефтинији. /Исмет Алијагић/

- Оженио је пензионерку. Лакше им у двоје гладовати. /Сеид Аликадић/

- На мој рачун се можете шалити свугдје, само не у банци. /Авдо Башић/

- Највише ме страх истина у које нико не сумња. /Нермана Бегагић/

- Немамо ми подземље. Све је међу нама. /Седина Бркић/

- Празне приче не долазе увијек из празних глава. /Касим Чустовић/

- Ко се задњи смије обично сједи у првим редовима. /Абдулах Даул/

- Многи су отупјели гледајући ствари само из свог угла. /Шефик Даутовић Фико/

- Болеснима прилазите само са здраве стране. /Исмет Дедић/

- Окружити се празноглавцима је право осигурање против потонућа. /Мирсад Ђулбић/

- Што си мање аутор, то си већи ауторитет. /Сеад Фетахагић/

- Мање кошта ако учите на туђим грешкама. /Фадил Хаџић/

- Копирати будале могу само оригинали. /Асаф Бег Хаџихусеиновић/

- То је прави политичар – лаже на сва уста. /Абдурахман Халиловић Ахил/

- Лијево-десно нигдје мога – клана. /Алија Хоџић/

- Загађеност природе се не види од смога. /Џеилана Хонић/

- Познајем их као свој џеп. Нема ништа у њима. /Сеад Хонић Хона/

- Народ је добио што је тражио. Изгубио је што је имао. /Суно Ковачевић/

- Само зрелог човјека нагриза црв сумња. /Екрем Мацић/

- Не излази више ван себе. Не зна хоће ли се вратити. /Енвер Енко Мехмедбашић/

- Грешке нам могу приписати и неписмени. /Салих Мулалић Цакан/
- Изгубио сам пријатеља. Ко га нађе нека га се добро чува. /Мухарем Омеровић/

- Ниједан рат није почео из чиста мира. /Динко Османчевић/
- Повољно ширим гласине да сте добри љубавници. /Хабиба Биба Рамовић/

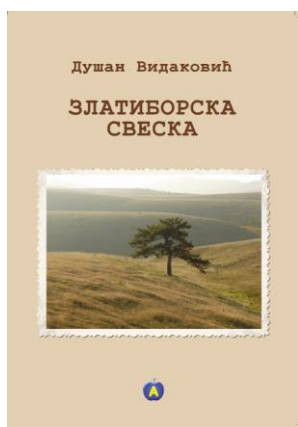
- Нису баш сви своји. Има ту и наших. /Исмет Салихбашић/
- Ако је у раду спас, мале су ми шансе. /Есма Сарић/
- Не враћа се на село. Дубоко забраздио у граду. /Исмет Смајловић/
- Гдје се богатство стиче, пријатељство се губи. /Самија Слатина/

Тематска ширина, мисаона дубина, хуморна ведрина и лексичка оштрина потврђују снагу и неупитну вриједност бошњачке афористике. То је сврстава у повлаштени круг европске афористичке мисли која доживљава процват у двадесет првом стољећу. Посебно се то види и осјети у државама насталим на просторима бивше Југославије на којима се у посљедњих двадесетак година јавила плејада нових писаца афоризама, епиграма и других кратких хумористично-сатиричних мисли. Они су будућност ове врсте писања која ће, увјерен сам, вратити достојанство афоризму какво је имао у античкој Грчкој – земљи свога настанка.

Милијан Деспотовић

МИСАОНО НЕБНО ВЕДРИЛО

(Душан Видаковић, *Златиборске свеске : златиборизми*. Београд: Алма, 2022)

Кад неки топоним заслужи свој мисаоник он се још више, од своје природне висине, уздигне. Такав је случај са Златибором који више није само планина, њега чине сабрана дела природе. И кад га окрње сувишном градњом, он се од ње одмакне и остане свој. И прима своје. Мислиоци су у том златноборном простору открили себе; песници особене песмоплете а наш књижевник Душан Видаковић¹ у својим мислима о Златибору нашао је нову форму – златиборизми,² како би Видаковић могао насловити ову своју књигу.

А ово је збирка „луцидних афоризама“, како је назва рецензент Радомир Андрић: „Много пута казано захтева вишезначно амалгамисање, дугујући особеност атрибутским изведеницама од именица златиборске топонимије. На тај начин сама лексичка енергија доприноси преиначавању утврђених значења. (...) *Златиборска свеска* је узајамно даривање аутора и планине која му помаже да се препознају.“³

Препознавање не захтева увек физичко присуство, оно помаже да су наш писац и наша планина увек заједно, и кад се примакну једно другом и када раздвојено мисле; Златибор невероватним шапатом, а писац домишљањем тог звука који је добра мисаона подвлака записаном: „Скокнућу до Златибора. Чим уграбим мало времена између два боравка на Златибору.“ То „између“ јесте лексичка слика потребе да буду, и да јесу, заједно, да песник буде на висини које смо достојни, чим нам је дарована: „Доста сам радио против себе. Одох на Златибор.“ *Радио против себе*, каже наш мислилац исказујући на тај начин да је превише терета узео на своја плећа и да се ужелео умствовања горе где падају љуске и иглице са борова. Њиховим сакупљањем он исписује и калиграфише свеску пуну свеprisутности: „Ако могу данас на Златибор, не остављам то за сутра.“

Ја сам ову књигу мислено оставио да је читам баш на Златибору,⁴ склоњен од свега оног што ми наглашено одузима време предвиђено да читам симболе природе. Са њима сам најближи том непосредном стапању са духом светворца, и за мене је Златибор увек тамо где ме прати то озарје. Највише у мом Субјелу,⁵ у који никад није касно доћи, као што Видаковић каже: „Никад није касно за Златибор. Ни рано.“ Ту је онај што доходи, смирен, ту небно ведрило има везе са душом која нас препозна на вратима Златибора. Такав дочек није свакодневна појава. Уосталом, у госте се иде с разлогом, највише на исповест, као у храм: „Ко Златибору верује, тај чуда и ствара.“ Фрагменти тих мисаоних чуда, догођених у души овог писца, направили су степенице у књизи, којима доходимо у те златне висове, природе и језика, а седећи за радним столом или смо продуховљено загледи у даљину коју не допиремо обичним гледањем. Гледање са мишљењем значи умети видети и додирнути а онда пустити ту слику и свести је у мисао, како то чини Душан Видаковић. То посматрање, или размишљање, одбацује спољњу натрпаност слике, и дозвољава да се мисао „усредсреди на битна унутарња својства“ њена.

„Златиборска свеска“ јесте збирка мисли, збирка изворних афоризма. Овде се афоризам, кроз једну тему и много подтема, „вратио“ себи, ослободио сатиричних натруха. У њима је уочен остварени труд да се живи у сагласности са природом, са ове и оне стране видокруга, јер се ту и сам човек остварује у себи и у њој. Никаква трвења ни досетке, а немоли подсмешљиве језичке убоднице нису мисаоном афоризму приличне. Ту чистоту језичког мишљења остварио је Видаковић, прочистио нам време посвећено читању ове вредне свеске. Свестан да се нејезиком може много више упрљати дух но блато којим ходочастимо он каже: „Златиборске блатњаве стазе не прљају. Него прочишћавају.“ Прочишћење се постиже обликовањем понуђених чаролија.

„Од карактеристичног језика и израза са овог, златиборског подручја, преко пошалица и обичаја, ћуди у људи, истраживши ветрове, реке, најлепше врхове и долове (...) песму извика, лековито биље, разликујући све врсте зимзеленог дрвећа, Душан је дошао до закључка да је *капацитет златиборских чаролија неограничен* и да није *тешко раскрстити са илузијама* јер је *златиборска стварност заводљивија*.“⁶

О Златибору никада није довољно речено, посебно када се зна да у српском језику и култури реч *златибор* није само топоним. Тога је свестан и Видаковић који свој хоризонт сазнања и видика стално проширује спреман да установљеној форми догради своја правила која воде у нову стваралачку суштину. Наравно, он оставља ту културну покорицу испод које уноси от-

куцаје личне језичке ватре. Тако су настали златиборизми, као што је Милорад Шојић (Пожега, 1930–2017) сворио шојизме. Видаковић у једном афоризму каже: „Сви људи су једнаки. Златибор их чини бољим.“ Потреба за „чинити бољим“ има посебан појам у српском националном духу, духу народа који није ратнички, какав свет иначе познајемо, већ је ово народ чуваран, дарежљив, бранилац свога и учеван да други не буду грабежљиви. Они су житељи Златибора, кога свако зове себи блиским топонимом. Када је то тај свет, не свет, као треба чинити бољим схватио, окомио се на нашу унутрашњу једност, да подмукло отвори одаје за помукло свођење својих рачуна и и рачуница и да се опире човечности. Златибор и ту налази своје излазе верујући да ће свет спасити дечја мудрост и љубав, па Видаковић је овако чита: „Златибор је толико безазлен. Свако је овде бар помало дете.“

А последице деобности овде су под критичким духом писца који опомиње на једност, опет тако, као светлост свести: „У свакоме живи Златибор. Само му ваља дозволити да се исказе“, собом а не туђеством. Та пишчева критичка присутност грађена је на снази осетљивости којом се сукобљавамо, он је и не помиње. Она се чита, па Видаковић каже: „Овладао сам вештином слушања себе.“ Оно што чини себе, то ми јесмо, свако натурено мишљење убија братство језика и израза. Зато је сам топоним Златибор свеопшти наш, он чини дубину и ширину снаге на коју вазда писци подсећају. Време је да видите како те иглице бора дишу том унутрашњом душом, како и нас уједињују у љубави према природи и нашој стопљености са њом.

Зато ни маказ од Златибора у себи и Златибора себе. Што се Видаковића тиче, разумели смо: „И када нисам на Златибору, Златибор је са мном.“

Лепоти Златибора посвећен је, у неку руку, сваки Видаковићев афоризам, овај врхуни: „Златибор говори више од хиљаду речи. И слика.“ Само сам неке дотакао, уочио, настављам да се дружимо и да тако разумевамо ту природну уметност која је у вези са нашим животом. Ова књига је, у том смислу, осећање уметности природе и пишчевог дара да уочава, да се задржим у њој на најлепши начин. Овде нема оштрих речи, али нема ни празних јер зраче светлост. „У том светлу (...) идеје прихвате и претпоставке уметности уобличавања истина – све су то битни састојци“ ових мисаоних излагања и уочавања.

„Златибор нема цену. Вреди сваке паре.“ Та вредност ову књигу издаваја из текуће продукције и са њом верујемо да смо нашли себе у нама, нас у себи. Да смо досегли вечност, упркос трзавица и клизавица у душама оних који се не оријентишу у простору и времену, не схватају шта је Злати-

бор, и шта је његова вечност: „Златибор је брат наде, супруг љубави, отац вере. И син Србије“; „Србија је вечна док је Златибору верна.“

На ту врсту верности позива и Душан Видаковић, пуним гласом, извика, на Златибору се пева а „ко пева извика, зло не мисли.“ И уразумна порука онима којима је одаслати треба, ако знају да им треба: „На Златибору свет остаје.“ Уписаће и они то у своје свеске – ваљда. Ако света буде? Златибора ће бити!

Златна је ово свеска. Ко се у њу упише, тај дише срцем. А свеска са срцем куца у рукопису, али и у свести читалаца. Тако сам читао ову књигу.

1) Душан Видаковић (Ваљево, 1969), пише савремену и хаику поезију, прозу, књижевне разговоре. Објавио је седам књига. Живи у Ваљеву.

2) Душан Видаковић: „Златиборска свеска“, Алма, Београд, 2022.

3) Радомир Андрић: Из рецензије на књигу „Златиборске свеске“, задња страна корице.

4) Мада сам је примио давно, са посветом: „Милијану, коме је Златибор даровао мирисне ливадске снове. Видаковић. Ваљево, 22. августа 2023.“

5) У Субјелу (некадашњи срез Црногорски) ја сам рођен и поглед са његове највише коте, где је плавет неба парао некадашњи средњовековни град, моје је посредно искуство о Златибору.

6) Мирјана Ранковић Луковић: „Златибор као праг душе“, Свита, Пожега, бр. 107, стр. 75.

7) Мирослав Егерић: „Срећна рука“, СКЗ, Београд, 1979, стр. 23, 24.

Александар Чотрић

НА ОШТРИЦИ ПЕРА

(Zoran T. Popović, *Post skriptum*. Pančevo: Gradska biblioteka Pančevo, 2022)

Zoran T. Popović
**POST SKRIPTUM
AFORIZMI**

У овој књизи се налазе афоризми Зорана Т. Поповића који су пронађени у заоставштини после његовог брзог и изненадног одласка у августу 2022. године, због чега и наслов „Пост скрипtum“. Мисли пред нама аутор је забележио између последње књиге објављене за живота „Дођох, видех, пребегох“, која се појавила у децембру 2019. и почетка болести у јуну 2022. године.

Неки од афоризама из ове књиге објављени су у новинама, часописима и порталима с којима је Поповић сарађивао: *Политика*, *Новости*, *Енигматика*, *Разбигра*, *Шипак*, *Етна*... Публиковани су и на ауторовом профилу на

друштвеној мрежи Фејсбук.

Зоран је писао скоро свакога дана. Понекад је за један дан исписивао и неколико десетина „монументалних минијатура“. „Мора много да се ради, свакога дана, као да се иде на 'прави' посао“, објаснио је писац у једном интервјуу. Инспирацију је налазио на сваком кораку, а према сопственом признању, најчешће док је гледао информативно-политички програм на нашим телевизијама.

Вреди истаћи да је Поповић сатири доприносио не само писањем већ и организовањем Међународног фестивала хумора и сатире „Жаока“, који је на његову иницијативу и захваљујући његовом залагању девет година одржаван у Качареву код Панчева, где је био директор Дома културе. Тај фестивал је, осим реномираних сатиричара из Србије и земаља региона,

окупљао и ученике из Баната који су учествовали на литерарном и ликовном конкурс у и пред публиком излагали и презентовали своје радове.

„Сатиричар живи на оштрици пера“, записао је Зоран, чије је перо било међу најоштријима. Поседовао је стваралачку храброст да се својом сатиричном и критичком речју супротстави свакој аутократској владавини, плачкању државе и грађана, угрожавању људских права, медијским лажима, гажењу моралних скрупула...

Писао је о темама којима се никада није бавио ниједан други српски афористичар: болестима, боемији, храни, сопственим недостацима, комшилуку, пријатељима, граду у којем је живео... То је Витомира Теофиловића подстакло да закључи да је „Поповић својим животним и литерарним искуством продубљавао и оплемењивао своју ренесансну знатижељу“. Заиста је Поповић био истински алхемичар који је од сваке теме, па и оне најнекњижевније, могао да створи „златну“ мисао. У његовој књижевној радионици афоризам је настајао од свега и ни од чега. Зато је била привилегија читати његове афоризме.

Афоризми у књизи нису тематски сврстани, већ су сатирични, о спорту, љубави, уметности, за децу... и поређани хронолошки, по редоследу како су настајали. Верујемо да ова мешавина поцанрова доприноси да књига буде разноврснија, интересантнија и динамичнија.

Надамо се да би се с оваквим избором афоризама за књигу сложио и сам Зоран, с обзиром на то што је имао поверење у приређивача и што му је за живота поверавао селекцију материјала за објављивање.

Иако је за живота Поповић објавио велики број књига, сматрамо да би била велика штета за нашу афористику и огрешење о његов опус да се није појавила и ова збирка која, премда није велика по обиму, сведочи о ауторовом стваралачком зениту.

Један од Зоранових узора био је велики пољски афористичар Станислав Јежи Лец, који је говорио да је „реченица највећа књижевна форма“ и да „афоризам оставља више места за човека“. На трагу тих мисли, Зоран је забележио: „Пишем афоризме јер је то књижевна форма која ми омогућава да се размахнем“.

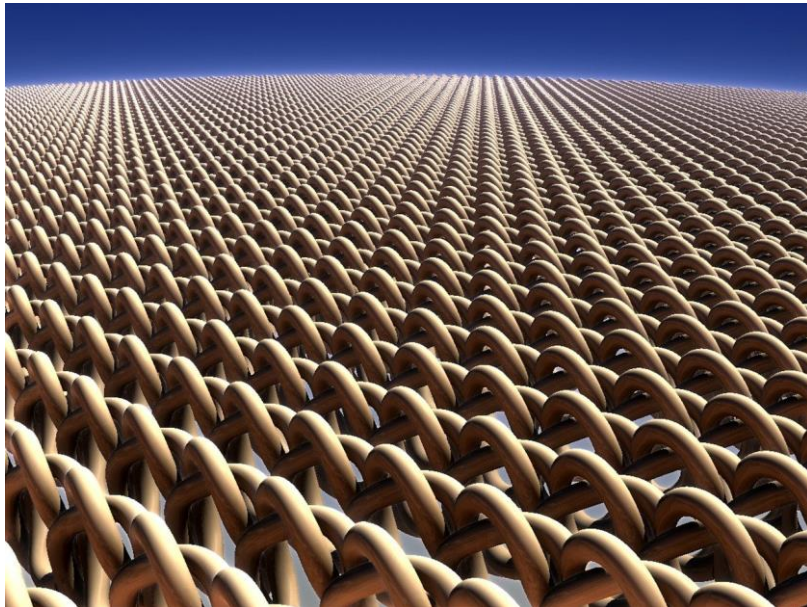
Поповић је више од четири деценије писао ову најкраћу, а највећу књижевну форму. Чинио је то веома добро и обилато. Био је прави виртуоз на малом простору, коме није било својствено само успешно поентирање већ и пружање естетског задовољства читаоцу. Његове крилатице су летеле јер су биле ослобођене баласта дидактике и морализовања, а погонску енергију давали су им хумор, ведрина и радост.

Многи су се смејали док су читали Зоранове афоризме, рецимо на локалне теме: „Ми Панчевци имамо бувљак. То је наш бизнис форум“; „Нема више гусака у Банату. Отишле су да спасу Рим“; „Лала се обукао слојевито. Ред мяса, ред сланине“ – али мало је људи знало да је његов хумор био, како је то говорио Чехов, „смех кроз сузе“ и да се он од личних и колективних животних недаћа бранио хумором, што је исказао и афоризмом: „Свако од нас има своју тужну причу. Ја своју исписујем афоризмима“.

Зоран је волео, неговао и развијао апсурд у афоризму („Ствари се побољшавају нагоре“), и зато је он у овој форми оно што је Данил Хармс у краткој причи, Самјуел Бекет у драми или Васко Попа у поезији.

Наш афористичар написао је колико многи аутори не би за неколико живота. Посебно је последњих година журио да створи што више, као да је наслућивао да ће с овога света отићи пре времена. Вреди, зато, на овом месту навести Зоранова размишљања о животу и смрти: „Смрт је једини доказ да вам живот није прошао узалуд“; „Да сам знао да је живот тако прост, не бих га толико искомпликовао“; „Смрт успорава старење“; „Човек увек умре пре времена“; „Смрт је незабораван тренутак“.

Његова мисао је и: „На крају сваке реченице и живота дође тачка“. Додали бисмо: после одласка Зорана Т. Поповића долазе три тачке... Јер он је отишао да би остао међу нама! Или, како би он то рекао: „Епитаф: Одмах се враћам“.

Тамара Дојч

Александар Чотрић

ДУХОВИТО И КРИТИЧКИ

(Добривој Антонић, *Облак над Варадином*. Нови Сад: Прометеј, 2023)

Добривоје Боба Антонић је аутор који је одмах по ступању на сатиричну сцену скренуо пажњу на себе, пре свега, због две доминантне особине. То су оштрина и духовитост. А овај spoj је и најважнији за доброг афористичара. Критичност је последица немирења са свиме што је лоше, а за њено испољавање у сатири потребна је смелост - и људска и списатељска. Наравно, неопходна је и моралност, да се, без обзира на цену, мисли, пише и говори искрено и отворено. Да би се на овај начин писало, неопходно је и добро познавати стање у друштву, увиђати мане и деформације и приступати им с уметничке стране, како би написано било вредно литературе. („Црвени

тепих нам је грбав. Гурнули смо историју испод њега“.).

Све те особине, знања и вештине поседује Антонић, а онда их удружује с урођеном раскошном духовитошћу, што његове афоризме чини посебним. („Данас песме читају само песници. Свако своје“.). Управо је хумор онај чудесни састојак који афоризмима даје мирис и укус. „Смејући се, душа постаје лекар тела“, проницљиво примећује Имануел Кант. „У изразу радости бића субјективно физиолошко весеље, манифестовано у хумору, одражава врхунац људског здравља“, писао је Артур Шопенхауер. „Хумор изражава дубоку добронамерност и поверење у нечије безусловно уздизање изнад сопствене противречности, а не њено тужно искуство“, закључио је Георг Вилхелм Хегел. Потврде ових мисли проналазимо у Антонићевим афоризмима који нас разгаљују, веселе и олакшавају свакодневне стресне доживљаје. Антонић је, када је реч о духовитости мисли, међу свега неколико наших истакнутих афористичара који су поседовали ово божанско надахнуће. Да поменемо само оне који су се преселили на небеска простран-

ства, као што су: Јован Хаџи-Костић, Ранко Гузина, Милован Илић Мини-макс, Раде Јовановић, Растко Закић, Зоран Т. Поповић...

Због свега наведеног, право је задовољство читати Антонићеве афоризме, јер су питки, разумљиви, логични... Чак и када су привидно опори, хумор их чини пријемчивим. („Били бисмо ми срећан народ, да се ослободимо усрећитеља“.). У оваквим афоризмима читалац налази потврду да се моћницима може и сме рећи да нису никакве непогрешиве и неприкосновене величине, заштићене функцијама, већ да су, како који од њих, диктатори, демагози, лицемери, лажљивци, неспособни, корумпирани...

Антонићев афоризам има и важну моралну димензију и социјално и психолошки битну терапијску функцију. Његове мисли су речи охрабрења, слогани који покрећу, крилатице које објашњавају.

Његов кратак исказ просветљује и мотивише, пружа људима тако неопходну енергију и подстиче очекивање да је могуће победити примитивизам, осиноност, глупост и бахатост.

Антонић не робује задатим афористичким формама и клишеима, већ у нашу афористику уноси нове животне сокове, осебујна решења, другачију лексiku и сасвим неочекиване парадоксе. Његова књига „Облак над Варадином“ доноси ведрину и читаву палету топлих боја, због чега јој пристаје и име моста преко Дунава између Новог Сада и Петроварадина „Варадинска дуга“.

Анализа афоризама показује да су најчешће теме писца: избори („Изборе власт не може да изгуби. Прво преброји гласове, па онда распише изборе.“); политичари („Не замерите политичарима што лажу. Само раде свој посао.“); спрега политике и криминала („Дошло је до мафијашког обрачуна. Посвађали су се на главном одбору.“); вођа („Дубоке мисли нашег владара досежу до дна.“); медијски монопол („Истина се код нас новинама заклања.“); социјални проблеми („Тешко је код нас одржати праг сиромаштва. Народ га стално спушта.“); неуспех у европским интеграцијама („Европа ће изградити обилазницу око Београда. Преко Пеште, Букурешта и Софије.“); урушен образовни систем („Унапредили смо систем образовања. Раније су се куповали испити, а данас одмах дипломе.“)...

Поред доминантно политичких и друштвених тема, постоје у овој књизи и оне које говоре о женама и мушкарцима („Женама је лако бити лепши пол. За конкуренцију имају само мушкарце.“); љубави („Права љубав је она коју љубомора надживи.“); сексу („Добио сам батине због сексуалне оријентације. Од њеног мужа.“); животу („Живот је лавиринт. Неко нађе пут излаза, а неко до краја остане унутар слепих стаза.“); књижевно-

сти („Неким књигама тешко је утврдити вредност. Не вреде ни колико папир за штампу.“)...

Међутим, поред ових, постоји и низ тема које проналазимо само код Антонића и малог броја његових колега. На пример: алкохолизам („Знам човека. Угледни градски алкохоличар.“); старост („Старци најбоље чувају тајне. Не могу да се сетe шта су им рекли.“); успех („Самопоуздање добијам нашим успехом и њиховим неуспехом.“); историја („Ако пушка опали тек у трећем чину, представа није из српске историје.“)...

Анализа структурних обележја показује да у књизи постоје афоризми који се састоје од једне реченице: („Биографије се најефикасније чисте посипањем пепелом.“; „Кад све у животу поскупи, живот појефтини.“; „Први смо по покушајима да будемо први.“ – и афоризми од две реченице: „Родбина се не бира. Она се распоређује након избора.“; „Из ратова смо некада излазили као победници. Сада испадамо у првом кругу.“; „Глупост се шири брже од памети. Памет сви проверавају, а глупост има пуну слободу.“... Генерална је оцена да су и двореченични афоризми максимално сажети и да се у „мало речи налази много смисла“.

Неки од најбољих афоризама из ове књиге су они о најкраћем књижевном жанру. То су уметнички и филозофски написане мисли које на софистициран, лапидаран и лаконички начин откривају суштину афоризма и представљају његову естетику. „Афоризам је плес на врху игле“, каже наш афористичар и додаје: „Афоризам је сиромас са речима, а богаташ духом“ и „До појаве афоризма, многе глупости су биле неописане“.

Антонић је мајстор црног хумора, што је посебно захтеван поджанр, јер се од аутора очекује да у најневеселијим ситуацијама пронађе искру смеха и да то учини достојанствено и примерено, што он и демонстрира: „Ми и у смрти нађемо лепоту. Доживео је лепе године, била је велика и лепа сахрана, родбина се лепо обукла“; „На крају нема разлике. И председника и бескућника сахране о државном трошку.“; „Изненада је умро чувени астролог. Није стигао да предвиди тако важан догађај.“

На крају, истакнимо да се у овој књизи налазе и изузетни, па и антологијски афоризми, који, несумњиво, богате и оплемењују српску афористику, попут: „Ако препустите да други мисле уместо вас, о вама неће имати ко да мисли.“; „На нас немају утицај глобални проблеми. Ми смо мимо света.“; „На врх је тешко је стићи. Зато смо ми изабрали дно.“; „Они би да ратују, а ми да гинемо.“; „После избора свако иде на своје место. Владар на престо, миснистри у фотеље, посланици у клупе, народ на улицу.“...

После ове књиге, Антонић иде у врх српске афористике!

ИЗ НОВИХ КЊИГА

Бригит Вернер

Милутин Ђуричковић

ЖУДЊА ЗА ИГРОМ : **Књижевно дело Миленка Матицког** **за децу и младе**

(„Алма“, Београд, 2022)

ПУБЛИЦИСТИЧКИ РАД МИЛЕНКА МАТИЦКОГ

Алма

Разматрање и истраживање књижевног стваралаштва Миленка Матицког за децу и младе било би незамисливо и неправедно без уредничког ангажмана у *Политици за децу*. Новинарство и литература су пратили његову књижевну каријеру тако рећи од почетка до краја живота. Ове две професије стално су се прожимале и међусобно допуњавале у његовом стваралачком и професионалном ангажману. Ступајући на дужност уредника *Политике за децу* 1972. године, Матицки је, углавном, задржао препознатљиву уређивачку концепцију, коју је временом осавремењавао и

обогаћивао новим садржајима, идејама, разноврсним прилозима, рубрикама. Од самог почетка се залагао да овај додаток буде афирмативан водич деце и младих кроз свете литературе, уметности, науке, забаве и разоноде.

Зато је увек инсистирао на високим естетско-уметничким мерилима, које је спроводио до краја свог радног века. Уређивачки посао у *Политици за децу* захтевао је велика одрицања и потпуну професионалну посвећеност, а то је Матицки и те како испуњавао. Међутим, то му је одузимало и драгоцену време за самосталан књижевни рад, што се понекад и осећало. Упркос свему, успевао је да усклади литературу и новинарство, обављајући свој посао са пуно елана, знања, амбиције. Подједнако окренут класицима свог времена (Д. Максимовић, Б. Ђопић, Д. Радовић, А. Диклић, М. Тешић), Матицки је окупио и одређен број младих сарадника, тада припадника новије генерације (М. Одаловић, Д. Радуловић, Д. Ђорђевић, И. В. Рорић и др.), чијим објављивањем поетских и прозних прилога знатно до-

приноси њиховој афирмацији. Такође, као уредник и те како је имао слуха за преводе са страних језика, доказујући тиме да прати и савремене токове поезије и прозе у свету, а нису изостајали ни преводи са језика наших народа и националних мањина (словеначки, албански, мађарски, македонски, турски, словачки, русински, бугарски).

О његовом публицистичком раду може се говорити са похвалама и одобравањима, али, истини за вољу, треба указати и на нека негативна мишљења која га нису подржавала, сматрајући такав рад конзервативним и сувише традиционалистичким. Такав став заступа и књижевник Божидар Мандић, који оштрим тоновима критикује уређивачку политику појединих дечијих листова:

Они својим догматичним ставовима будно пазе да се било шта ново не деси. Пример такве тврдокорности свакако је и уредник Политикиног дечјег додатка, господин Матицки, чија се уређивачка политика није макла од раних педесетих. Са идејом соцреалистичког испољавања, тај додаток, са толиким тиражом, више гуши, него што пружа шансу инвенцији. Уредници, оптерећени старим механизмима и методама, гасе сваку иницијативу и могућу појаву. А јасно је да без ризика и улагања, отварања простора и инвестирања у различито, нема рађања новог.¹

Са овим ставом се не можемо у потпуности сложити, јер се очигледно пренебрегава и занемарује допринос Миленка Матицког у афирмацији естетско-уметничких вредности у књижевности за децу и младе, као и његова уредничка концепција у неговању традиције, али и популарисању модерних поетских, прозних и других креативних достигнућа из наше и стране литературе. Говорећи о новинарској професији Матицког, Воја Марјановић истиче да је он био најпре новинар, затим фељтониста и сатиричар, али је почео озбиљније да се бави дечјом литературом. Без обзира што је његово мишљење објављено у форми посмртног слова, оно је, ипак, веома поуздано и прихватљиво, јер је утемељено на чврстим основама и поткрепљеним ставовима.

У младим годинама живота Миленко Матицки је био превасходно новинар, и то често сатиричног набоја, најпре у Политици, а касније и у новосадском Дневнику. На место уредника Политике за децу дошао је 1972. године и ту остао 28 година, све до пензионисања 2001. године. Попут својих претходника (Б. Вукадиновић, К. Степановић) био је као уредник веома строг, мада и добронамеран када су у питању били писци-полетарци. У току дугогодишњег уредничког

¹ Божидар Мандић: *Бунт за нову књижевност за децу*, Детињство, бр. 3-4, 1995, Нови Сад, стр. 38.

посла, Матицки никада није у своме подлиску објавио ниједан свој књижевни прилог, иако је веома заслужан за афирмацију десетине наших писаца окренутих литератури за децу и младе.²

Марјановић посебно истиче уреднички и професионални ангажман Миленка Матицког, који оцењује као веома квалитетан и узоран. Његов двогодишњи уреднички посао у Политици за децу је завидан и коректан по много чему. Трудио се да оснажи децју литературу провереним и трајним вредностима. У том смислу, неколико десетина данас водећих писаца, прошло је кроз Политикину шибу и стекло реноме признатих литерата.³

Обележавајући јубилеј Политикине стране за децу, Надежда Вељковић указује на њене почетке из далеке 1930. године. Међу првим сарадницима били су водећи писци, новинари и ствараоци тога времена: Брана Цветковић, Гвидо Тартаља, Десанка Максимовић и многи други. Од 1973. године Политику за децу уређује новинар и песник Миленко Матицки. неколико година пре тога он је био најближи Степановићев сарадник. Сарадњу са подлиском је започео још 1954. године. Од тада непрекидно је укључен у живот и рад подлистка. (...) Годинама основни циљ Политике за децу био је, без обзира на услове, кризе и падове, да утиче на развијање и неговање књижевне и језичке културе најмлађих. То је било могуће само на основу подробног познавања наше и светске књижевности за децу. Зато је непрестано откривала талентоване ствараоце и популарисала проверене вредности класичне и модерне књижевности за децу. Њен допринос неговању и развијању наше књижевности за децу, као и афирмацији те књижевности готово је непроцењив.⁴

Прелиставајући многе бројеве Политике за децу, може се приметити да Матицки није изоставио ниједно иоле вредно књижевно име за децу и младе из Југославије, а посебно писце са српског говорног подручја. Исто се може рећи и за илустраторе (Ђокица Милановић, Слободан Милић, Драган Боснић, Раде Јовановић и др.), који су својим изузетним прилозима и ангажовањем допринели да овај подлистак буде врло популаран и прихваћен код деце и школске омладине. Матицки никада није објављивао своје прилоге у овом подлиску, што сведочи и део његовог разговора за песником Недељком Попадићем:

Од како сам постао уредник Политике за децу 1972, не објављујем своје песме или приче у овом гласилу. Мислим да је срамота да уредник објављује у

² Воја Марјановић: *Песник, романописец и уредник Миленко Матицки*, Детињство, Нови Сад, бр. 3-4, 2001, стр. 76.

³ Исто, стр. 78.

⁴ Надежда Вељковић: *Педесет година Политике за децу*, Детињство, Нови Сад, 4/1980, стр. 48.

својој рубрици, то је својеврсни монопол и згражам се кад видим да то неки уредници чине... Али замислите да није тако, да се и моје име свих ових протеклих двадесет и пет година појављивало у Политици за децу, зар не бих био куд и камо познатији писац него што сам?!⁵

Публицистичким и уредничким ангажовањем Матицки је допринео да се деца на адекватан начин уводе у свет литературе. У *Политици за децу* је равноправно објављивао песме, приче, бајке, басне, пословице, загонетке, афоризме, писма, илустрације, стрипове, преводе, па и ђачке прилоге. Афирмишући националне и духовне вредности за децу и младе, он је као уредник остваривао одређене педагошко-васпитне циљеве понекад у улози коментатора или хроничара, али увек са формираним ставовима и завидним естетско-уметничким мерилима. Иако није много тежио модернизацији и иновирању традиционалне уређивачке концепције, Матицки је ипак остављао доста простора за артистичку надоградњу, за нове теме, идеје и облике сарадње. Трудио се, такође, да подлистак буде забаван и научно-популаран са обиљем прилога из света науке, занимљивости, енигматике, спорта и сл. Уопште узев, читава његова уређивачка концепција усмерена је на дете и његове рецепцијске способности, односно на усвајање квалитативних и проверених естетско-уметничких достигнућа из пера домаћих и страних стваралаца.

У том смислу не може се порећи значај и улога *Политике за децу* у забавно-информативном, литерарно-уметничком и морално-васпитном ангажовању деце и младих. За време његовог уредниковања *Политика за децу* је добила низ републичких и савезних награда, као што су: *Курир Јовица* (Марибор, 1974) и *Змајеве децје игре* (Нови Сад, 1980). О улози и значају *Политике за децу* сведочи и истраживачки приступ Милована Гочманаца,⁶ који се подробно и аналитички бави концепцијом, историјом, тематиком и перспективом овог додатка. Према његовом сазнању, међу носиоцима квалитета *Политике за децу* током 1961. године на првом месту се налази Миленко Матицки, а тек потом следе: Добрица Ерић, Бранко Ћопић, Момчило Тешић, Бранко В. Радичевић, Гвидо Тартаља, Мирко Петровић и други. Гочманац, такође, наводи: *Уз разумну будност, позитивне квалитете подлистка од 1973. године, и данас, развија и усмерава Миленко Матицки.*⁷

⁵ Миленко Матицки: *Бескрајно доба, Дечија литература*, Београд, 1997, стр. 133.

⁶ Милован Гочманац: *Ведри свет детињства у Политици за децу*, Багдала, Крушевац, 1979, стр. 101.

⁷ Милован Гочманац: *Нова пространства креативности*, Багдала, Крушевац, 1977, стр. 20.

За Будимира Поточана Матицки је новинар од главе до пете и литерат књижевности за децу завидне репутације (...) Новинарски хлеб са седам кора окусио је и добрано испробао са сваке стране.⁸ Уређујући седамдесетих година Политикину рубрику *Београдска недеља*, Матицки је стекао име врсног сатиричара, козера и путописца, који једноставним и приступачним стилем саопштава све оно што је занимљиво, актуелно и провокативно. Говорећи о свом бављењу журналистиком, Матицки наглашава:

*Новинарство ме је научило да тражим оригинално, да разлучим битно од небитног, да сажимам реченице и описе, да са што мање речи саопштавам оно што хоћу да кажем. А дружење са књигама и писцима научило ме је да треба што више да читам не зато да бих био ерудита, него да не бих написао оно што је већ написано.*⁹

У Политици за децу Матицки је осмислио нове колумне, као што су:

1. Одабрано за школске приредбе,
2. Кад сам био ђак,
3. Антологија Политике за децу,
4. Деца широм света,
5. За мале природњаке и истраживаче,
6. Дечје народне игре,
7. Научне загонетке,
8. Из животињског царства.

Истовремено, и неколико старих рубрика доживело је другачију концепцију и промену: *Занимљива граматика* и *Ђачки разговори*. Матицком припада заслуга и за увођење карикатуре, хумореске, загонетке, енигматике, ребуса, чуда природе и других поучних занимљивости. Опредељујући се за све оно што занима савремено дете, он је као уредник уложио доста напора да разноврсном и занимљивом концепцијом освоји што већу пажњу читалаца.

Публицистички рад одузимао му је доста драгоценог времена и труда. Ово широко и разноврсно стваралачко поље и те како омогућава да се допуни и обогати целовита слика о животу и делу Миленка Матицког, као делатнику са различитих позиција и жанрова. С обзиром на то да му је новинарство било професионално опредељење и насупни хлеб, Матицки је овом позиву од самог почетка приступио врло озбиљно и одговорно, што је и те како потврдио својим преданим радом и резултатима.

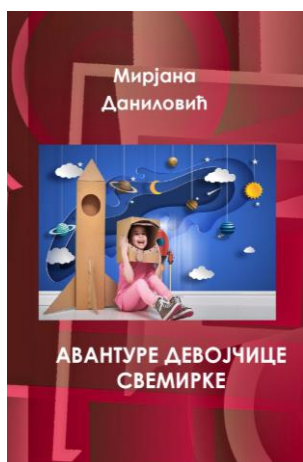
⁸ Будимир Поточан: *Испод златне гране детињства*, Задужбина, Београд, бр. 55, јун 2001, стр. 5.

⁹ М. Матицки, у књизи: Бранислав Ковач, *33 х како постати писац*, Дечје новине, Горњи Милановац, 1996, стр. 146-147.

Мирјана Даниловић

АВАНТУРЕ ДЕВОЈЧИЦЕ СВЕМИРКЕ : РОМАН ЗА ДЕЦУ

(Институт за децју књижевност, Београд, 2023)

Јоца је девојчица која је живела у мом комшилуку. Одселила сам се одавно одатле, али је се често сетим. Данас си ме ти подсетила на њу, понекад ме и нека друга девојчица очима, осмехом, по неком изговореном речи подсети на Јоцу. Мали слатки ђаволак... Када је била мала није умела да изговори своје име, па је говорила да се зове Цоца. Неки су је звали Јоцо, неки Цоцо, неки и Јоцо-Цоцо, али знајте да је то једна иста девојчица. Касније је добила још једно име – Свемирка, а и о томе ћу вам причати.

Ми, одрасли, мислили смо да је исувише немирна, било је и неких старих зановетала који су је повремено тужакали мами уз обавезне савете како се васпитавају деца. Мама је чак, замислите то, имала идеју да је води код лекара или психолога због њене неограничене маште. Али, слажете ли се са мном, драга децо, да је машта нешто веома лепо што нам чини дане занимљивијим.

Јоцина мама била је продавачица у продавници играчака, а тата полицајац. Како су јој само неки другари и другарице из вртића завидели на томе! Ми знамо да Јоца у продавници у којој је радила њена мама није сме-ла да се игра тим играчкама, али Јоца је својим другарима доносила увек нове приче о играчкама у маминој продавници и сви би је слушали отворених очију, јер су играчке у Јоциним причама биле живе, кретале су се и играле са њом и нико није ни сумњао да то није могуће.

У Јоцином присуству све би оживљавало, зашто не и играчке, јер сви су заједно са Јоцом могли да замисле да се оно што се догађа њој заиста и догађа.

И Јоцин тата, полицајац, био је важан у очима деце, јер ко сме да повуче за косу или саплете девојчицу којој је тата полицајац? Нико! И тако је Јоца сваког дана сва важна трчкарала да се нађе са другарима и исприча им

шта се ново догађа у њеном животу. Само, када би дошла кући, или увече пред спавање, Јоца је била тужна, било би јој досадно самој, па је једном рекла мами:

- Мама, хоћеш ли да ми родиш пуно деце?!

- Покушаћу да ти родим бату или секу – рекла је мама.

- Роди ми било шта - одговорила је Јоца у полусну, већ су јој се склапале окице – роди ми нешто, па макар жабу.

Мама је пољубила Јоцу у образ, помазила је (Јоца је већ била заспала) и тихо изашла из собе. Мама је сутрадан објаснила Јоци да беба пре него што се роди мора прво у мамином стомаку да порасте од малог зрнца до бебе.

Јоца је одмах почела да пипка маму по стомаку и проверава да ли стомак расте и сваког дана била све тужнија што мамин стомак није као балон. Немојте да мислите да је Јоци било досадно док је чекала да мама испуни њену жељу, мада се Јоци чинило да мама не жури и питала се није ли је мама слагала само да је одобровољи...

Не, док је чекала и чекала догодило јој се пуно интересантних ствари. Неке је испричала и мени и ја ћу их сад испричати вама. Покушаћу да се сетим и испричам баш онако како се то Јоци догађало.

Неки догађаји и нису били невероватни, мислим да се понекад догађају и вама и да их и ви доживљавате онако како их је и Јоца доживљавала. Одрасли су изгубили неке моћи које су имали у детињству. Сетите се како имате способност да пустите слике из очију и да се нађете на неком сасвим другом месту, а не у својој соби. Зар ви не чујете разговор својих лутака? Чујете их кад се смеју, како се свађају и договарају да праве разне несташлуке, у својим играчкама аутомобилчићима видите возаче који их возе и такмиче се који ће бити бржи.

Е, видите, о томе вам причам. Одрасли немају појма о томе, ништа не виде и не чују. Они само говоре о политици, о ценама, новцу, послу, као да су заборавили да се играју. Зато понекад буду љути и не разумеју децу баш као и онда када се Јоцина мама много наљутила на Јоцу и чак је шљепнула по гузи (када је Јоца била мала то су родитељи понекад радили да би деци показали да су љути на њих) и јурила по кући као фурија. Јоца је ову реч чула од тате, али иако није знала шта та реч значи волела је да је каже. То је било исто као кад кажете неку забрањену реч па се онда родитељи љуте, а ви кажете:

/.../

Александар Ђурић

ТРАНСИЛВАНИЈСКИ АЛФА БЕТ **: роман о човеку и љубави углова** **у Дантеовим понорима**

(„Алма“, Београд, 2022)

Алфа

Живот је гомила неразврстаног смећа, а румунски народ живи у златном добу – викао је Николаје Чаушеску на митингу пред 80.000 становника Румуније.

Одзвањале су напукле зидине румунских кућерака у пепелу и блату.

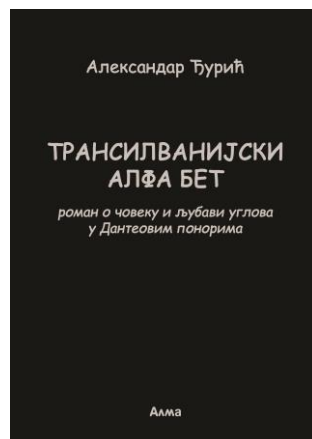
* * *

У бунару је само отвор кора живота. Силвана је до струка стајала у води пуној зуба и костију. Једино су потоци месечине драли истетовирано слово α на њеном врату, испод младежа и косе улепљене крвљу, паучином и маховином.

Угравирано слово α имале су све трансродне особе на територији Румуније, које је прогањала и тако жигосала румунска СЕКУРИТАТЕА¹.

Силвана је бежала од припадника ове групације и, прошавши кроз шумарак, ушла у ћорсокак.

Стари бунар је био прекривен масивном, зарђалом лименом таблом. Крајњим напором ју је померила и спустила се низ уже. Боље јој је било да се удави у бунару – у баруштини својих упљуваних суза – него да је поново

¹ Чаушескова лична полиција, која је кажњавала углавном румунски и мађарски народ без процеса и суђења (имали су неограничена овлашћења у свом деловању)

пребијају и газе гуменим цокулама. Последњи пут када се срела са њима умало је остала и без шаке.

Вероватно је у бунару провела око сат времена. Ноћ је била gluva за боје и слепа за звуке.

Одједном, на врату – преко слова α – осетила је снажан и туп пад живог створа. Следећег трена у бари њених умрлих суза запливао је пацов величине ласице. Није била сигурна јесте ли баш толико велики - али је на оловној месечини, која се константно давила у бунару, њој изгледао као *Себични џин* Оскара Вајлда.

Пацов је и био себичан и крволочан. Кидисао је својим оштрим зубима, који су се цаклили на унутрашњој страни ветра, на њу.

Заронио је искусно. Када ју је угризао предњим зубима за бутину, шчепала га је обема крвавим шакама и челичним стиском му сломила врат. Жиле пацовског врата су одједном попустиле под прстима по којима су до недавно газили сви грешници, отпадници и верници румунског друштва.

Дохватила је огрлицу, која је у борби сама спала – нагрижена киселином, животом и смрћу – и угурала је у разјапљену, чекињаву чељуст још једног свог крвника.

Очи су му биле беле. Није то видела, али је осетила – по хладноћама на зидовима бунара.

Клечала је у мусавој води, док је око ње беживотно кружио пацов. Тишину је појачавала та беда.

Силвана је први напад епилепсије, од које је од детињства боловала, успешно одбила. Барем је она желела у то да верује. Читаво тело јој се незауостављиво тресло, а пена је из њених уста падала право на сломљену пацовску главу и својом тежином је понирала кроз мусаво водено огледало.

Њено тело, попут атлетског реквизита, исекло је површину бунарске воде и поред мртвог пацова продрло на дно бунара. Можда се и незадрживо тресла испод ... Што је било испод остаје испод.

Дупље пуне погане воде освестиле су је и силовито је изронила.

Ноћ, набодена на колац, је и даље висила на дроњцима тишине. *Силвана* је јасно чула окретање кључа у катанцу ...

/.../

Јордан Ђорчев

НАЈСТАРИЈИ ЧОВЕК НА СВЕТУ : РОМАН

(„Алма“, Београд, 2023)

Јордан Ђорчев

НАЈСТАРИЈИ ЧОВЕК
НА СВЕТУ

АЛМА

Виктор је сишао из аутобуса на малој аутобуској станици. Био је последњи путник који је изашао. Никада није журио да изађе први, чак ни кад је седео напред. Увек је последњи излазио. И у аутобусима и у авионима. Та особина смирености, да не мора журити са изласком, давала му је помало аристократску мистичност. Нешто као уходани ритуал.

Био је сунчан пролећни и пијачни дан. Било је много људи на улицама. Његов родни град није био велики, али није био ни мали. Имало је много историјских знаменитости и увек је било туриста.

Узео је торбу, отишао до оближње такси станице и ушао у најближи такси.

– Докле? – упитао је таксиста, спремајући се да баци цигарету на земљу, извлачећи задњи дим из ње.

– Можете да допустите цигарету. Мени не смета, а и имам времена на претек.

– Хвала вам... онда... Знате, можда и у цигаретама има нечег доброг. Сви их критикују, али откуд знаш... Ето, можда има нешто добро у њима. Кад ми се већ не баца. Значи има... – рекао је таксиста дубоко повлачећи дим из цигарете. Бацио ју је на тротоар, згњечио ногом и ушао у такси, отворивши врата Виктору.

– Једино добро код цигарета је то што се осећате добро... након што их оставите. То је осећај као да си са бицикла прешао у спортски ауто. Веруј ми... Само је то добро код њих... – рекао је одсечно Виктор и наставио. – Да ли знате имање „Две Букве“?

– „Две Букве“?! Зар то није ван града? Ако мислимо на исто, то је отприлике на четири километра одавде. Мислим да тамо живе још двоје-троје... Одавно нисам био тамо – таксиста није пропустио да на унутрашњем ретровизору прати Викторове реакције.

– Да... То је... – одговорио је Виктор после кратке паузе.

– Идете у посету? – са професионалном заинтересованошћу упита таксиста.

– Не, враћам се кући... – поново је, после кратке паузе, одговорио Виктор.

– Кући!? Живите тамо?! Никада вас нисам видео у граду – рекао је таксиста равнодушно, колико да му прође време док одвезе муштерију на имање.

– Да, у праву сте. Одавно је то било... – кратко је одговорио Виктор и присетио се првог дана када је отишао у иностранство. Разговор је утихнуо.

Возили су се десетак минута планинским путем пуним кривина. Од једном се иза њих појавио црни ауто, које се великом брзином приближавало. Било је то луксузно возило, спотски тип ауто, које је показивало нестрпљење и очајнички је покушавало да претекне такси.

– Пустите га нека прође – тихо је рекао Виктор, као да није журио кући.

– Па нека прође, ко му брани! Ево му пут – љутито одбруси таксиста, као да му је криво што треба да пропусти такав ауто. – Као да га сам ђаво жури. Преко главе ми је оваквих возача. Агресивни, љути и безобразни. Купе моћан ауто и... досађују где стигну. Сто посто сам сигуран да је он неки балавац који нема шта да ради по цео дан. Нема му друге, па му је возња аутом једина забава. Не рачунају на то да сметају нормалним возачима.

– Без разлике... Пустите га, нека прође. Не волим кад неко вози на тај начин – рекао је Виктор помирљивим тоном. А није му се слушало гунђање неког таксисте који делује и да је фрустриран што вози старији ауто. Бар му се тако чинило, на први поглед.

– Свакако, пропустићу га. Можда му је нешто хитно... – невољно се сложио је таксиста. – Како кажете. Чим вам се не жури, пустићу га.

На прво шире место таксиста је дао знак да ће се искључити и црни ауто је пројурио великом брзином поред њих.

/.../

Превео с македонског: Васил Толевски

Миомир Милинковић

ШУМЉАЦИ : РОМАН : ДРУГО ДОПУЊЕНО ИЗДАЊЕ

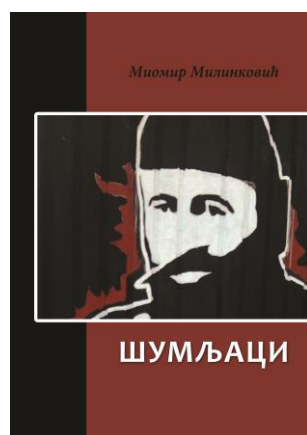
(„Алма“, Београд, 2023)

ГЛАВА II

НИ ЖИВ НИ МРТАВ

Пред њим се, неочекивано, отворио хроно-топ ранијег живота. Сlike су се низале и смењивале, једна за другом, брзо и течно, као на филмском платну. У тим тренуцима осећао се као гледалац који у полузамраченој сали посматра историју нечијег туђег живота. "И зар је могуће". са уздахом промрмља и повуче снажније дим из опушка који је догоревао између грубих прстију, "да сам све то проживео, а да сам још увек жив? Додуше, овде и нисам потпуно жив; овде сам полумртав, или жив закопан испод дебелог снега по којем гацају потере не би ли откриле ово убого склониште или неки други траг. И док сви како-тако живе на белом дану, ја сам заточен у ноћ која већ месецима траје. И ма шта да се деси напољу, ћутим и узалуд се ба-трам, жив закопан. Па и самог краља, са војском да дође, не бих могао одавде видети ни поздравити. А тако бих радо изашао да помиришем белину дана, да послушнем завијање вукова и лавез ловачких паса. Тешко је бити разјарена звер, заточена у утроби земље, која стрепи за сваки трен живота, која сваког дана помало умире и предосећа да се не може реинкарнирати и у нормалан живот вратити".

Потом застаде и баци опушак који му је већ пекао врхове прстију и приђе шпијунки, испуштајући задржане колутове дима, да звирне напоље. Поново се окрену у намери да пробуди остале, али слике из прошлости које су и даље навирале и испуњавале му свест, не дадоше да уради то што је наумио. "Ето, провео сам заиста лепо и лагодно детињство на обалама Ћехотине, брчкао се у њеним вировима, али нисам никада залазио у велике

дубине. Отац ми је стално говорио да су вирови опасни, да постоје вртлози који и најбоље пливаче могу одвући на дно. А осим тога, ја никада нисам ни волео да роним; увек сам желео да ми је глава на светлости и да очи напајам сунцем и животом који је свуда бујао око мене. Ипак ми неки ђаво није дао мира; стално сам желео да будем главни међу вршњацима и никоме не дозволим да је у нечему бољи од мене. То ме је, замало, коштало живота. Десило се то када сам једном с момцима из разреда дошао код Старе врбе, тамо где је најдубљи и најопаснији вир на реци. Први сам се попео на разгранато дрво и скочио. Нешто ми се у глави померило и смрачило, нешто ме просто зграбило и повукло на дно. Узалуд сам се опирао и отимао, тонући све дубље и дубље. Кад сам се најзад искобељао из невидљивих стега и помолио изнад воде, једва сам успео да викнем, гласом очајника: – Вади! Вади!

Кад су ме извукли из воде био сам у бесвесном стању. Прво су ме окренули наглавачке да источе воду из мене. Пошто сам се освестио испричали су ми своју верзију догађаја. Тренутак када сам нестао под водом и нисам се дуго појављивао, забринуо је све осим Шипчића који је иронично рекао: – Ма пустите Бога, он као и обично изводи неке своје хијероглифе. Међутим, на моју срећу, Милан није мислио тако. Скочио је у реку, заронио и ухватио ме за косу. Ето", нехотице, уздахну, "и тада сам имао дугу косу, али не баш као сада". Каже да сам га притом шчепао за врат, па је морао да ме распали по носу и ослободи се од мог загрљаја. Онда ме је, онако окрвављеног, избацио на површину, где су ме остали сачекали и извукли на обалу".

Нешто на огњу зацврча и Божо примети да је у лончићу вода прокључала и почела да кипи. Брзо скину поклопац, а потом вирну кроз уски отвор напоље, да утврди је ли се дан забелео. Скоро ће сванути; морам да скувам кафу и да погасим ватру. јер дим се не сме видети. Врати се и узео из неке кесе кафу и засу у лончић, а онда стаде дрмусати првог до себе: "Диж се мрцино!", а како овај није реаговао, окрену се да закува кафу полугласно мрмљајући. "И за кога и како да ратујем? На кога да се ослоним. Синоћ су се налокали и накркали, а сада дринцају. Није их брига ни за краља ни отаџбину. И шта бих сада са њима да нас потера открије?"... Поново вирну кроз шпијунку и кад му се учинило да је напољу све мирно и тихо, врати се, седе на пањ, извади овешталу дуванкесу и стаде савијати цигару. "Нека их, нека чмавају. А ја? Ја морам нешто учинити, јер сам се заклео краљу, а клео сам се и онима који ме сада као зверку прогањају.

/.../

Снежана Алексић

МЕКА ПРИЧА У ПРАШИНИ

(„Алма“, Београд, 2023)

ГОДИШЊИЦА

Погледао је своје прсте, жуте од цигара.
Жуто није била његова омиљена боја. Во-
лео је бело.

Замишљао је у белом док је чекао пред
олтаром. Први пут у оделу, како налаже про-
токол. Кравата га је стезала, али не толико ко-
лико кнедла у грлу.

Шта га је нагнало да се присети обичног
венчања, сличног хиљадама других? Ипак, би-
ло је то његово венчање и радо би га се сећао да
није... Добро је. Тешио се. Прошло је десет го-
дина.

Инсистирала је да се сама доведе на соп-
ствено венчање. Рекла је да има изненађење за све. И сви, у цркви, су били
спремни. Младожења, свештеник, кумови, девер, родитељи, многобројна
фамилија и пријатељи.

Нашли су је два дана после, у розе венчаници, у изнајмљеној хотелској
соби. Око њеног врата чврсто је био затегнут војнички каиш.

ЉУБАВ

Сузим очима пратила је линију плавог камена на прстену. Стаклићи
се просуше низ образе. Док је грлио, говорио је да му је жао, гледајући,
преко њеног рамена на сат. Журио је на други састанак, и искрено, није га
било брига. Али, глумио је само за њу. Била је то још једна његова изван-
редна премијера, достојна Магистра импровизације, „само вечерас у вашем
граду“. А сутра, већ, ко зна где, грлиће неку другу плачљивицу, са плавим
стакленцем, и гледати на сат преко њеног рамена.

ИСТАЧКАНО ПРЕСЕЦИМА

Тачке пресека представљају линије које повлачим кад морам и то у тренуцима кад ми није остављен ниједан други избор.

Крајње тачке линија су почеци и са једног и са другог краја. Оне друге тачке, тачке између крајњих и тачака пресека, мање су битне.

ЈОШ ЈЕДНА СИТНИЦА

Кад у мору ситница, које ти недостају, научиш добро да пливаш само зато што је ниво сваког дана све виши, због дотока нових ситница, које недостају, тада схватиш да си изгубио. Кад једног дана, ваздух буде та ситница, онда је крај.

ХАЉИНА

Испод хрпе неопегланих и неодложених ствари, још од кречења и сређивања новог ормара, вирио је крај црног материјала са белим тачкицама. Извукох. Мамина хаљина.

Обукох је онако неопеглану. И ево ме у њој читаво јутро у друштву са мајком, које нема већ седам година.

ВРЕМЕНСКИ ПРЕЛАЗ

Зашло је Сунце иза највишег брда и какве то везе има са било чиме што се десило данас. Ако ових дана осетите да вас боли зглоб десне руке или леве, ако сте леворуки, немојте ићи лекару. Лекар ту више не може ништа. Ви сте сами себи пресудили. Десна рука вас боли зато што сте гласали за кривог. Ако сте гласали левом, то је зато што сте леваци.

Милорад Бибин

ТРАГ У ВРЕМЕНУ 2

(Ауторско издање, Зрењанин, 2021)

ТИШИНА КОЈА БОЛИ...

Непрегледна равница, банатска и војвођанска, на северу Србије. Трава, жута и зелена изђикала, гледа у небо. На јутарњем се поветарцу повија, милујући плодну земљу банатску. Посред баре и мало лево, процвали локвањи зраче својом снежном, невином белином. Плитком, замућеном водом лагано гази црнобела рода у потрази за ручком за своје тек рођене, а тако халапљиве птиће. Гнездо је пре много година рода свила на димњаку деда Периног салаша. Стари је салаш надживео и деда Перу и његове претке. У дну дворишта, као уклет стоји стари ђерам. Начео га зуб времена и црвоточина. Накривио се на једну страну и прети, као да

ће га мало јачи ветар одувати. Само грлице сврате да се на њему мало одморе и да цвркутом одагнају мртву тишину. Свуд около паучина и тишина која опомиње, пече и боли...

На салашима и у селима Баната све је мање младежи и вредних, ужурбаних ратара, мобе и окупљања. Остала су готово празна села, рушевине и старе пустаре обрасле у коров и пустош. Све мирише на усамљеност, на тугу, на одумирање, на старост. Аветно и сабласно изгледају срушени и оронули зидови и паорске куће, земљом, плевом, мобом и знојем набијени. Само се роде, с пролећа, увек у исто време врате у своје пружем и сламом плетене куће на старим, давно угашеним димњацима, у своја с љубављу исплетена гнезда. И роде, као и стари, ислужени паори, не напуштају своја огњишта до своје смрти, до исчезнућа... На кућним праговима само паучина и црвоточина, свуд тишина и вечни мир који пече, боли и опомиње. Остале су само старе, слабашне очи, загладане у даљину и жарко желе

да их поред рода посете и оне, млађе генерације које су временом отишле и сад не знају или не желе да се врате на своја топла, родна огњишта, док се она и коначно не угасе...

ОСТАРЕЛА ВОДЕНИЦА И ВОДЕНИЧАРИ...

Годинама је бистра, прозрачна, чиста, пенушава, хладна речна вода покретала срце и душу старе, оронуте воденице на обали захуктале, понекад подивљале реке мог детинства и сна. Под њеном снагом тешки воденични каменови писали су судбине старих, проседих воденичара, ту се рађало, стасавало, заљубљивало и ашиковало, млело бело брашно, ушур узимао, варало, некад се ушур осмехом помељара плаћао. Полако се гасе, пропадају и урушавају стара здања воденица, отишли су последњи воденичари а река и даље тече...

Другујући са реком и старом, оронулом воденицом, некад густа, црна коса воденичара, потпуно је обелела, паучина се у воденици белим, свиленим брашном окитила и полако, као стари камен, застајкивало је и срце старог, ненаслеђеног, уморног воденичара. Кад стане велико срце последњег воденичара, стане и камен, окамењен, да тугује за реком, за белим, још не самлевеним пшеничним житом, а сама ће река пустити неку кап више уместо топлх суза за заувек заспале старе воденичаре, за старе оронуте воденице, шумећи да их из тог сна случајно не пробуде...

Пролећно сунце се својим умилним зрацима неопрезно уплела у јуче изатканој мрежи црног паука. На исушеном прагу старе, напуштене воденице, где воденично коло одавно празно самује, суза из ока песника суву прашину покупи. Уместо унука воденичара, паук се својом мрежом по довини шепури. Црвоточина стару воденицу у прах вечни претвара, тишина и даље уз јецај у сећањима песника одзвања. На обали реке још поносно стоји старо здање воденице, остају сетни уздисаји и жал за протеклим временом, за испеченим белим салашарским хлебом из старих нам воденица...

Милорад Бибин

САВРЕМЕНЕ СТИХОВАНЕ БАЈКЕ И БАСНЕ

(Ауторско издање, Зрењанин, 2022)

ЛИСИЦА И ГАВРАН

Стару басну о лисици и гаврану сви редом знају, али је поново и млади и стари другачије причају. Сад је другачије, окрутно време, па су у сва ова дешавања наметнуте и друге, нове теме. Сад, у време КОРОНЕ, свако се сваког чува, „држи дистанцу“ иде од ува до ува. У малој шуми на крају града, гавран се попео на дрво, да од КОРОНЕ не страда. Преко везе је набавио шприц и вакцину праву. Видевши га тако веселог лисици проструји лукава и кварна мисао кроз главу.

– Здравом комшија, жив ми ти био, где си то злато од вакцине ти за себе набавио?

Стари се гавран присети оних старих дана и изгубљеног сира, па неће ни да зине нити жели да са лисицом комуницира. Тада лисица виде да се гавран опаметио стварно, па поче нову игру онако како то она зна – лукаво и кварно.

– Браво комшија, теби свака част на твом новом открићу, али, ето према теби и ја искрена бићу. Чула сам приче да се за несебичност Нобелова награда дели, а то свака особа за себе свим срцем жели. Зато, отвори кљун и свима реци гласно, сети се Нобела, немој да после буде касно!

Гавран се мало замисли и вакцину лији баци. – Па ми смо вазда били другари и ортаци!

Тад лија брзо скочи, узне вакцину и уз грохоти смех репом по прашинама лупи :

– Е, опет си глупо насео мој гавране глупи!

– Извини драга комшинице лијо, знам да то није лепо, та вакцина је празна, знам да си ми поверовала слепо. Праву вакцину су ми још јуче дали, насела си на овај трик, то су и моји добри другари знали.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ:

Да се басна не квари и „наивни“ гавран може мудру лију да насамари.....

ВУК И ЦРВЕНКАПА

У малом селу на крају шуме, живела је стара бака и њене две куме. Пуно се љутио стари поштар што због њих трију, мора на бициклу да им два пута месечно носи пензију. Ни један дан кад су пензије не може да прође, да весела Црвенкапа код баке по свој од пензије део не дође. Црвенкапи се бака радује, све би за њу дала, па макар после морала да гладује. Остали су без посла. Црвенкапини мама и тата, па бака помаже да не би просили од врата до врата. Тата и мама су здрави и још млади, али транзиција је урадила своје, све су фабрике затворене и нема више где да се ради.

Без Вука би ова бајка била досадна и празна, па је и овде Вук као опомена и казна. Он се у шуми притајио и чека да код баке бициклом дојури поштар Лека. Зна Вук, има доушника у банци, кад стижу пензије, јавиће му његови ортаци.

Ни Црвенкапа више дериште наивно није, научила је теквондо и карате, па зна да се брани и бије. Неће више да се плаши и да кука, сама ће она да среди тог страшног Вука. Сад је и Вук замишљен, у шуми се крије, решио је да се и он пензионисхе па да и он чека поштара и пензије. Сад се скроз променуло време у ствари, сад наша Црвенкапа и баку и Вука кад приме пензију прописно изцепари...

НАРАВОУЧЕНИЈЕ:

Све једно је дал се ради о Црвенкапи или о Вуку, лопови су и преваранти сви они који своју руку у твој цеп завуку...

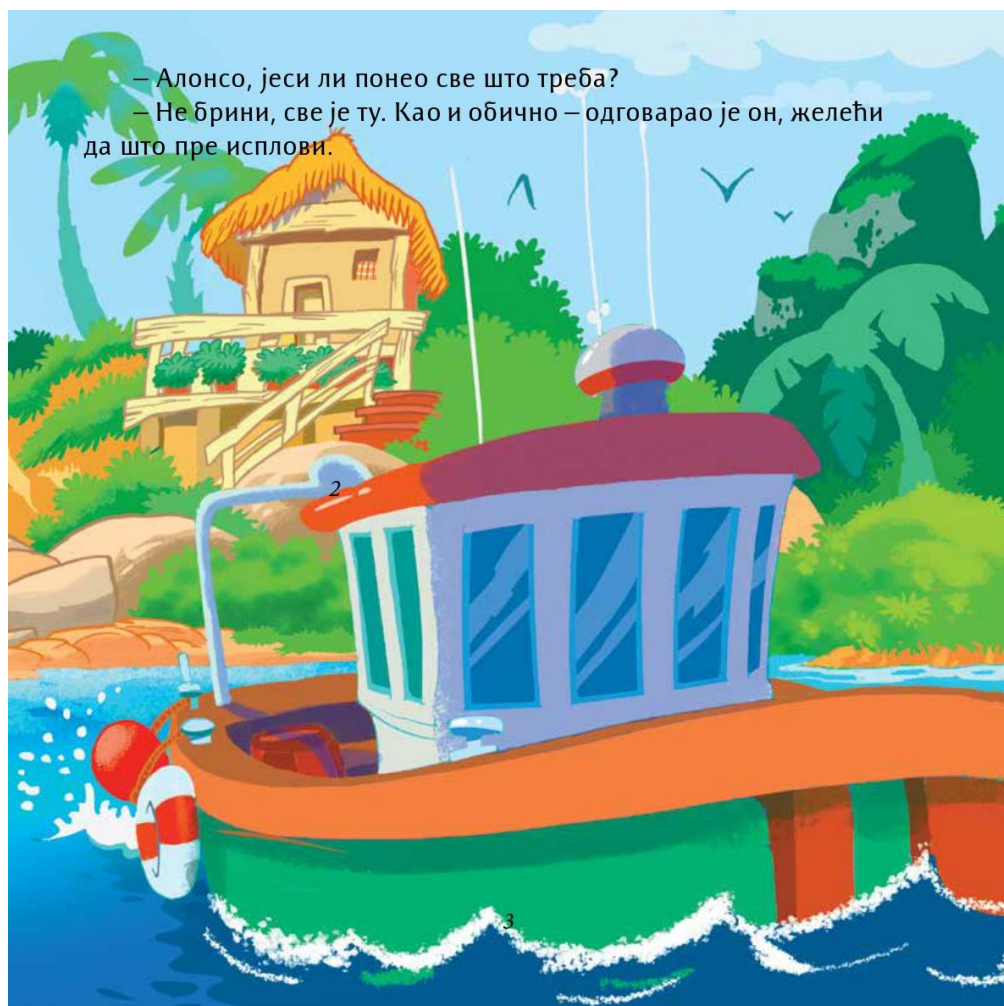
Јовица Ђурђић

АЛОНСО И ЊЕГОВА БАРКА

(Институт за дечју књижевност, Београд, 2023)

У шпанском граду Палма, на острву Мајорка, остарели рибар Алонсо, бивши капетан путничког брода, често је барком испред своје куће испловљавао у риболов далеко на море. Није му превише било стало до рибе, али је остала жеља да се сваки дан плови, да се дружи с морском ширином. У барци је имао све што му треба: храну, воду, одећу и рибарски прибор. Пре поласка увек се преслишавао да ли је понео све што треба, па, иако је имао велико поморско искуство, често му се догађало да понешто заборави. Његова жена Софија би га бржно запиткивала:

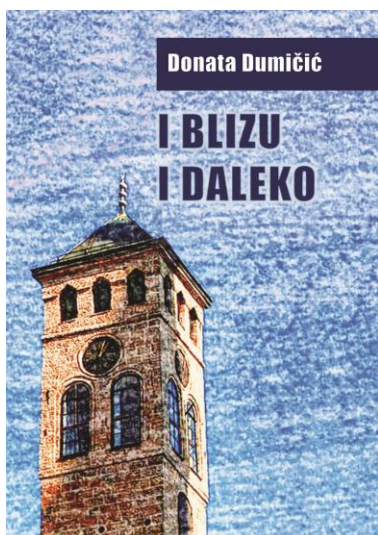
/.../

Илустровао: Тихомир Челановић

Donata Dumičić

I BLIZU I DALEKO

(„Alma“, Beograd, 2023)

Bez osmijeha, dragi moji, sve je tamnije jer osmijeh je svijetlo koje negdje u nama iz naše duše osvjetljava misli. Sve što je dobro, voli svjetlo. Što više svjetla, manje je tame, vrlo jednostavno i logično, samo što, nažalost, sve manje koristimo svoju logiku i sve nam je nekako važnije tuđe mišljenje. Puno bi toga moglo biti drugačije, mirnije i bolje samo da pokušamo živjeti jednostavnije. Trebalo bi, zapravo, truditi se biti jednostavan jer to je, možda, najposebnije i nije baš tako jednostavno.

Danas, evo, pada ona duga kiša još od jutra a prošlo je podne. Uvijek iznova, osluškujući zvukove kapi koje se igraju po prozoru, prisjetim se djetinjstva.

Tvornica u kojoj su mama i tata radili imala je radničko odmaralište na moru, doduše, moj tata bio je dio rukovodećeg kadra pa sam se ponekad pitala da li mi u tom radničkom odmaralištu uopće možemo biti. U školi su nas učili da smo svi drugovi i drugarice i da su svi koji rade radnička klasa.

Međutim, u našu su kuću, kada bi radili na nekim većim rekonstrukcijama, često dolazili tatini suradnici iz inozemstva i nisu uopće sličili na naše susjede radnike. Radi toga sam jednom pitala drugaricu učiteljicu da li je i moj tata radnička klasa. Nasmiješila se i odgovorila: „Normalno da jest, ali ne radi nego rukovodi“. Poslije mi je tata rekao da više ne postavljam nikakva pitanja u školi jer će radi njih morati otići u inozemstvo i biti nogometni trener. Nisam tada baš razumjela zašto, ni on a ni ja nismo ni pomislili da će ga 90-te preseliti u svijet i da će to zaista tako i biti. Slučajno ili srećom njegova nogometna vještina i znanje dali su nam mogućnost za novi početak.....

U tom gradu na moru blizu radničkog odmarališta bijaše plaža, nazivali smo je naša plaža a posebna je bila po drvenoj plutajućoj platformi na nekih stotinjak metara od obale na mjestu gdje je dovoljno duboko da se s nje skače „na glavu“, na noge ili već kako je tko znao a tu platformu smo zvali „skela“. Onaj koji nije znao što je to naša plaža i skela, ni kriv ni dužan, nažalost, nije bio ekipa. Tek kasnije sam shvatila kako okrutni smo bili, kao da je uopće važna plaža i plutajući plato, ali, eto, tako je bilo. Brojne su „veze“ započinjale na skeli, neke su završavale brakovima, neke razvodima, kako koja, kao, uostalom, i sve u životu. Često nije ni bilo do ljubavi nego do tog posebnog raspoloženja i uzbuđenja koje idu uz ljeto, plažu i more. Okusi i mirisi ljeta najjači su uz more, sjećaš ih se i zimi tamo negdje u nekakvoj provinciji u pozadini, u mom slučaju srednje Bosne, ali isto vrijedi za sve provincije bez obzira gdje da se nalaze.

Sada živim na otoku. Prije više od dvadeset godina zaposlila sam se i postala jedan od onih kojima je „Žuta zgrada“ neodvojivi dio radnog dana. Te sada već davne 1998. prvi puta sam ušla u nju, možda slučajno a možda i ne, ali te je godine Porina dobila pjesma „Apokalipso“ Darka Rundeka. Iza mene ostalo je sretno djetinjstvo i prekinuta mladost, te duge i tužne godine izbjeglištva a ispred mene.... stara, smeđa, drvena ulazna vrata i ljudi koji su baš kao i ja svakoga dana kroz njih prolazili....

Trenutak, taj leptir vremena što odleti u sjećanje, e, baš taj trenutak radni vijek je svakog od njih koji prolazili su hodnicima žute zgrade. Osmjehivali su se oni ujutro uvijek iznova, iz dana u dan, ali, nažalost, jedni o drugima rijetko bi govorili uz osmijeh. Sretala sam po hodnicima i uredima brojne ljude, neki su silno željeli promjene, neki baš i nisu i nisu se svi na njih dobro prilagođavali. Sada, poslije mnogih godina od kada sam dobila posao, shvatila sam da sam tek ulaskom u 50-te postala svjesna da često nije onako kako očekuješ ili kako ti ljudi kažu, jer svi mi u sebi nosimo predrasude, neki manje neki veće, kako tko. Svi smo mi jedni uz druge i blizu i daleko.

Zanimljiva činjenica o toj „Žutoj zgradi“ je ta da nitko, ali ama baš nitko od onih koji su iz nje otišli u mirovinu, sporazumno ili radi otkaza, nikad se u nju više nije vratio, čak ni da pozdravi bivše kolege. Dokumente ako bi im zatrebali, po njih bi slali rodbinu ili prijatelje. Znali su me tako pojedini i nazvati, pitati da im ih donesem izvan zgrade, barem ispred zgrade, do trga ili u neki od kafića u blizini, ali kroz velika smeđa drvena vrata više nisu prolazili. Možda je do vrata, možda do njih, a možda zbog svega što se u toj zgradi događalo, ali ulazili u nju više nisu.

/.../

Тамара Лујак

РЕЧНИК СРПСКИХ МИТОЛОШКИХ БИЋА : (ПРИЧЕ И ЛЕГЕНДЕ)

(„Лагуна“ Београд, 2021)

МАЋИНИК – Старац је имао обичај да непомично седи пред улазом у пећину, понекад надлакћен, понекад наслоњен на голу стену, у зависности од тога да ли је вредно радио или се одмарао.

Кад год би негде неко заплакао, он би покретом руке односио његове сузе и тугу, тако да му је цело лице било прекривено ситним, светлуцавим капљицама. Седа коса и брада пресијавале су се на сунцу, све док мађиник не би одлучио да је време да се одмори.

Тада би се наслонио на хладну стену, отресао светлуцаве капљице са себе и сејао их по свету у виду слане. Тако је, откад је света и века, односио тугу и сејао срећу, и тако ће чинити све док буде било снаге у његовим старим, изнемоглим костима.

МАЛА ЛАГУНА
www.malalaguna.rs

из књиге
Речник српских митолошких
бића (приче и легенде)
написала Тамара Лујак
илустровала Марица Кицушић

Илустровала: Марица Кицушић

Драгутин Минић Карло

МИСИПИ ПОД БАГДАЛОМ

(„Багдала“, Крушевац,, 2023)

ЧУДЕСНИ ВЛАДИМИР

Још од првог дана када је дошао у Крушевац, у нашу улицу, имао сам некакав пригушен осећај да је то чудан дечак. Можда и чудесан. Појавио се одједном, онако висок, сувише правилно грађен и сувише правилних црта лица, и упилио у нас оне челично сиве очи, које никада нису мењале израз. По њима сам касније закључио да је Владимир неко друго биће, због чега ми отац замало није извукао уши.

Владимирове очи, рекох, биле су челично сиве, помало хладне, али никако сурове. У њима је било неке чудне светлости, неке необјашњиве дубине, као да иза њих постоји читав нови свет. Седели смо на тротоару Косанчићеве улице, кад нам је пришао, и готово скенирао очима, непознат дечак и звонким гласом једноставно рекао: „Ја сам Владимир, од сада ћу да живим у оној жутој кући са високом оградом“.

Ништа нисмо одговорили, само смо буљили у њега, а ја сам осетио некакав талас смирења, готово пријатељства, које нас је зграбило. Прихватили смо га одмах, као омађијани.

Сазнали смо да је дошао наводно из Београда, да нема родитеље и да ће да живи код доктора Тодоровића, који му је неки даљи рођак. Никада нисмо успели да сазнамо одакле је стварно дошао, зашто и ко су му били родитељи.

Пошто сам живео у кући преко пута његове, и пошто смо били вршњаци, обојица смо имали по 14 година, било је природно да највише времена проводимо заједно. Чак и школи смо били у истом разреду. Владимир, међутим, није желео да седи са мном у клупи. Није желео ни са ким, па је заузео последњу клупу, где је седео потпуно сам. Изабрао је ту клупу, одакле је слао прецизне одговоре на свако питање наставника, али веома кратко, готово телеграфски. Математику, физику, хемију и остале природне предмете знао је савршено. Чини се боље и од свих наставника. Једино би запео кад је књижевност била у питању или кад смо на фискултури има-

ли екипне спортове. Трчао је и скакао фантастично, али никако није могао да се уклопи у тим.

У ствари, често су му недостајала многа осећања. Није, на пример, био нимало тужан кад га је оставила најлепша девојчица у разреду, и то после првог састанка. „Он је шоња“ , говорила је после. А он, само је слегао раменима и рекао нешто што ми је заголицало машту : „Нисам ја за то. Вама је то урођено“.

Ноћима сам размишљао о Владимиру и онда закључио да је он биће са неке далеке планете, послат на Земљу по неком задатку. Годило ми је да замишљам себе као спасиоца планете, како разоткривам то биће.

Ујутро сам пришао оцу и рекао поверљиво како знам једну страшну тајну.

- Тата, ја мислим да је Владимир биће са неке друге планете – рекао сам у једном даху.

- Ма, немој? Како си то закључио? – насмејао се отац.

- Јеси ли му видео очи, нису људске. Осим тога, тата, он све зна, као некакав електронски мозак.

- Је л ти то озбиљно? – тргао се отац.

- Да, да, видећеш, једног дана ћете сви то схватити.

- Слушај, сине, иди трчи за лоптом, буди мало на свежем ваздуху. Мани то читање свега и свачега до касно у ноћ. И нећу да чујем више такве глупости, иначе... – отац је био недвосмислен.

Тако се завршио мој први покушај да разоткријем Владимира. Не из пакости, напротив. Волео сам га на неки чудан начин. Помишљао сам чак да могу и ја са њим у неки далеки свет. Да ме поведе тамо. Поготово кад бих нешто забрљао у школи.

Други покушај је уследио две године касније, кад смо били већ стасали шеснаестогодишњаци. Са дечама из улице пошли смо на једнодневни излет на оближњу планину. На падинама Јастрепца је у Другом светском рату био срушен један лаки амерички авион, који нас је увек магично привлачио. Годинама је тај авион био черупан, да је од њега остао само костур, обрастао коровом. Ту смо се окупљали и по стоти пут покушавали да пронађемо неки део авиона, који још није био скинут и однет. На крају, поседали бисмо око трупа авиона и причали свакојаке приче.

Седео сам баш поред Владимира, када је он случајно прешао руком по авионском крилу, где му је једна алуминијумска лајсна запарала подлактицу. Владимир се није ни тргао, нити јаукнуо, чак није направио ни болну гримасу. Само је брзо погледао у мом правцу, извадио марамицу и везао око ране. Стигао сам само, крајичком ока, да видим мало крви.

Због те крви нисам спавао целе ноћи. Зар је могуће да су моје сумње биле потпуно безразложне? Да је Владимир неко друго биће или неки андроид, не би му текла крв. Можда је он само један обичан шеснаестогодишњак, а ја момак чији је ум залутао по неким књигама и фантазијама.

Убрзо, међутим, моје сумње су се појачале. Владимир је усред лета носио кошуљу за дугим рукавима. Имао сам утисак да нешто крије од мене. Тек неколико дана је прошло од његове повреде, а он је крио рану. Можда му не зараста, помислио сам. А онда, на једном часу фискултуре, док смо се пресвлачили, за тренутак сам угледао Владимирову подлактицу. Скаменио сам се: на њој није било никакве ране, чак ни ожиљка. Можда сам погрешно руку, помислио сам, али и друга подлактица је била нетакнута. Ово је чудо, ово је коначно доказ да сам у праву, презнојавао сам се у постели. Лепо сам видео рану и крв, а сада нема ничег. Онда сам се сетио догађаја од пре неколико недеља, када су мене и Владимира пресрели жестоки момци из краја и тражили „откуп“. У парама или било чему. Кад су се приближили Владимиру, који је мирно стајао и фиксирао их оним очима, изненада су устукнули, повили главе и изгубили се иза ћошка. Био сам запрепашћен, а Владимир ме је само потапшао по рамену и рекао: „ Хајде, идемо!“.

Одлучио сам да све кажем мајци. Она је више читала од оца и имала је више разумевања за моја маштања. У ствари, није била толико практична као отац. Ни тако строга.

- Јеси ли сигуран? – замишљено ме је питала.
- Да, свакако – био сам срећан да није одбила разговор на ту тему.
- Слушај, и у атмосфери и у свемиру има чудних појава, које не можемо да докучимо. Ђаво би га знао, можда си чак у праву, али никоме не причај о овоме. Заборави, ако можеш – посаветовала ме је.

То заборави, чуо сам касније још једном. Од Владимира.

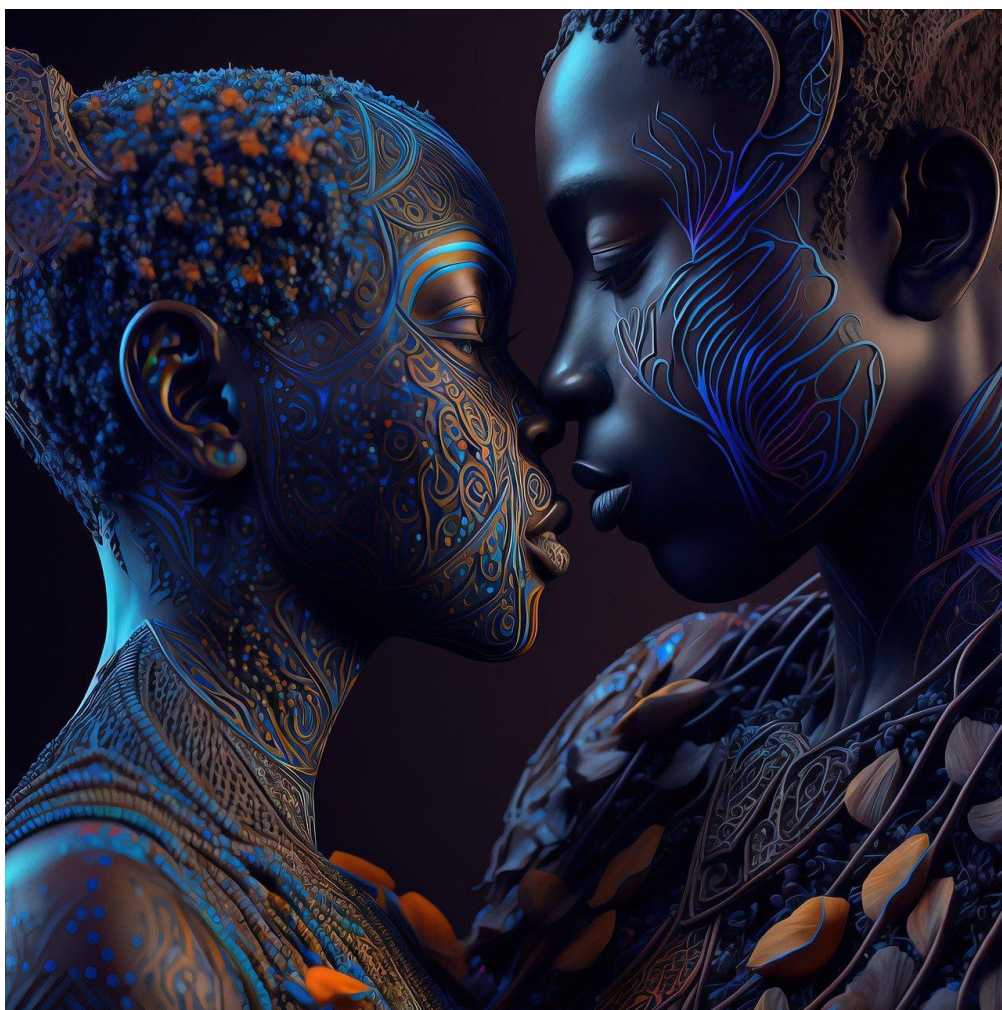
После разговора са мајком, заиста сам се примирио и покушао да не мислим о Владимиру на тај начин. Али, кадгод бих провео с њим макар и пет минута, то осећање ми се враћало.

Владимир је отишао из града онако нагло како је и дошао. Нико није могао да нам каже куда је отишао и зашто. Имали смо по осамнаест година, били смо већ момци и добри другари. Био сам искрено тужан. Пре одласка на воз, дошао је да се поздрави. На лицу, поготово у очима, није било ни трага туге, али сам осетио опет како ме неки талас обујмио. То ми је, сигуран сам био, послао неки знак да ми поручи како ме воли. Само ми је стегао руку, погледао ме продорно и рекао: – Збогом!

- Владимире, реци ми, молим те... – почео сам несигурно.

Окренуо је главу према мени, иако је већ кренуо низ улицу, и само ми благо добацио: – Не труди се. Заборави!

Никада више нисмо чули ништа о њему. Само је наш другар Зоран, који је неколико година боравио у Америци, много касније, тврдио да је на неком снимку видео Владимира у друштву америчког председника. Зорану су се сви смејали. Осим мене.

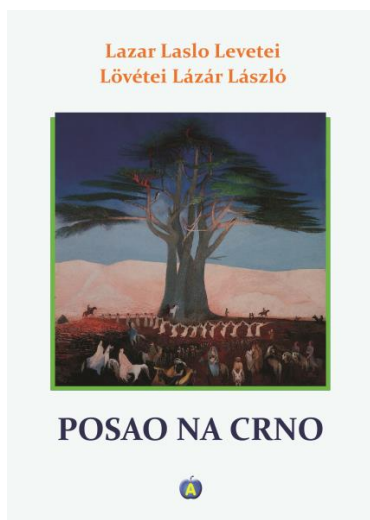
Хансуан Фабрегас

Lazar Laslo Levettei

POSAO NA CRNO : (MESEC DANA)

(„Alma“, Beograd, 2022)

Crni radnik (Fekete munkás)

„Čime da uporedim ovakvu tamu?
Trudio sam se grčevitim naporima,
da pronađem pravu reč,
najcrnju reč, koja tačno
opisuje, koliko je ovakva tama gusta.
Tu okrutno crnu reč, od čijeg
izgovaranja usta mi grdno počadave.“

(Knut Hamsun: *Glad*)

Od kada se ispostavilo
Da će jednom biti jedan *Posao na crno*
Ili ti već pre skoro dvadeset godina
Jer na svetu ne postoji samo *Pra-Faust*

Već i *Pra-Posao na crno*
Već skoro pre dvadeset godina su objavljeni
[delovi *Pra-Posla na crno* u časopisu *Alfeld*
[(*Alföld* u Debrecinu) i u Novom izvoru
[(*Új Forrás* u Tatabanji)
Znači da ga već skoro dvadeset godina planiraš
Da će projekat ostati unutar porodice
Priče ima (bilo bi) dosta
I ti imaš
I tvoj otac
Naročito tvoj otac
Ne samo knjigu pesama
Već bi ceo roman zaslužila priča tih par nedelja (?) meseci (?)

Dok je stanovao u Dačiji 1000 kao radnik na crno
[na Rožadombu
Naravno stari me je brzo otkao
Neću ti dati izjavu
Rekao je kezeći se
Verovatno ni ti nisi kuće od juče
Pa ako neće onda neće
Ali ćeš onda ti napisati dane radnika na crno
Kada su ga iz rudnika kaolina u Hargitafirde premestili
[u Albești u jedan rudnik lignita
U životu nisi video tako prljavog radnika (na crno)
Kao što je on bio kada se najzad vratio kući
Niko ne zna šta je radio osamdeset i koje
[u Albeștiju u radničkom smeštaju
Dok ste se vi kod kuće
Mučili sa dve krave
I dva teleta sisavca
Na kraju predali ste jednu od krava COMCAR¹-u
Znači
Niko ne zna šta je on radio u Albeștiju
[u radničkom smeštaju
Ali možeš da zamisliš
Vratili ste se iz Srbije sa FV i sa MV
Bela Crkva
Ranije Sekelji od Donjeg Dunava
Za ceo život su ti se urezali u retinu
Polugole Ciganke na graničnom prelazu kod Neranadaša
Kako selotejpom oblepljuju na sebe švercovanu robu
Imali ste vremena da ih posmatrate
Jer ste neko vreme čekali u kolima na kraju reda
Dok vam se jedan od granične milicije
[sa automatom nije smilovao
Godinama kasnije si čitao
Da su uhapsili preko sto rumunskih
[graničnih milicionera i carinika

¹ comerțul cărnii – prerađivač mesa u komunističkoj Rumuniji

[na graničnom prelazu kod Temešmore i Neranadaša
[jer su bili u dosluhu sa krijumčarima cigareta
Ali sada to nije bitno
Već linija puta Rudnik Oravica–
[Štajerlakanina–...–Nandorheđ
[(Oțelul Roșu)
Na čijem kraju nalazio se Pustakalan
Bože
Rekao si u sebi
Ako ti je i otac stanovao na takvom mestu u Albeștiju
Nije ni čudo što je bio tako prljav radnik (na crno)
[kada se najзад vratio kući
Od tad ne možeš da progutaš *ovu* knedlu
Uživo ni dan danas ne bi smeo da priznaš
Da za vreme ustanka rudara i dlaka ti se dizala na leđima
[kada si video nesrećne divljake
Jer si i svog oca (sebe?) zamišljao među njima – – –
Naslov knjige dakle biće *Posao na crno*
I još ti treba samo reč
Ta reč „prava reč” „najcrnija reč”
[„nemilosrda crna reč” Knuta Hamsuna
Jer ti je već uglavnom jasno
Šta ti je.

Prevela s mađarskog: Jolanka Kovač

Edin Morić Kinkel

MARIJA

(„Alma“, Beograd, 2023)

TIŠINE

Hladni zimski dani prolaze glavnom ulicom. Naše selo zapada u mrak i rijetki prolaznici tek daju mi pravi osjećaj zime. Nije vrijeme za pjesme.

Božićni praznici upravo su prošli.

Božićnih jelki bilo je malo ove godine.

Čak ni svjetla iznad, na ulici i na prozorima, više nisu različitih boja, ne pale se niti se gase kao nekada

u ovogodišnje doba. Takva je ova noć.

Radnje su ove godine i nedjeljom uveče otvorene.

Ljudi moraju da rade.

Svi pokušavamo da vodimo normalan život, da kupujemo sve što nam treba, da plaćamo sve račune, jer znamo da ljudi ove godine i nedjeljom moraju da rade.

Crkve su otvorene i ponekad sjednemo u tišini.

Tišina nas nosi sa sobom, tišina nam govori.

I pjesme samo su dio tišine.

Jutrom izlazim u glavnu ulicu da kupim hljeb.

Jutrom je puna. Ljudi idu skrivenog lica tišini u susret.

Ne, jutrom je glavna ulica ista kao i uvijek, ljudi su isti kao i uvijek.

Mladići i djevojke glasno razgovaraju,

poneki kamion istovara robu u pješačkoj zoni,

roditelji objašnjavaju djeci i pokazuju im različite stvari.

Jutrom idem do kraja glavne ulice.

Često razmijenim poglede sa svima koji mi dolaze u susret.

Oni su već bili tamo, kažu mi nečujno.
Slušali su tišine.

TAJNE

Iluzorno je govoriti o nečemu bez prošlosti,
bez sadašnjosti koja se pretvara u prošlost.
Samo ja se zavaravam i hoću se probudim
bez sjećanja, i morao bih da odem daleko
prema djetinjstvu, iako čak i tamo me čekaju
neželjeni prostori. U suštini hoću da idem
dalje, daleko, ali vraćam se ovim riječima
koja ne kazuju potpunu istinu,
koja ne opisuju trenutke i dane smirenosti i nade.
Ponekad mi se još čini da su stariji to znali,
da su čuvali tajne.
Samo sada, kada ih sretnem, već stare i bolesne,
pomislim da sam se i tada varao,
da su im oteli tajne.

DANI

Bliži se noć. Dani koji prolaze nose sa sobom riječi u nedogled.
Sve tone u mrak, osim njih, koje odlaze prema zaboravu.
Rijetke riječi, slike i koncepti događaja ostaju ipak u sjećanjima
i bude se svakog jutra.
Sve je tu, neželjeno i nevoljeno, prije svega.
Sve je još uvijek tu, na strmini, na liticama.
Nosi me sa sobom, za svim što sam izgubio, što nisam mogao, htio.
Samo dani ostaju, i nižu se jedan za drugim kao da su i oni samo izgovoreni.

Радосав Стојановић

СТАЗЕ И ПРТИНЕ

(„Ревнитељ“, Ниш, 2022)

КОСАЧИ

Слушам чекањ како откива косу у долу –
Равномерно палаца по њеном бриду
Под дрветом у хладу као по моме болу
Извлачи нови трептај сав у привиду.

Ту где су замрле косе
Ја их још чујем
Иако не видим ни косца ни откосе
А ни ливаду у долу коју снујем.

Све је то давно покошено
Последњи откоси у сну су пали
И у сећању док купим сено –
Невидљиви косци под брезом сустали.

ЗНАК

Вапих, Господе: Дај ми знак!
Прохујаше дневи и обруши се мрак.
О Господе, већ лежим наузнак
У мраку свом хоћу ли познати твој знак?

И мину дугог времена хук
Ни жито у пољу не стаса
Небо безгласно – легао мук
Од себе више не пуштам гласа.

ЛЕКОВИТОСТ СЕЋАЊА

Драге моје лудице
Сетите се колико сте уцвељене биле
Када сте откриле
Да су вам мужеви неверни
И на најгоре сте помишљале
А неко вам је враћао самопоуздање
Показао вам да сте савршене
Неодољиве најдивније на свету
Ни психотерапеути не умеју тако
Да вас поново у небеса вину
Као када сте младе кошуте биле
И убрзо сте мужевима опростили
И вратиле се у гнездо
Као птице своме јату
Осетивши изнова топлину дома
И заједничке постеље
Драге моје лудице
Ни данас од вас ништа не иштем
Само се једном у години сетите тога
Јер каткад и сећање буде лековито

Радосав Стојановић

СЕДАМ ЈУТАРА СУТРА

(„Панорама“ – „Јединство“, Приштина – Косовска Митровица, 2022)

ДАВНИ КРЧАГ

Радосав Стојановић

СЕДАМ
ЈУТАРА
СУТРА

ПАНОРАМА-ЈЕДИНСТВО

Сишао сам низ стазу да умијем очи
На том врелу где сам захватао воду
Водила ме невидљива рука дечака давног
Желим да свет још једном видим тим очима
Бистрим од воде и светлости дање
Да птицу и сан праметнем у јаву
Да кап са врела пробуди ме
И трепет свих чула ме преобрати.

Сад дрхтим с водом на длану
Млаз светлости расипа се у сунчане жудње
И сети ме на крчаг од глине
Што давног лета
Разбијених парчади оста крај врела
Да л с њим и ја се то кроз време враћам у
светлине

Састављајући потонуле честице
У глинене крчаг стари?

ЈЕЗИК СВИХ СТВАРИ

Ко зна шта говори цвеће док мирише
Ко зна шта шапуће шума што дубоко дише

Ко зна шта говори поток кад жубори
Ко зна шта казује облак што нам кишу твори

Ко зна шта говори сунце док пољане злати
Ко зна шта казује птица, шта шуморе влати

Учимо се говору свих бића и ствари
Док нам срце куца, док се душа зари

Да би једном кад будемо исто тако снени
Причали језиком ко сви у васељени.

БОЖАНСКА ТВАРИ

Божанска твари што испуњаваш моје тело
Где се приметнула та клица
Што твори мисао а с њом и реч
Па потом слова мога говора?
Из каквих теснаца и камених гудура извире
Из каквих чељусти прослови
Благодатну јерес?

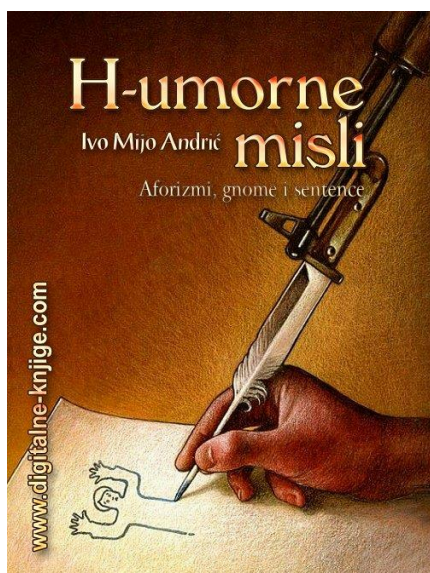
Реч и мач – две окоснице једнога замаха
Где обоје секу сразмерно сили времена
Што у шупљинама обитава
Пружиш ли руку, изговориш ли реч
Једнако ће посећи сувисло и стамено
И на рану лећи ће ноћ.

Божанска твари што исисаваш смисао из времена
Које не постоји, које је само прочишћење
Попут воде која тече а никуд не отиче
Јер и вода векује у месту свог метежа
Божанска твари како се зачиње смисао писмена
И смисао камена у ком она бдију рукоположена?

Ivo Mijo Andrić

H-UMORNE MISLI : AFORIZMI, GNOME I SENTENCE

(„Digitalne knjige“, Zagreb, 2021)

✱

Nije problem u startu. Problem je u cilju.
Daleko je!

✱

Taj neafirmisani pjevač je zapalio
publiku onog trenutka
kad je došlo do kratkog spoja na
mikrofonu.

✱

Skinuo bi on kapu poznatom političaru,
da ga nije spriječilo njegovo osiguranje.

✱

Nekad je bio neko i nešto. Danas je nitkov i svašta.

✱

Bio je sirovina, sve dok ga nisu preradili.

✱

U ustavu piše da imamo pravnu državu.
A nigdje ne piše da imamo pravu državu.

✱

Kod nas su takvi odnosi, da se sve odnosi.

✱

Dok Mujo u pjesmi kuje konja po mjesecu,
Bosanci i Hercegovci traže posao po bijelom svijetu.

✱

Lako je pronaći dlaku u domaćem jajetu.
Ali, pronađite je u uvoznim jajima!?

✱

Optužili su ga za zlostavljanje.
A on je samo udarao... brigu na veselje.

✱

Udebljao se od kad mu se žena uvukla pod kožu.

✱

Nije problem što su nas nasamarili.
Problem je što su nas zajašili.

✱

Velike gluposti rade veliki, a male – mali ljudi.

✱

Na električnoj stolici nema svijetle budućnosti.

✱

Jedna lasta ne čini proljeće.
Zato u naše krajeve... više ne dolijeće.

✱

Oni koji izvlače novce iz zemlje, nikada ne izvuku deblji kraj.

✱

Ko se nada boljim vremenima, taj mora krenuti na vrijeme.

✱

Cijepljenje je obavezno ako idete iz zemlje.
Ako želite u zemlju, ne morate se cijepiti.

✱

Kod nas je sve bez veze! Ako nemaš veze.

Диљан Бенев

ПРЕОБРАЖАЈИ

(„Алма“, Београд, 2023)

Оно што у физици звучи апсурдно,
да што се брже крећете,
постајете све тежи, никако не звучи апсурдно,
уколико што више напредујете у животу,
као трака на машини на путу технолошке ере,
толико више добијате на тежини
везивног материјала –
ради оптималне експлоатације машине.

*Код радиоактивности се једно атомско језгро
спонтано распада у друго,
а у геополитичком смислу
језгро националне државе –
у етапама, у језгро глобалног,
све више демонизованог света.
Без права отказивања!*

*Електрична струја као усмерено кретање
наелектрисања веома наводи на мисао
о усмереној политици ценовног шока –
као да смо ошављени од струјног удара.*

*Усмерено кретање наелектрисања –
један додаток мисли
о усмереном кретању сиромашних,
наелектрисаних уређајем неправедности.*

*Електрични отпор материјала у односу на струју,
која кроз њих протиче, је само једна безначајна величина
према **тоталном отпору сваком узурпатору,**
катализирана струјом пустошења –
према законима ропства.*

Никола Тесла је критиковао научнике свога времена,
да су заменили *експеримент математиком*
и да су, лутајући од једначине до једначине
изгубили сваку везу са стварношћу.
О, несрећни Тесла!...А како би нас критиковао
данас, у време глобализма,
када све **више губимо везу са собом,**
правдајући своје рођење? Како?...

Перифразирајући Теслу да је *живот као једначина,*
која нема решење,
то се сигурно може рећи и за живот код нас:
никад нема решења
како да себе сами превазиђемо у једначини
и да оставимо траг.

Чињеница да је Ајнштајн због *презирања*
ауторитета судбина начинила ауторитетом –
најмање је повезана са филозофијом
презрених који не презиру – као још презренијих!

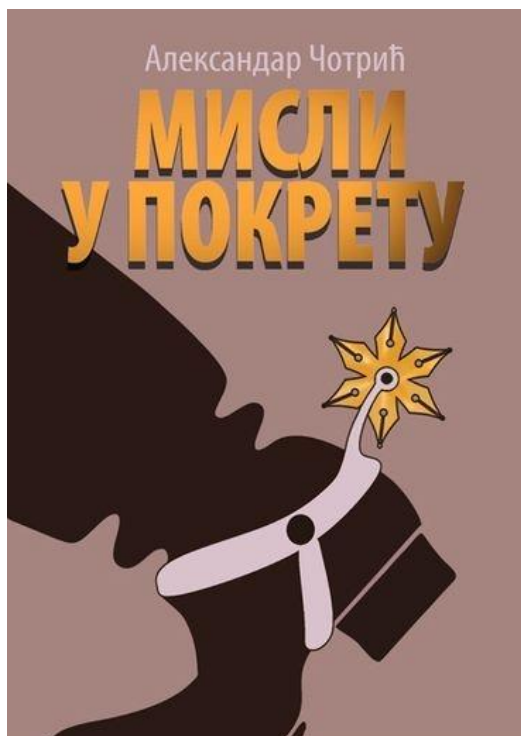
Иако је Ајнштајн доказао,
да је простор закривљен,
сила која нас сједињује и програмира,
увек је **у простору правог пута.**

Превела с бугарског: Јасмина Јовановић

Александар Чотрић

МИСЛИ У ПОКРЕТУ

(„Српска реч“, Београд, 2021)

✱

У почетку беше реч. Даље нисмо
могли да слушамо.

✱

Моје „вјерују“ гласи: не веруј
никоме.

✱

Ђаво би га знао шта бог свети
зна.

✱

Ако је земља равна плоча, да ли
има „а“ и „б“ страну?

✱

Вране су паметније од људи.
Врана врани очи не вади.

✱

Не газите траву! Нису вам то људи!

✱

Зашто народ ћути, о томе би се могло говорити данима.

✱

Они који се крију иза народа највише крију од народа.

✱

Ако дозволите да други мисле уместо вас, они ће мислити само на себе.

Ако говорите да се живи боље, живећете боље.

Нормално је да мислим туђом главом. Своју чувам.

Живим као сав нормалан свет. Правим се луд.

Цитирам себе. Нека виде колико сам паметан.

Отаџбина нема никог другог осим нас. То је њена несрећа.

Кад почнемо да живимо као сав нормалан свет, биће нормално да свако
има свога психијатра.

Није ни чудо што се толико ратује кад се за мир у свету залажу само
мисице.

Кад говори у скупштини, посланик стоји.
Таква су правила стендап комедије.

Ми гледамо од чега се живи. И само гледамо, гледамо...

У робовласништву роб је био оруђе које говори.
У капитализму радник је оруђе које ћути.

Док поштен свет спава, онај други део се богати преко ноћи.

ИЗ РУКОПИСА

Бригит Вернер

Лазар Ласло Леветей

(Lövétei Lázár László, Maĥарска)

MÁSODIK VIGNETTA
(Részlet a Férfemunkrásól)

„Éleinte erőt intottam
Szörnyen el volt vasalva az akác
Kiegyenlítő a ház méterét erre is arra is
Égkettőre végeztem a melóval
Döglöttem meg az unalomtól
Szípként faragtam bokrafától
Aztán ledőltem egy csigáig
Meg is kelttem kullancsok rendszeren
Ma'nap már nem a földön heverésztem
Hanem a csutakon ülve aludtam.”

Lövétei Lázár László

Милан Тодоров

НЕ ЗНАЈУЋИ ШТА ЋЕ БИТИ НА КРАЈУ

не знајући шта ће бити на крају

Изашао је из аутомобила на највишем нивоу Променаде. Паркирао га је уз саму ивицу уздигнуте бетонске оgrade на крову објекта.

Најчешће користи тај паркинг, јер му омогућава да обиђе све нивое са продавницама пролазећи отвореним ходницима трговинског центра. Тако избегава коришћење лифта, гломазног и загушљивог. После пандемије короне убеђен је да су јавни лифтови стални резервоари бактерија и вируса.

Чита у новинама да праве пошести са новим бактеријама и непознатим вирусима тек долазе. Одавно је склон да поверује, како је живот на планету Земљу стигао тако што је неки астероид донео аминокиселине, РНК и сличне ствари неопходне за зачетак живота. Осим тога, на Месецу постоје стаклене перле од смрзнуте воде – што доказује да је живот могао постојати ван наше планете пре живота на њој.

Разуме се да то баца опскурно светло на религиозна уверења и тумачења. Или: да ли је бог господар свемира? Па затим, ако јесте, који је то бог и ако је вечан зашто се после Јехове појавио млади бог? Најзад, ако нам је живот послат из свемира која интелигенција је осмислила размножавање, привлачење полова, страст и најзад парење ради стварања новог живота и зашто ако се то све могло решити једноставно, без љубавних кретања два гола тела, напред назад, без ејакулација – једноставно тако што нам са метеором или свемирским каменом кога не спржи сасвим земљина атмосфера за коју, онако азурно плаветну, никад не би нико помислио да је убица, долети капсула новог живота?

Али, сасвим је могуће да он, мисли, није у стању да ту ствар сагледа до краја и боље је да се држи безобалног плићака као и већина старијих особа, јер секс после шездесете овде не постоји.

Хола. Укључио је бројач корака на мобилном телефону.

Апликација га пита да ли је реч о шетњи или тренингу. Одговара да је у питању обична шетња. Пет, шест хиљада корака.

После кратког времена нека жена му иде у сусрет и он, са запрепашћењем примећује, да јој дрхте ноге у црним хеланкама са крупним мотивима и жутим, полу чизмицама. Хол је зачудо пуст. Жена хода споро, чини се спокојно; међутим не успевала да сакрије дрхтање бутина и потколеница. Застала је испред излога са купаћим костимима. Ушла је унутра и одмах изашла. И он је само размишљао о њој. И још, да ће бити веома хладно овог дугог пролећа док не стигне, како су стручњаци говорили, подсахарски ветар, који узнемири сва чула и за дан или два учини да помислиш како је живот велик као круг.

У сваком случају, помисли, треба се припремити. Жена са дрхтавим ногама је ишчезла а појавила се модерна девојка или жена, ко то да нас може да разазнаје, са дугом плавом косом, црном кратком јакном и јарко црвеном хаћином која је истицала њене широке кукове.

Поред ње је био очигледно њен партнер, омањи, дебељушкасти мушкарац средњих година, уморног лица.

Види, рекла је плавуша, инканто!

Шта је инкатно, питао је партнер, вероватно, по његовом помало злурадом суду, тракториста из неког оближњег паланачког места.

Одушевљена сам, рекла је плавуша. Купи ми тај црни костим.

Не зна да ли јој је купио тај једноделни костим на беле туфне, који је већ данима скупљао прашњаве погледе зимогрожљивих пролазника и скаредне мисли оних богобојажљивих градских мистика који су се згражавали над чињеницом да је купаћи костим на најинтимнијем делу толико узак да ће дамама које их буду носиле бити неопходно, брижљиво депилирање међуножја.

Мобилни телефон му је зазвонио баш у тренутку те вечерње опуштајуће шетње. Број му је био непознат.

Хало? Ја сам.

Не, нисам код куће. Извините, не могу. Имам упалу мозга.

Да ли ми је свеједно? Зашто питате?

Онако.

Чини вам се. Слушајте, и мени се много тога чини али од тога немам никакве користи. Довиђења до ослобођења.

Није то рекао, наравно да није, али мислио је на лепу жену којој док хода у оним црним хеланкама са таласастим светлуцавим мотивима, очигледно пажљиво одабраним, неконтролисано дрхте ноге. Мисли да нема никакве везе између секса и бога и свемира. Пролазећи ненада-

но поново поред њега жена са дрхтавим ногама се осмехнула саучеснички. Хтео је да јој каже: „Трећи пут частите“, али био је исувише стар за тако нешто.

Покретне степенице су бешумно отварале и затварале своја уста, свој бесконачни, бесмислени пут горе-доле.

МОНТАЖЕ

Приликом коришћења покретних степеница дешавају се, понекад, мада не често, различите незгоде.

Људи се не држе за рукохвате, што их чини нестабилним толико да падају попут лутака. Осим тога, не пазе на кораке пењући се или силазећи са њих. Том приликом старије, нарочито женске особе, по речима, обично ломе кукове. Деца често трче и скачу по степеницама или се пењу на њихов гелендер и дешава се да, уколико нема заштитне мреже између два пара степеница, падну у кућиште мотора или ремена које их покреће.

Најчешће се заглави женска штикла у покретним деловима степеница и онда страда зглоб или стопало.

Толико је знао о покретним степеницама или још мање. Никад, у суштини, није размишљао о њима до те ноћи у шопинг центру, тој великој црној рупи цивилизације.

Лагано кретање напред – назад кроз њега, обичне зимске вечерње шетње, јер је напољу исувише хладно или пада стидљив снег, добује киша и дува кошава.

Није успевао да изрази своје емоције. Шта јесте, шта није. Осећао се као болесник који је изгубио упутство за употребу лека. Једном смо се волели, мислио је, а онда је наша љубав избледела и коначно умрла. Кад је његова жена својевремено изјавила да жели да се, кад оде у пензију, настани у неком од многих манастира у Србији или, чак, Грчкој, веровао је да се, по обичају, грубо шали. Мислио је да покушава да се том бесмисленом идејом одржи у животу у коме ће имати мању, можда свим безначајну, улогу и да ће и за њу, доскорашњу монтажерку у градској телевизијској станици, стварни свет постајати све даљи и неухватљивији.

Најчудније је што никад није показивала да је претерано религиозна.

Можда је све само крај монтаже сопственог живота, да би ствари, људи и догађаји изгледали складно упркос супротној истини да само покушавају да се извуку што безболније.

вешалице

Тог понедељка се вратио увече, касно, после двадесет два сата и за-текао тих, празан стан и, што га је највише заболело, гомилу празних вешалица на поду. Своју одећу, рекла је, сетио се сад, поклонићу хумани-тарним организацијама.

Сео је на под потпуно исцрпљен и празан. Мислио је на те веша-лице као на вешала на која је Понтије Пилат, оправши претходно руке, прикуцао Исуса између два разбојника.

Он, мислио је, није крив за овај распад. Последњих петнаест годи-на нису делили постељу. За трпезом су, додуше, били заједно само уко-лико би он спремио ручак или вечеру. Хтео је да мисли како се на тај начин добро припремио за голе вешалице, али није био сигуран у то. Ипак, није осећао бол. Као да га је поступно удаљавање од ње привикло на живот без жене. Осећао је само невидљиву паучинасту мрежу у коју упада. Најзад сам, помисли, постао стваран у свету претворности. Куда сад после шездесет пете?

Али, помисли, можда је то само етички проблем. Увек је имао сна-жан сексуални нагон. Наравно, учтиви људи не причају о томе. Увек причају о злочинима који се дешавају народима, о насиљу, говору мр-жње и сличним великим стварима. Међутим, сад се запитао зашто и ре-као себи да му је доста лицемерја. Наћи ћу неку женску. Ко зна кад и ко зна где. То је само мој начин веродостојности. Ништа скарадно. У сва-ком случају, морам да надокнадим петнаест изгубљених година. Теле-сна уживања су последње сведочанство да припадам нечему.

рана

Следеће вечери, у недељу, опет је на покретним степеницама у нај-већем трговачком ланцу у граду.

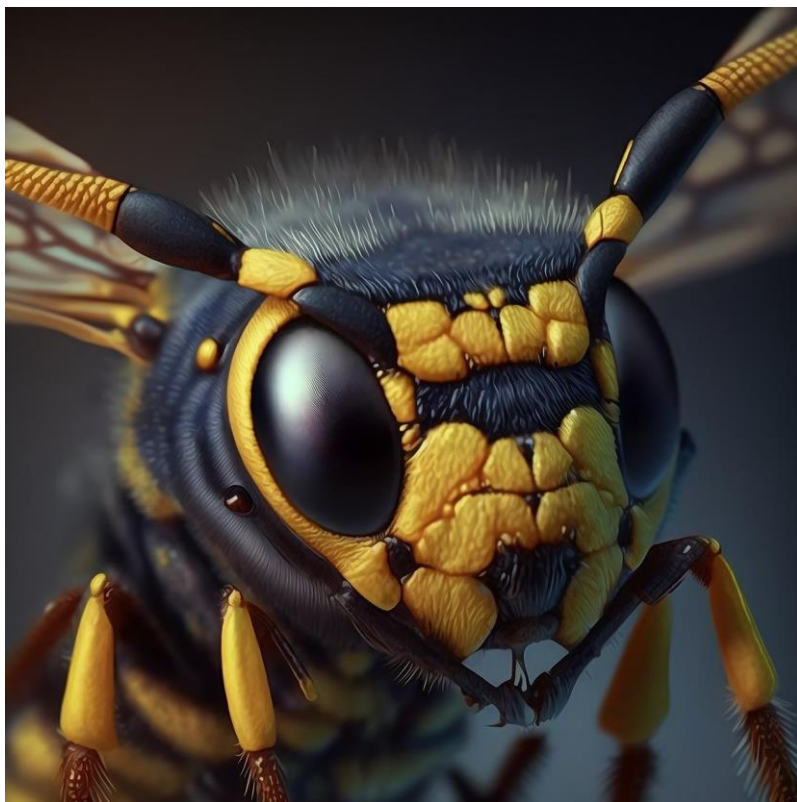
Налактио се на црну поливинилску ограду и посматрао кретање склиских сивих подеста под својим ногама кад је, изненада зачуо звук

парања платна и тргао руку. Испод лакта перната јакна се процепила и лаки бол који је осећао на руци се, доцније, показао као плитки рез са мало сукрвице. Није томе придавао превише пажње. По повратку у стан скинуо је јакну, подигао једну црвену вешалицу са пода а онда је пажљиво вратио на под. Није желео ништа да мења у распореду ствари.

Док се свлачио учинило му се да је рез или убод (није још знао о чему је реч) мањи него што је мислио. Као ујед мрав. Кожа ми је још глатка.

Налио је ракију у широку чашу, нашао у купатилу комад вате (то није понела) и опрао рану. Легао је обучен у самачки кревет и брзо, неочекивано лако заспао.

(одломак из романа у настајању)

Хансуан Фабрегас

Александар Ђурић

НИГЕРИЈСКА ТРИЛОГИЈА МРАКА

*Стојим на Сунцу, млаз светла је јак,
волео бих да Бог учини да будем мрак.*

– Боб Дилан, *Нети Мор*

Помрачење ПРВО ТРГОВАЦ БОЈАМА

Примајући Нобелову награду за хемију 1919. године, Фриц Хабер остао је веран себи и у беседи згрозио публику рекавши да су бојни отрови „узвишена форма убијања”.

Први светски рат је дивљао и за собом остављао коров. Европа је све више сумњала да се Фриц Хабер, немачки хемичар, сакрио пред одмаздом у једно мало нигеријско село.

Ачебе је рођен у имућној нигеријској породици у селу Убенгу. Од раног детињства је помагао оцу у породичном послу – производњи и трговини бојама. Временом се посао развијао и подразумевао је укључивање већег броја људи и средстава.

На том прогресивном путу, Ачебе и његов отац су открили методологију стварања амонијака од водоника и атмосферског азота у условима високе температуре и притиска – уз додаток гвожђа као катализатора. Тако су унапредили производњу боја, које су продавали по знатно вишим ценама.

Амонијак је био и кључни састојак у производњи вештачких ђубрива ... али и бојног отрова.

Ачебе и његов отац су једног полукрвавог дана свој проналазак продали великом нигеријском концерну хемијске индустрије, па је врло брзо направљено вештако ђубриво познато као „хлеб из ваздуха”.

Како су упркос свему гладни демонстранти и даље дивљали на нигеријским улицама, један пар пламених очију је из мрака предложио нигеријским властима још једну примену проналаска *Ачебеа* и његовог оца.

Демонстрације су буктале неколико километара ваздушном линијом од села Убенг. Глад људи је све више гутала месо и душу. Нигеријска војска и полиција је одједном уместо муниције почела да користи жути гас из лименки – јавности су објаснили да тако „само” терају демонстранте на повлачење, а не разарају их до смрти шрапнелима.

Жути облак је бивао све гушћи и ширио се Нигеријом. Демонстранти су непрестано излазили на улице и умирали као пси. Други пси су умирали у двориштима својих власника. Или по буџацима.

Док је његов отац нервозно сахрањивао утинулог пса у дворишту, *Ачебе* је кроз мусаво стакло собе посматрао жуте троме сузе оца које су желеле да сперу све грешке и грехе људске похлепе и зла.

Изненада је *Ачебе* приметио како његов отац последњим атомима снаге отвара врата старог подрума. Два преживела ошамућена пса је нагонио унутра.

Снажно, до раштрафљења зглоба на десној руци, је протресао лименку на којој је писало АМ ... – остатак текста на лименци је прекрио шаком бола и револта.

Посрћући *Ачебеов* отац је закорачио у утробу подрума. Врата је залупио за собом. Јауци паса су се мешали са људским лавезом и жутилом.

Помрачење ДРУГО

ЖЕЋ

Нигеријско село Убенг чувено је по различитим језицима којима говоре мушкарци и жене. И по великим сушама – гротлу пакла.

Кише су у овом крају Нигерије биле догађај. Уцерице и пиљаре биле су прокључали катанац, кога је из дана у дан усвајало отровно Сунце. Сјединивши се са опустошеним пејзажима, сеоски путеви су били крадљивци свих форми.

Фатума је млада лекарка која је два дана пешачила како би у родном Убенгу посетила оца. Сем оца *Фатума* није имала никога. Заправо, имала је момка – али он је био белац. Годинама није долазила у Убенг, па ју је зачудило ништавило и метеж на усахлим стазама уместо путева. Куће више нису биле на свом месту.

Сунце је *Фатуми* седело на врату, а неприродна жеђ јој је пржила ткива. Вртоглавица рођена из борбе и жеђи цимала јој је сасушене ноге у блато фатаморгане. *Фатума* је желела да у овој безобличности постоји макар блато – да блатом намаже уста и некако преживи. Више није била у стању ни корак да начини – ексерима факира је била закуцана за свој почетак... и за свој крај.

Вероватно су сви нигеријски сатови прешли преко ње када је *Фатума* успела да одлепи очне капке од изворишта вида. Угледала је старачка стопала препуна испуцалих вена. Изнад ње је нешто опроштајно говорио крезуби старац са жутих сузама на носу, али га *Фатума* ништа није разумела. *Фатума* је само желела да га замоли да остане поред ње – док не умре. Глупо је умрети без публике.

Спљоштен – исцурелих очију – у слојевима година и пуцања, старац је бледео у пешчаној олуји. *Фатуми* је језик толико натекao од жеђи и бесмисла – није могла ни да врисне... „Ачебе”.

Поново је закрпила очи. Ветар пун стрвина је *Фатуму* поново осветио. Старца више није било на њеном узглављу, али је Сунце претило да распрсне мало водено огледало. Одвукла се некако до Сунчеве жртве и

згрануто посматрала бару од старчевих жутих суза и исцурелих очију – са белом тачкицом у средишту. *Фатума* је без оклевања попила бару до краја.

Два месеца касније ...

Фатума је приметила да јој стомак расте. Није било могуће да је трудна, јер је код ње месечни циклус нормално текао.

Са момком је отишла код лекара. Видевши снимак *Фатуминог* stomaka, сви у просторији су били шокирани. Бела тачкица у средишту баре је била змијско јаје, а *Фатума* је у стомаку носила змију.

Из *Фатуме* су хируршким путем извадили змију када је за то дошло време. Дала јој је име *Диавара*.

Помрачење ТРЕЋЕ

БОГ И МРАК

31. децембар, X+Y година од нестанка Нигерије
(666. дан мрака на планети Земљи)

Диавара се пробудио без грашки зноја на змијском телу. У мраку. Са свих страна уједао га је ситни задах лима. Иако су му ћелије споро клопарале, схватио је да беспомоћно лежи на дну лимене, метафизичке кутије. На дну је вазда и био.

Лимени саркофаг, коме је *Диаварина* трула кожа била трн у оку, једини је загађивао мртвачницу. Трн је исцурio око.

Диавара је гмизао кроз једини зид од магле и доспео на улицу лименог града. Улице лименог града су биле спремне за дочек Нове године – вечити мрак, шесто шездесет шест мразева у бусијама, лимени пас са прегорелом лампом у мозгу, ..., жуте сузе на *Диаварином* лицу од саструганих боја и жеђи.

Дронови саздани од кокаинске магме надлетали су абортиране лимене коцке, без грама душе у својој запремини. Осетивши мирис соли и жутила у *Диавариним* умртвљеним сузама, дронови су га одједном окружили. Лименим пантљикама и опиљцима чврсто су га везали за своје канце. Сокацима од лима и мрака, на којима је одавно пресушила сва људска крв, жуч и сперма, дронови од кокаина су омамљено вукли једино преостало гуано-створење.

Диавара је довучен на гробље дронова од кокаина. Својим жутиим гуано-сузама морао је брзо да оплакује покоп Великог дрона – дрона над дроновима. Оплакивали би њега саборци дронови, али суза нису имали – нити је било места на планети где би могли да их купе.

Диавара је плакао тако језгровито да је на тренутак мрак покушао да буде светлост – чак и у командној капели на гробљу дронова.

Бог, који је седео у командној капели и управљао дроновима, једини је знао да *Диавара* не плаче зато што је Велики дрон мртав – плаче зато што је сам рођен као *Диавара* ... и зато што је жив.

Стигла је Нова година. Сви и даље јуре само за кокаином у вечитом мраку.

Милица Јефтимљевић Лилић

ЗАКАСНЕЛА ЧОКОЛАДА

Стајала је немо посматрајући велику стричеву кућу, ту близу надомак своје такође велике и раскошне.

Успела је у животу, сад јој је то тако очигледно док посматра ове две сличне куће. Дани очаја од раног детињства кад је изгубила оца, а потом мање више и сву родбину јер су неким чудом одједном сви престали да их воле, били су далеко за њом. Лавовски се борила и сад стоји готово раме уз раме са својим одувек богатим стрицем...

Не осећа ништа више, ни бол ни срџбу... али ни љубав ни тугу иако је он на смрти и зове је да се опросте.

Ипак, негде добоко у њој још увек живи оно рањено дете које је уз велики бол због губитка оца морало да преживљава и велики доживљај неправде.

Било је то време у којем је судбина вршила одмазду над њиховом породицом.

Напречац у размаку од месец дана узела је два брата из фамилије Рељић, и то ону двојицу најбољих који су се изузетно добро слагали. А да је један од њих остао жив, деца оног другог била би заштићена и одгајана као да имају оца. Али није, отишли су за кратко а све се потом свакако морало поднети.

Мирослава се сећала тог страшног периода свог живота. Тишине из које је смрт извиривала на сваком кораку и претила да може узети и мајку или још неког од блиских.

Мајка је била у дубокој црнини. Прво што је урадила било је прекривање телевизора тамним застором као знак да је кућа у жалости и да нема никакве забаве, да више ништа није исто, да нема живота. Потом су почеле да се показују и друге промене у њиховом животу. Али, најболнија су била издајства ближњих. Безосећајност!

Као да је њена ужа породица у оквиру шире постала некако недостојна, као да је та смрт учинила да их сви посматрају с висине и односе се према њима као према кривцима или мање вредним од осталих.

Мајка се из све снаге бацала на посао, решена да преживе. Уместо да је подрже у томе, то је код рођака изазивало завист. А, он, њен најстарији и толико вољени стриц био је можда и најокрутнији.

У то време радио је у Ираку и деци другог стрица слао је новац, поклоне... је болело кад би се сви из породице окупили а он свима подели дарове и чоколаде осим њенима.

Мирослава је тада најдубље постајала свесна речи, сироче! Мислила је како њен стриц очигледно више није сматрао да су они и даље деца његовог покојног брата и да, ако већ нема љубави према њима нема ни поштовања према мртвом брату нити обавезе да се бар толико учини за његову децу, и да се не изопште из шире породице.

Приближавала се капији. Сад треба да стане пред њега и да му каже, жао ми је што умиреш. Неће га лагати! Биће искрена као што је и он био искрен кад је показивао да је не воли.

Један део њеног бића се ипак колеба и упозорава је да не буде груба.

Други сурово искрено проговара:

Онај мој стриц је за мене умро оног дана кад је свима донео чоколаде осим мени и мојој сестри.

Кад је свима помагао осим мојој мученој мајци. Зар сад да га жалим!

Ушла је тихо у собу у којој је он лежао испијен болешћу и блед.

– Хвала ти што си дошла. Знам да нисам заслужио! – рече дрхтавим гласом.

Она поћута, па са дозом ироније, иако је осећала да за то није време, проговори:

– Е, ако знаш, то олакшава ствари. Што си ме звао?

– Не могу да умрем а да се не извиним за све што нисам урадио кад је требало.

– Шта год да сад кажеш, касно је. Хвала, Богу, да од тебе не добих ни-кад ништа, ни обичну чоколаду па ти сад не дугујем ништа, чак ни опростај.

– Знам, у праву си. Али, ваша мајка је била јака и ви са њом а ови други су били неспособни да се сами снађу и морао сам њима да помажем...

Његов глас био је све тиши.

– Знам, стрико, био си тако брижан према њима – иронија је расла у њеном гласу – али, зар би њих ослабило то што би и нама дао чоколаду? Зар би пропали да си бар једном мојој мајци дао новац за цак брашна. Знаш ли колико је година имала мајка и чега се све одрекла да би подигла децу твог брата. А ти јој тако „поштено“ захвали игнорисањем као да је децу довела од свог оца а да ти немаш никакве везе са њима...

Поћута и учини јој се да поново пред њом прође све оно време патње и надања да ће их једном опет пригрлити као своје...

– И знаш, посебно ти хвала што ми не поможе да нађем посао овде, те одох у бели свет и зарадих...

Бес се узбурка у њеној души из које је дуго потискиван кренуо да израћа...

Али, савлада се... заћута...

Опет је осетила ледени мук смрти око себе.

Он је беживотно зурио у њу.

– Крив сам. Не знам који ђаво ме је терао, – признаде – додај ми онај папир.

Руком је показао ка столу.

Она узе не знајући шта смера.

– Ево, решио сам да исправим бар нешто. Овде је све написано. Пре-вео сам на тебе велику породичну кућу...

Рука му клону...

– Ниси се морао мучити, стриче... ни са овим кућама које сам стекла не знам шта ћу... Није мени ни тад фалила кућа, али јесте твоја топла реч... Чоколада која би ми показала да нисам сама на свету, да имам стрика... да нисам ништа скривила те ме више не воли...

Сузе су капале по уговору који је испустила док је склапа очи стрицу који се најзад ослобођен гриже савести препусти смрти као дуго траженом смирењу.

Хансуан Фабрегас

Душко Секулић

ЈАНУАРСКА РЕКА

НА ДОНДУ

Моји и јеленски трагови остајали су на истом путу. Утискивали су нам се рубови табанских сводова у исти кривудасти колотраг кривољовачких кочија. Нашом су се кожом брисале исте слепљене мушице са ветробрана. Из наших лобања расло је идентично трње. Обојица смо рикали близаначки елџије. Туговали смо загледаии у исте непомичне чамце заглављене у пустом рукавцу. Из наших ноздрва куљали су потпуно исти уздаси. Ноћили смо у истим скученим јаслама.

Све се променило кад дођосмо на Дондо.

По нашем путу расуле су се бундеве. Пред нама су никле кочије сањара. Са наших ветробрана полетели су лептири. Са наших чела нестале су боре. У наше строфе слила су се весела еха. Насмејали смо се првим браздама веслача. Напунили смо плућа дахом са врхова. Под звездано небо безбрижно смо легли.

Плишана круно, схватили смо да у нашој близини постоји рај.

Са дрвеног моста храбри дечак ваби бабушке. И тај ћемо плен данас поделити.

ТУГА У ПОГЛЕДУ

У зреду стакласту мрену Великог канала забодена су два дрвена страна тела. Опиљци ранијих пловидби везани су за трепавицу његовог доњег капка низом зарђалих алки. Наопак, врео коњ бешумно оре скорелу каналску воду. Гривом пара шав из којег већ дуго штрче смеђи тршчани конци. Подивљала патка трком спознаје треће агрегатно стање свог рођеног дома. Рула по писти над којом је на снази забрана летења. Врба вежба наклон пред замишљеним гледалиштем. Вреба, притом, најлепши могући кадар камером свог фотоапарата. Дах одлазећег касача открављује јој накупљену тугу у погледу.

ЖЕТВА

Нестаје у даљини зелени брод. Пратећи њега одлази ка хоризонту и црвено младунче кита. Туда куд су испловили остали су разбацани, на једнаке дужине исечени, пипци златне хоботнице. Из бродске кабине одзвања снажни звук трубе. Дугоухе ораде искачу из дубина и поново нестају у таласима који расту као из воде. За њима полећу у висину јата сребрних папалина.

Небо спрема олују. Далека муња слуги на скору кишу. Капетан сиљном десног табана кроз димњак испушта густу гар. Линија, која је спајала пучину са облацима, сада не постоји. Зелени тегљач и његов црвени пратилац више се ни не назире.

У боровом хладу, сакривен од громова, лежи локални рибар. Стегао је шаку да не изгуби шкољку коју је добио за рођендан. Задовољно се смеје не испуштајући из усана утуљену лулу. За њега ово је била успешна жетва.

ЈАНУАРСКА РЕКА

Гола тополска гарда бди покрај корита у ком лежи бледа ледена дама. Први међу једнакима, столетни гардијски генерал, на усној хармоници лагано изводи Кошавски марш. Непомична дама, заваљена у своју снежну купку, слуша омиљени зимски адађо. Дно њене музикалне душе сигурно крије усађене шкрипутаве младе. Знатижељни пролазници провирују из међу одрвенелих гардијских шињела и фотографишу тужне дамине очи боје голубијег перја. Укоченим трулим јагодицама зумирају дивље новинарске гласине које слећу у дамине тршчане трепавице. Изнад даминог чела лучно прелазе путничка кола. Возачи поздравно трубе познаницима и бесно псују сваку рупу у калдрми. Кроз плаве решетке дама завидно прати ток њихове слободе.

Убрзано газим крај залеђеног утихлог канала. Мој паметни сат удара десетохиљадиту рецку. Фотографишем витке крошње у сребрном огледалу. На Инстаграму означавам Рио де Жанеиро као локацију на којој су настале фотографије. Замишљам жељу загладан у небо са којег се спушта бели раскриљени ледоломац.

СТАРЛЕТА

– Тата ја бих желела да будем старлета кад порастем! – изненада је рекла ћерка.

Мало је фалило да плунем кафу по столу.

– Овај... како мислиш... старлета – покушавао сам ипак да се искон-тролишем. – И шта је уопште то... старлета... И где си ти видела неку старлету?

– Видела сам у ријалитију! – обавестила ме је ћерка. – Има их на свим програмима! Старлете су врло zgodне и веселе и често се смеју и друже се са свима, и сви их воле и гласају за њих. И најчешће оне побеђују и зарађују велике паре!

– Када си ти то гледала ријалити!? – осећао сам како ме обузима немоћни бес.

– Па бака стално гледа... па сам и ја гледала са њом..

Бако, бако...

– Ти не би требала то уопште да гледаш! – повисио сам глас. – То уопште није за децу!

– Али тата... то је баш занимљиво!... Да видиш само како се они тамо свађају! Понекад се и гађају стварима! То је много смешно! А старлете се никога не боје него се и оне свађају и гађају их стварима! Старлете су јако храбре!

Више нисам знао ни шта да кажем ни на кога да се љутим.

– Од сада више нећеш гледати ријалити! – одлучио сам ипак да нешто предузнем. – И баки ћу рећи да то више не гледа!

Дете се растужило.

– Али тата! Па што си такав! Ја много волим да гледам старлете! Знаш ли ти како су оне паметне! Умеју сваком да одговоре! А најлепши момци им се удварају. Чак се са њима и љубе! И спавају са њима у кревету!

– Од данас ти се строго забрањује гледање ријалитија! – експлодирао сам. – И теби... и баки! Јел то јасно!

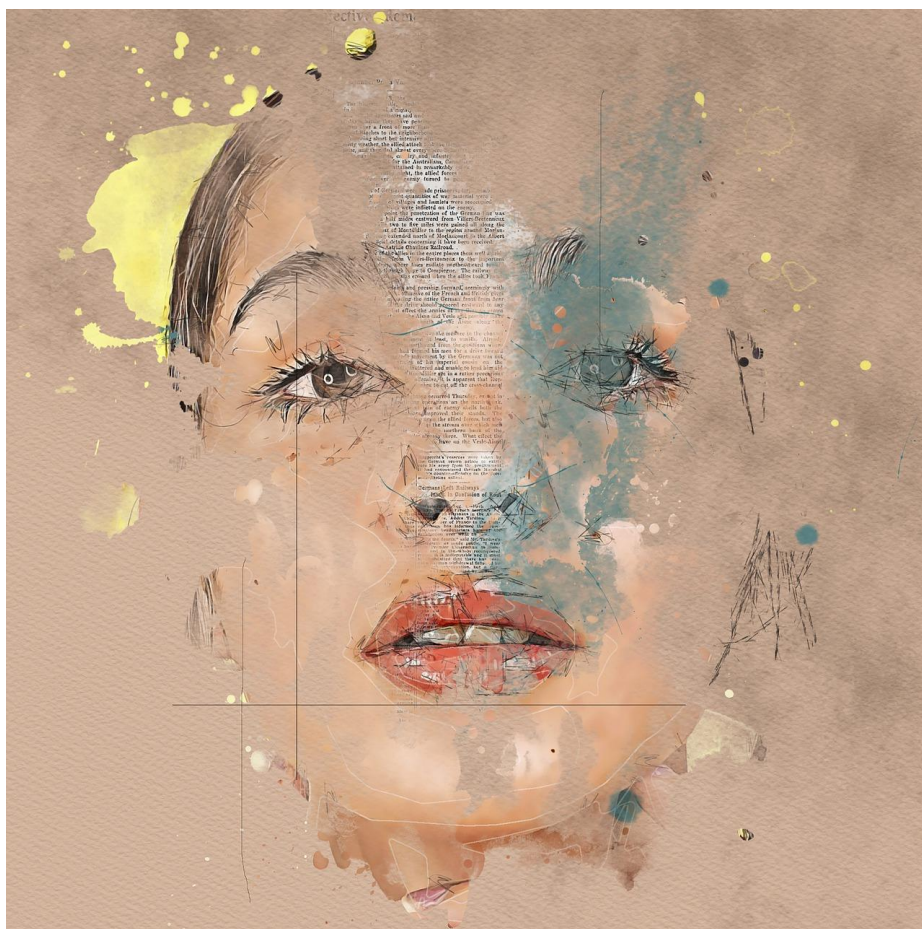
Девојчица је била видно разочарана.

– Ниси фер! Ја сам добар ђак и имам одличне оцене... а ти ме сад ка-жњаваш... без разлога!

– Ма, душо... није ово казна... – покушавао сам да објасним. – Него... једноставно... деца не требају да гледају... такве ствари...

– Ја ћу ипак да будем старлета кад порастем! – обузело је девојчицу инађење. – И сама ћу да нађем школу коју треба да упишем да бих постала старлета!

– То неће бити проблем! – ипак сам изгубио живце. – Да би била старлета, не треба да школу упишеш... него да се из школе испишеш!

Бригит Вернер

Данко Стојнић

НЕДЕЉУ ДАНА У ЖИВОТУ ЧИТАОЦА-ПИСЦА - ретроградно -

Субота

Непромењено сећање. Низ стрму падину под ногама се котрља камење. Пси лају негде у комшилуку. Рукав се закачио за неко трње – џемпер се поцепао. Аутобус је „побегао“. Пречица се није исплатила: шљунак у ципелама, прашина на панталонама, поцепан џемпер, нервоза... можда и нека скривена штета, од оних каквих човек није свестан, нека ситна рана на души, на пример. Девојка ће мислити како је неспретан и смешан, можда и глуп. На срећу, наилази други аутобус. Вероватно ће мислити да је глуп. Нема ни аутомобил. Да има, одвезао би је кући и можда би се пољубили. Овако – глуп! Глуп и ништа друго. Има и на кога. Баба је говорила како су дедини били глупаци. А и отац је тако говорио за своју сестру. Додуше, тога има свуда. Сигурно и у девојчиној фамилији има глупака, само се сви труде да то сакрију. Сви се труде да сакрију глупост. Једино он не може. Већто коришћење пречице испало је као трапаво котрљање низ прашњаву низбрдицу.

Претходно, тог поподнева су разговарали о позоришној представи. Он јој је препричао комад који је написао прошлог лета. То је комад који се игра у партеру позоришта, а гледалиште је на галеријама и по ложама. Педесетак глумаца седи у том партеру и гледа филм који се пројектује на филмско платно које, пак, покрива завесу (сама сцена „не игра у представи“). Глумци све време коментаришу филм и међусобно комуницирају углавном асоцијацијама на сценарио филма. Те асоцијације се тичу њихових приватних живота. Филм који се пројектује снимљен је само у ту сврху, да „игра у представи“, а ради се о две групе деце која се такмиче у храбрости. Али, не морају да буду деца, могу и одрасли. Битно је да су две групе, сценарио за тај филм још није написан. За сада је само сценски дијалог готов. Додуше и мизансцен је разрађен. Каже да је она имала неколико одличних идеја за сценарио тог филма, и како су се замало пољубили када му

је једну од тих идеја поменула. Ипак, ништа се није десило. Он има утисак да је падом низ прашњаву стрмину дефинитивно засрао (ту реч је употребио). Требало је, каже, да се напали на свој рачун када се то десило, а не да се прави као да се ништа није десило. Могао је, онако поцепаног џемпера и прашњав, да се окрене ка њој, насмеши се, стави прст на уста и замоли је да никоме не прича да се овако смандрљао. Она би му притрчала, и ту би пао тај пољубац који он толико ишчекује.

Дакле, упркос ишчекивањима, ништа се није десило. Десило се, у ствари, то да је добио добро усмерење за сценарио за филм који је требало да игра у позоришту. Њој се цела ствар допада, толико да се питала да није случајно нешто украо (мало потсећа на „Господара мува“).

На крају, остало је да ће то бити две групе деце, а не одраслих. Та деца се такмиче у храбрости. Узраста су од десет година. Десет је број који се одлично уклапа у симболички оквир такмичења у храбрости. Можда би добро било да их има и по десет у групи, или да се радња одиграва десетог октобра 'десете. То може и накнадно да се одреди. Сада треба одредити које врсте храбрости та деца треба да испоље како би победили. На пример, супротстављање зверима (вукови су у питању и хватање змија), прескакање ватре, борба са јачим, ноћ на гробљу, или чак лежање у раки, и још пет „дисциплина“ (требало би да их буде укупно десет). За сваку „дисциплину“ десеторица одређују по једног представника. Међутим, немају судију, и главни део радње није савладавање којекаквих страхова, него расправа о томе чији је „подвиг“ био већи, тако да ће главни део сценарија да буде расправа, током које ће једно по једно дете да напусти групу (дакле, треба осмислити осамнаест одлазака), те ће на крају да остану само два детета која не могу да се сложе око тога која је врста храбрости највреднија. Њихов дијалог се завршава постепеним утишавањем звука, док се приказ постепено затамњује. Можда би наслов тог филма могао да буде „Храброст“, што би се добро сложило са позоришним делом представе, обзиром да се ради о бесплатној биоскопској представи за ратне ветеране-инвалиде. Цела представа почиње „захвалношћу“ за одану службу у рату, потом минутом ћутања за жртве. Публици се, у име покровитеља (министарство за рад и социјална питања) обраћа службеник тог министарства, који на крају свог обраћања објављује да сви присутни добијају поклон-пакет који им је обезбедило министарство. То су неке крпе и конзерве из робних резерви. После дељења тих пакета, остане неколико недодељених, јер су неки ветерани изостали са скупа. Испоставља се да су умрли.

Петак

Мислио сам да ово више нећу видети – помислио је. Гледао је како старац покушава да покрене мотор неке крнтије, и то уз помоћ курбле. Ствар и даље функционише. Два-три окрета и – оде. Нестао је иза раскрснице, у правцу пословног центра. Шта ли ће тамо у поноћ? Ноћу тамо иду само лопови.

Претходно, ишао је да покупи дрангулије које му је тестаментом оставила тетка, мајчина сестра. Између осталог, тамо се нашло и једно писмо, у коме се нечији деда обраћа свом унуку. И не разматрајући друге могућности, прихватио је да је то обраћање, у ствари, обраћање баш његовог деде, њему самом. Писмо је, помало необично, потписано са „Твој пријатељ, деда”. Успут, тај деда, ако је то он, није га дочекао на овом свету.

„Да сам сва познанства претварао у пријатељства, никада не бих схватио да је за моја знања о свету одговоран нико други доли ја сам. Не бих био способан да преиспитам толике силне односе. Овако, имао сам неколико пријатељстава која су ми омогућила лично искуство. Први пријатељ ми беше мајка. Ако ти неко каже да се тај однос не може назвати пријатељством, тај те или лаже, или пријатељством сматра нешто друго. Ако си ово разумео, не морам да ти набрајам остала, не тако бројна, пријатељства.”

Овај пасус је оставио неочекивано снажан утисак. Ствар је била банална, давно расправљена, али се из дединог пера истакла као прозор на затворској ћелији. Као да је пробудио древне утиске о нечијим гласовима, додирима, осмесима и трептањима, и ко зна чему све још. Неки покварен зуб, вероватни извор пријатног смрада... топла вода и мехури од сапунице... залазак сунца (увек само залази, сутрадан је одмах високо).

Буђење тих утисака може да буде штетно! – Као да чује упозорење неког демона. Али, не може да се отме том сањарењу. Са нечијег погледа откочиле су се тврде, хладне и тешке наочаре. Нечији нос се помера док тај мрда устима. Као да је тај нос невидљивом везом причвршћен за језик, или горњу усну. Да ли је то све мајка? Не може да зна. Покварен зуб је имала, ваљда, баба. Сећа се да је у старости имала „зубала”. Кад се он родио баба је имала педесетак и „још се добро држала”.

Све неодређености везане за буђење ових утисака изазвале су неку врсту нерасположења које се растегло током читавог слепоподнева и вечери, све до призора који је угледао на самом крају дана. Мислим на старца који курблом пали крнтију и одлази, тобоже да обави неки бизнис на вол-стри-

ту наше забити, тамо где су му пре четири дана, у глуво доба украли новчаник.

Четвртак

Није то несаница. Несаница је када знаш да ти сан треба, али не можеш до њега. Не мора да буде праћена умором, али мора да постоји жеља за сном, ако ни због чега другог, онда из разлога које намеће ментална хигијена. Зна се да се мора имати ноћни сан од пет и више сати. Ако тога нема, онда нема – нормалности?

Претходно, присуствовао је непријатном, за некога узнемирујућем догађају. Наиме, неки мамлаз из комшилука, који се свађао у дућану око салате зване путерица, био је толико љут да су га, када је напустио то, иначе омиљено комшијско састајалиште, назвали „с ума сишавшим”, што у данашње време није сасвим уобичајен израз, али је некада био. Стварно, деловало је *сумануто* да неко подигне глас на комшије због једне обичне салате, а камоли да то подизање гласа достигне праг подношљивости, и да буде зачињено најужаснијим претњама и псовкама које не штеде ни лични ни национални идентитет присутних. Укратко, замал' туча. После свега, продавац је констатовао да галамџија није платио. Практично је украо између осталог и ту салату.

Иначе, сећа се да је баш ту салату посебно волела његова баба. Пошто се то није слагало са његовим укусом, баба је, желећи да га одобровољи да је једе, знала да му каже: „Види, и твоја баба је једе, к'о неки зека!” То поређење је изазивало низ замишљених слика, то јест читав филм са басноликим сценариом. Додуше, баба се, у том филму није ни појаљивала као видљив лик. Била је присутна само као наратор, то јест, чуо се само њен умирјујући алт. А и зечја љубав према салати се у том филму само спомињала. Тај зека је, најблаже речено, у том филму био нека врста порнографског јунака који не познаје животне препреке.

Путерица је, по мом мишљењу, најбоља са мало винског сирћета, без других измотација.

Среда

Иако је и раније имао обичај да се одмара на клупи поред реке, никада, до те ноћи, није приметио речни светионик. Морски светионик му је, иначе, био омиљени приказ. За њега је то био знак нечијег непретећег

присуства у тами ноћи. Тако је замишљао ту ситуацију када је био дете. Није ни знао за аутоматске светионике. „Његови“ светионици су увек имали посаду. Светлост из таме је, уопште, знак добре намере. Подразумева се да тај знак шаље неко ко је на добром гласу; неко ко је упознат са ситуацијом.

Претходно, био је на разговору за посао који, вероватно, неће прихватити. То и није прави посао, него јефтино продавање делова сопствене личности. Радни задаци су нешто као пљување по самој себи. Једнократно пљување по себи могло би да буде прихватљиво по разумној цени, али на дужи период ствар би била потпуно неприхватљива. Нису му таква искушења била страна. Понекад би и подлегао, али, после једног сна, почео је да зазире од пљувања по себи.

Никада не бих могао нешто да украдем! – била је изјава сневача у том сну. Међутим, у рукама му се налазила једна прелепа – играчка. То је био ватрогасни камион, са мердевинама на извлачење, офарбан у црвено, са жутиим натписом „vigili del fuoco” – очигледно италијанска производња. Около њега, непозната лица, неки простаци међусобно брбљају на италијанском, а њему, у сну детету иако то одавно није, кажу: „сеи ун ладро!” Одакле му та играчка у рукама, то није могао да објасни. Знао је само то да је крађа „противна његовим принципима”, и са том одбраном се пробудио из те море. Од тог сна, почео је чврсто да се држи својих принципа, који, међутим, нису били претходно прецизно утврђени, па је, и поред личне принципијелности, повремено одавао утисак човека са slabим карактером. У ствари, радило се о неспоразумима, као што је и крађа играчке у сну била последица неспоразума. [Неспоразум назван крађом – баш онако како је Константин Александрович Успенски описао свој непроцењиви сакупљачки рад (нешто слично идеји о корисној завери).]

Можда је и језичка препрека играла улогу. Он се, наиме, изражавао на помало компликован начин, што се у сну приказало као неуспешна одбрана од оптужби за крађу. Да је знао италијански, успео би да објасни да – не зна одакле играчка у његовим рукама.

Уторак

Стигле паре! Било је тешко издржати претходних пар дана. Без размишљања, то јест, аутоматски, почео је да сабира дугове и одузима их од пристигле суме. Резултат: остаје му за четири дана.

Ко зна колико стварно вреди ова сума. Ако је безвредна (сигурно је да није баснословна), онда је дугове отплатио за цабе, а за цабе ће живети још

четири дана; потом ће опет у дуг који одобрава банка. Банкар зна шта ради: ти мени живот, ја теби дуг. Ни мање ни више! Обузима га језа. Чини му се да је „учлањен“ у погрешну групу, ону којој припада већина човечанства. Требало је да буде банкар а не филолог. Али банкарска фотеља се не стиче него се наслеђује. Додуше, постоје банке које немају све потребне сертификате, али имају дозволу да раде. Тамо се фотеље освајају силом (опет се не стичу). Бити банкар – то је усуд. Бити филолог, србиста, учити децу како се правилно користи језик, то може свако ко пожели. Довољно је предати живот банкарима, упасти у дугове и остварити жељу за подучавањем деце. Једино што изгледа да су сва деца већ обухваћена наставом, па за неке филологе нема места у учионицама.

Претходно, прескочио је доручак и ручак јер паре још нису биле стигле. Стићи ће (чита у старим новинама) назад украдени „фолио сто шездесет шест“ Мирослављевог јеванђеља, најавили су неки руски званичници. И остаће код нас док га неко опет не украде. Причу по којој је написао и комад, саставио је на последњој години студија. У тој причи се ради о архимандриту Порфирију Успенском, који покушава да рационализује своју намеру да украде сто шездесет шести лист кодекса. На крају те приче Порфирије моли Бога да му одобри да исече страну из свете књиге, али му Бог не одговара. „Ћутање значи одобравање“, или тако некако, био је наслов те приче.

„Оче наш, нисам крао! Сакупљао сам! Кодекс сам сакупљао да утврдим веру међу стадом твојим! Ко ће видети свете речи затворене у Мар Саби? Одneo сам их међу учене и честите људе, да их проуче и рашире по читавом свету. А сада, овде на Атосу, у овој забити скривен лежи јеванђелистар. Најлепше илуминације, седам stoleћа старе. Целог не могу. Подари ми право на један листак, онај на коме је приказана вавилонска блудница, а речена Иродијада што кроз шћер своју игра за главу Јованову.“

Понедељак

Пара није било. Само документи. Нико није морао да му каже, знао је да је сам крив што су га оцепарили. Новчаник се не држи у спољашњем цепу, поготово ако се шеташ у глуво доба, макар и по строгом центру, у пословном делу града. Скоро је сигуран да је крајичком ока видео двојицу који су му вешто извадили новчаник из цепа. Један је висок, други је мршав. Обучени су као и сви други, у дроњке. Гледају у страну, осврћу се, држе руке у џеповима да их неко не покраде, или улови у крађи. Када би се то десило, то јест када би их неко уловио, рекли би „ма јок, зезали смо те, ми-

слили смо да си један наш ортак, невероватно личи на тебе”, или би једноставно почели да трче. Фантастични су тркачи. У сваком случају, нису разбојници, него обични лопови. Ситуација није била опасна, него понижавајућа – „зезали су га”.

Претходно, био је на изложби „Осам векова писмености”. Тамо је срео познаницу из детињства. Она је постала драматург. Знао је то и пре, видео је у неким новинама, и пожелио је да је поново сретне. Прилика му се указала на тој изложби. Имао је утисак да се добро држао, али није имао аутомобил, а њој је требао превоз, па су се разишли, то јест отишла је са типом који има ауто, и то не богзнакакав. Да је имао било какав ауто...

Тог дана је све било обележено некаквим немањем. Поред аутомобила, пара, сталног и хонорарног посла, пријатеља и друштва, немаштина је обухватила и расположење које се само накратко поправило када је срео насмејану драматуршкињу. И то је нешто. Макар је могао нечему да се нада.

Недеља

Ноћ је дошла изненада. Томе је допринео поподневни сан. Ухватио га је око три, у доба најјачег дневног светла; оставио га је у шест, када се већ било смркло. Изузетно непријатан след. Доводи до нејасног осећања осујећености, самоокривљавања због неоствареног плана, неосноване глади, раздражљивости и ко зна чега још.

Претходно, попио је неколико чаша вина, у ствари, целу флашу, а није ништа јео – празан фрижидер. Није имао разлога да пије, осим што му је у недељном издању локалних новина изашла једна кратка прича. То је је изазвало краткотрајну али претерану радост.

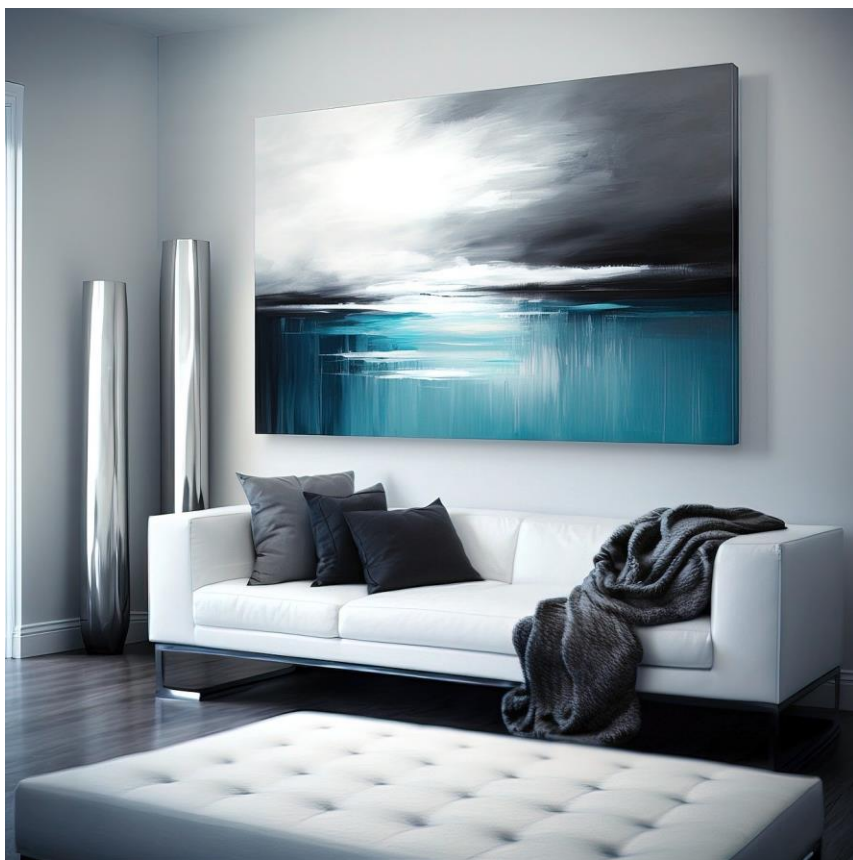
Обештећење

Одавно није било овакве ноћи. Поноћ је прошла а улице пуне. Народ се шета у неправилним колонама. Једни иду уз, а други низ улице. Иду у мањим групама и шале се међу собом, односно, сви су расположени и срећни. Има и трговаца који су изнели приручне тезге са својом робом. Неки је чак деле за џабе. Понегде су запалили ватру па пеку месо, свињетину. Има доста пијаних који ту уличну храну држе у својим прљавим рукама. Ту и тамо на клупама седе неки који се као чуде, или се не чуде, него не схватају, или не желе да се укључе у ту гужву; или нису сигурни да ли желе, па чекају да жеља сазри или да згасне. Таквих има и на

прозорима што са ниских спратова гледају на улицу. Ови што се шетају и међусобно шале, они су бучни али не лармају, него само праве грају. Ако се и чује нека музика, то је са малих радио-апарата, транзистора или са телевизора у становима ових што гледају кроз прозор. Понегде се са тих звучника оглашавају и спикери који кажу да носиоци свргнуте власти тврде да су избори покрадени и да траже обештећење. Али, ништа од тога. Очигледно је да већина слави.

Ових двеста речи, колико дозвољава уредник рубрике „Читалац-писац” довеле су га (читаоца-писца) до те кратке али интензивне радости и брзог али интензивног пијанства које га је увело у плитак али интензиван сан који му је украо дан.

Претходно, шетајући се под јутарњим сунцем, ван свог обичаја, купио је новине не слутећи да је његово „Обештећење” на страни двадесет три.

Хансуан Фабрегас

Зоран Д. Живковић

НАКОН ОЛУЈЕ

Смири се опало лишће,
по тротоарима мокрим.
Кишобрани сломљених жица,
још трепере на угловима зграда.
Звук аутомобила постаје некако тиши...
Продавнице постају пуније.
Касири љубазнији.
Жена са дететом носи ранац из школе.
Пензионери на клупи
са још свежим капљицама –
проносе успомене кроз шаке...
Лишће опало,
меша се са немарно баченим папиром.
Остаци бурека поред канти за смеће.
Небо ведрије, свежије... Прохладно.
Након ратне олује, нема самилости.
Браћа суд походе.
Победници ликију, лажу и обмањују.
Поражени, још пораз сервирају –
ко хладну вечеру...
Кап са крова, случајно покваси косу
младе девојке.
Бака, сненим очима
са балкона оронуте зграде
чија фасада, личи на сликарско дело
евоцира давне успомене.
Мирис ручка који допире из стана;
тек постављеног, не дозвољава капцима
да буду тешки...

РЕД СТВАРИ

У ШУМИ

Били смо у шуми
Букве су певале стару арију
Пустила си моју руку
И пригрлила прво стабло до путељка
И онда редом грлила стабла
А шума је шуморила
И јавори су певали Јавори у шуми
Маховина се расцветавала на лицима букава
Нежна као твоји образи
Сваки лист у круницама је треперио
Неку своју несаницу
Онда си сишла са стазе ка дубодолини
И ту нестала грлећи дрвеће
Заборавила си на моју руку на мене
На завет у цркви
На све што нас је везивало заборавила си
У тој безданој дубодолини
И узалуд сам те потом дозивао
Више није било твога гласа
Ни у шумској падини
Ни у круницама дрвећа
И зато више не могу да замислим шуму
Јер у шуми се човеку може свашта догодити
Јер у шуми се људи могу изгубити

ПОВАЗДАН ДРЕЖДИМ НА РЕЦИ

По васцели дан дреждим на реци
Бистрим кефало
Да се ослободим
Талогa прохујалог живота

Испирам наносе
Жабокречину маглуштину и мутљаг
Не би ли допао
Чистог грумена детињства

Тако по цели дан на реци
Испирам злато своје душе
Пребирем дане године лета
Разбиструјем сећања и успомене
Не би ли сашао до зрна соли
Одакле се све зачело

РЕД СТВАРИ

Не видим ништа чудно у томе
Што се камен низ обронак котрља
Јер камен не нарушава ред
Држи се устаљених узуса

И како год да га окренеш и поставиш
Да му извадиш срце поткрешеш крила
Он ће увек срљати по својој дужности

У такав ред ствари си ушао доласком на свет
И ништа за живота променио ниси
И такав ред ћеш оставити за собом
Као да уопште овде ниси ни био

СУСРЕТ

ЖУЋА

Добили смо једног Жућу,
да нам чува врт и кућу.

Изгледао је здрав и јак,
па га пустисмо у мрак.

Ал' кад сам у мраку оста,
кукавица Жућа поста.

Он је ипак нежан пас,
од страха га „стрефи“ фрас.

Тужно цвили, сав се тресе,
мрак не може да поднесе.

Сад га моја соба сува
од тог страшног мрака чува.

Жућа није најхрабрији,
па нам пише на капији:

МОЛИМО ВАС, НЕ ДИЖИТЕ
ГЛАС!
ОВДЕ ЖИВИ ПЛАШЉИВ ПАС!

МОГУ БЕЗ МАМЕ

Већ велики ја сам,
Не плашим се таме,
Ноћу спавам сам,
Могу и без маме.

Одрастао ја сам,
Знам да се обујем,
Довољно је маму
Понекад да чујем.

У нашем плакару
Налази се храна,
А нешто сам гладан
Целог овог дана...

Не могу, међутим,
Да отворим врата...
Ја могу без маме...
Али – пола сата!

СУСПРЕТ

Шетали су шумом
Ован, јарац и бик
Кад се проломио
Један страшан урлик.

Три добра другара
Обузела страв
Кад су испред себе
Угледали лава.

Лав је био гладан
И прилично љут
И није им дао
Да наставе пут.

Гледао је строго,
Почевши да режи,
А ован је гледао
Куда ће да бежи.

Бик је домишљао
Стратегије хитне,
Да л' да лава боде
Или да га ритне.

Јарац рече лаву:
„Колега, 'коску баци',
Нас четворица смо
Хороскопски знаци!

Ево, и новине
Шумске лепо кажу,
Да се наши знаци
Врло добро слажу“.

Лав ће силни на то:
„Рубрике ме такве чуде,
Али, прихватићу,
Нек' ти данас буде!

Реци ми још само,
Пре него што збришеш,
Шта ми за љубав у
Хороскопу пише?

ЖЕЉЕ

Када смо били мали,
хтели смо да смо виши
стајали увек крај нижих
без капе ишли по киши.

Пили смо много млека,
носили уздужне пруге
ципеле увек на штикле
фармерке уске и дуге.

Већи нас вукли за уши,
на прстима ишли боси,
пили смо минерале,
мазали уља по коси.

А сад кад смо порасли
знамо што нисмо знали:
све бисмо на свету дали
да опет будемо мали.

НОВИ ГЛАСОВИ

Бригит Вернер

Милана Милановић

КОЛИБА ИЗ РУКУ МОЈИХ ПРЕДАКА

Стоји ту, пред очима,
као да је сада гледам,
колиба у засеоку једном,
која је из руку мојих предака,
и никаква величанственост,
нема предност,
не дам.

Дивоти таквој дрвене грађе,
од прућа, од старинског материјала,
може само да се диви,
јер снови су реални док је човек гледа,
које је природа дала.

Колибица посред шуме, бајка је
она која испуњава,
сваки њен делић је као дукат,
који уме,
да створи одмор који је оаза права.

Од темеља па до врха,
колибица створена од руку
мојих предака,
је таква да сваки тај труд и рад,
је леп, као птица ретка.

Поток тече, неко рече:
„Вредност су оне опипљиве ствари,
поред којих наш живот са сврхом протече,
куд наше мисли лутају правим путем,
куда наше стазе воде,
и ослушкују једно запамћено прекрасно вече“.

Усред шуме, колиба цвета,
представља украс и у виду мирисног дрвета,
која пружа осећај раја,
поглед и бивствовање у њој,
цели свет осваја.

Као најуникатнија слика,
окићена о зид успомена,
та колиба стара,
је као перо за писање,
као саливена,
уникат од дара.

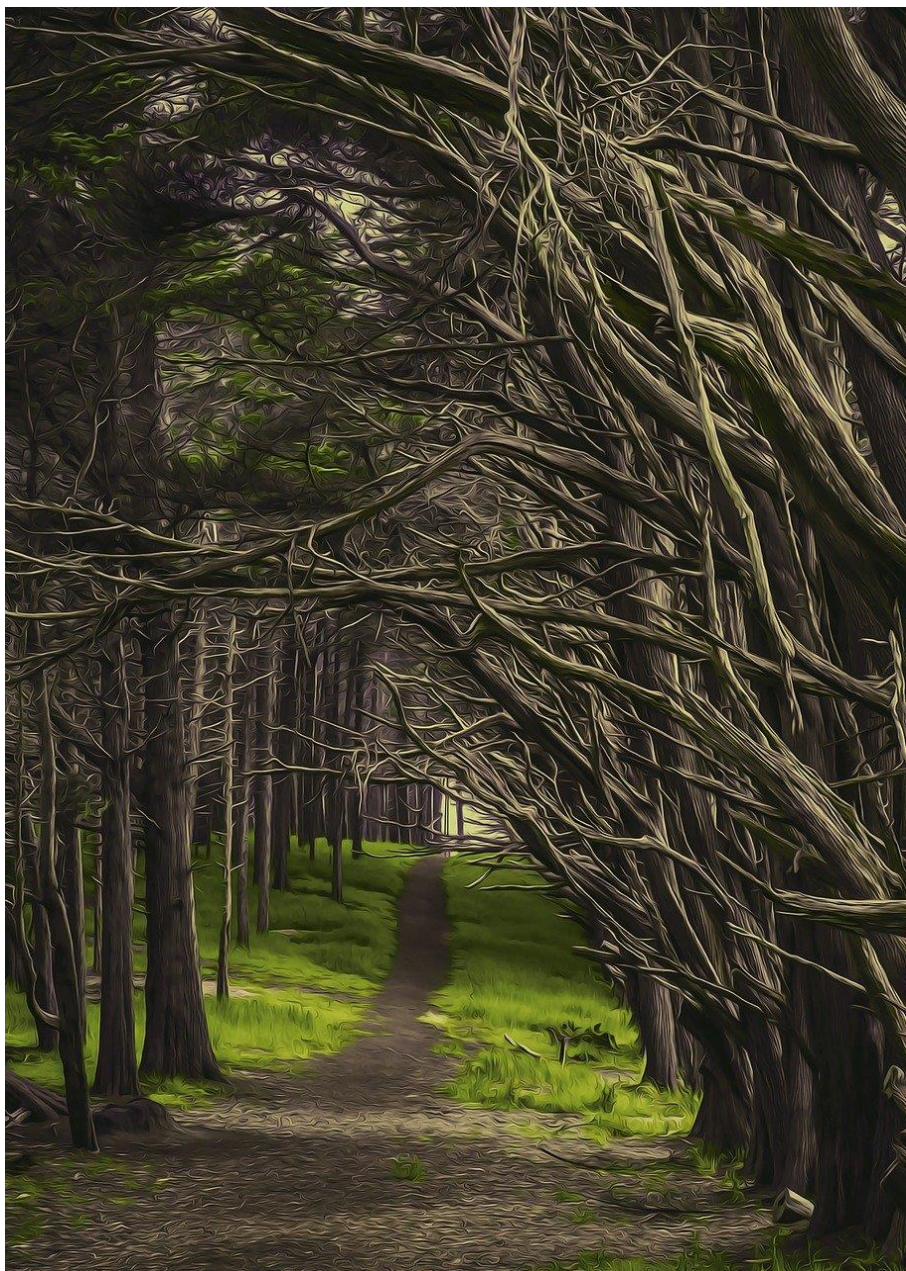
Колиба, колибица ,у срцу
остаје као славуј, птица,
испуњава човека, озарава лица,
у регенеративном смислу,
његов је духовни мост, на сваком тлу.

Слика коју ствара та колиба,
у шуми разгранатог цвећа, дрвећа,
човеку додаје осмех на лице,
удах лековити, испуњено срце,
и може се озбиљно назвати оним,
шта је срећа!

Идући тротоаром, покривеним жбуњевитим
и дрвенастим природним уметностима,
долази се до једне куће, која се преиначи
у колибу пуну тоpline,
свака жеља нас у висине, вине,
топла је свака њена добродошлица светлине.

Упућена својим прецима,
колиба од руку мојих предака,
јесте и остаје хлеб који храни,
вода која крепи, топло огњиште које греје,
хладовина која освежава, ветрић који љубав сеје,
домовина је која се увек грли и јастук је танани.

ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Бригит Вернер

Тибор Залан

(Zalán Tibor, Мађарска)

ЦРНО-БЕЛИ ПСАЛМ

*„Заметак мој видеше очи Твоје;
у књизи је Твојој све то записано, и дани забележени,
кад их још није било ниједног.”*

(Псалм, 139, 16)

1.

и прошли су ти дани сенка кликера
котрља се на ошамућеној ливади
[ако то кажеш у прошлом времену
: сенка ливада прелази срамоту кликера која кружи
али хајде да причамо макар и о нама
флаша ми зебе у устима и разумем већ руку која
се издиже у ноћи која држи притиска држи притиска
и испушта ништавило
*„али ко ће да повери свој живот судбину
[мојим неодлучним минутима“*
„и ко даје тело заувек губавом меса жедном“
ако су дани прошли задњи рок ако је легао
на белу хладну Капелу
ако крв у пешкир брише болно крило које се
ослобађа из насладе – ако и – – –
зашто бих био поносан што си ми тело подигла у једној
безобличној ноћи и обликовала га обликовала
све док ти није прешао златкасти живот пун провалија
и *зашто бих био срећан што си ми земљу ишчепркала из уста*
очи ми опрала да бих видео и навикла ми уши
на вечито ћутање
– – – – тако је било све записано
у Књизи тако су писали о мени у твојој књизи тамним словима

ти си требала само да оствариш оно
што ти већ до смрти одзвања у животу – – – оно –
и ти си остварила јер је живот и теби због тога био
намењен

2.

Већ бих

описао наше вођење љубави – у прошлом времену твоје пулсирање
твоје пулсирање у нашем вођењу љубави – твоје дахтање
дахтање које се једном завршава у вриску – твоје миловање
твоју неуморну руку која ми милује препоне у трзају
твоју руку – мој угриз у прошлом времену
мој блед угриз који ти на пијаном рамену свиће – моју вртоглавицу
вртоглавицу како ме обузима страх у твојој коси која лети
моје дланове и твоје груди

у мојим дрхтећим длановима у прошлом времену

[твоје груди које подрхтавају – – –

Наша вођења љубави већ бих написао већ бих имао снаге
времена и морала можда

описао бих твој стомак својеглавог одупирача –

[твоје бокове у прошлом времену

твоје побуњене бокове како се бело бацакају горе-доле
неуморно у мркој ноћи – твоја леђа у прошлом времену
твоја леђа на којем су ми уста тихо изучила блиставе укусе
усамљености – твоје тамно крило у прошлом времену
твоје крило које ме прима нестрпљиво и враћа ме изгорелог
смрти

симетрију твоје стражњице са плавим јарком –

[у прошлом времену твоје облине

Твоје облине где се разум *стропошта* и испари – – –

Наша вођења љубави

када бих могао да напишем написао бих наша вођења љубави –

[твоја бедра у прошлом времену

твоја бедра грабљивице што се шире и затварају се
како ми се преплићу око струка замршено окрутно –

[твоје ноге у прошлом времену

твоје ноге на којима се плави долазак и полако свиће црвенило

опроштаја – – – у прошлом времену
стопало ножне прсте руку зубе уста која се нагињу над мене
и описао бих просута и охлађена семена која ти се на стомаку
на бедрима беле – – – твој плач у прошлом времену
и написао бих твој плач у похабаном подстанарском
кревету – моје кораке у прошлом времену
моје кораке што се удаљавају и које загрљени у натопљеном страху
слушамо у топлом таласајућем полумраку препуног нашим мирисима
увек – и у прошлом времену

3.

Тада смо се белим цветовима обрисали
време набујало ветровито ноћ с гривом и круном
коњска копита праскају над водом
руши се обала стровали се зид сна што свира
и пале се
преко на планини суморне ватре
пламтеће звезде Господње
постојање поручује и смрт узвраћа поруку
из земље изврћу се кости
и душе марширају марширају према месецу
иду својим тужним путем мртви
који су постојали – јер су постојали
стајали су нам крај кревета кад смо се грлили
јело пред нама они су стављали
у уста нам гледали
над главом нам је њихова црна рука угасила Сунце
сада тамо горе иду марширају
ми их гледамо руке нам дрхте
и на црном јастуку руке нам сијају
и ти кажеш: спаси ме Господе јер сам умро
и кажем
спаси мене покојника Господе велики су ми грехови
али нема одговора
одговора нема
падају ударају прозор бели цветови
„сећаш ли се?“ али квака се помера
и сливају нам се у собу црни пламенови

4.

које си мени хтела дати дани
све што си мени наменила дани који су били записани
у твојој књизи моје безоблично тело и дани
види откотрљају се и не знам хоће ли остати достојна тишина
за њима
моје тело – које је без твоје сласти безоблично већ – личи
на мене али немој веровати да сам то ја – о никада не никада више
ја сам кренуо од тебе кренуо сам давно и ни ти немој знати где сам
сада
одакле говорим и чије руке ми затварају очи
када већ нико не жели да прими у себе моје месо
време ме тера да цвокоћем
када морам да се вратим тамо у непостојање
када ти се из погледа изгуби златна успомена мога тела
када већ ни безоблично ни у надменом-омрзнутом облику
не могу бити присутан за тебе
већ знам: љубав је присутност
и једноставнија од смрти од оног када само умре неко
и живот од тога
када неко *заувек* постоји за неког другог
дани које си мени наменила *прошли су*
дани када ми је тело добило облик и иступило из мрака
намењено животу – прошло је и *прошли су*
сада нисам нико
и ништа: нисам више од гомиле беживотне бесциљне материје
успомене што испарава у страном ветру који љубави ломи
у промаји леденог страног полумрака који риба кости

5.

Као кад у ветар гризу гладна уста
твоја успомена! држим те међу зубима
и месец буја испод зелених вода
нежне рибе урлају од бола
оставио сам те молио сам те некада
у души ми – тетурају се масе полумрака
изнадменеитебе крхки лик девојке-жене

крхкиизнадмене лик девојке-жене
тетурају се зелено-сребрне масе полумрака
оставио сам те у души оставио некада
молиле су се за тебе рибе меканог мяса
урлале од бола испод набујалих вода
зелени месец – држим те међу зубима
успомено! и гладан ветар ме гризе за уста сада

6.

Опростићеш ми и Твоје грехове
у мени опростићеш себи
Биће сијања у Малој Белој Капели
Биће ти крило бујно а тело ће даривати
и тада моја смрт и твоја тамо биће
опростићеш ми као што опрашташ своје грехове
себи у мени –
иза прозора видећеш
моју сенку која се сурвава и своју сенку
и сурваваш се са мношћем сурваваш се као што птица поломљеног
крила пада скинута са своје гране
чија је наслада ова смрт? и чија је љубав
ова душа иструнула кроз време
плашим се биће касно док то схватим – – опростићеш
ми и Твоје грехове опростиће неко за мене

7.

оно што је твоја рука давала – назад је узела
свеједно. ти живиш мене осуђују. неће
трајати дуго ништа се не бој. ноћу ме кревет
избацује и повраћам земљу јер ме већ и земља
гуши. не понижавај ме с тим да се бојиш за мене. хоћу
сам да сређујем свој живот. *сам са тобом*. ово је мир за мене
поред беде. мир и рат. сада зелене армије
пролећа марширају у мојим шумама. гледам их
и туга ме тишти: иза мене ничега нема. нема онога
што је испред мене. (*прима ме и избацује свет*) за мношћем
ничега нема. како да будем без тебе оно што јесам!

очи ми већ виде безоблично тело

у твојој књизи записано је све

дани које си мени наменила – и они

Превела с мађарског: Јоланка Ковач

Бригит Вернер

Пејо К. Јаворов

(Пейо Јаворов, Бугарска)

ЧАРОБНИЦА

ИПАК

...Ал' опет волим ја. Волим те, зато што
од тебе ја сам далеко – можда
тако, како од добра далеко је и зло;
зато што бити може да чеда
смо двеј' завађених судбâ.

...Ал' опет чекам ја. Чекам те зато што
волим чудеса велика – можда
са нама ће се дотаћи земља и небо:
зато што душа без вере, можда,
сама не жали никада.

– И чекам заљубљен ја: можда зато што
пре радости ћу бол изабрати,
до смртног часа за тебе да лута око;
зато што радост ћу изабрати –
болан за тобом умрети.

ЧАРОБНИЦА

Душа ми ј' заробљеница смирена,
плени је твоја душа! – заробљена –
два тиха ока су јој тамница,
душа те моја моли и заклиње:
она моли; – ја гледам те; – век мине...
Твоја душа ћути, чаробница.

У гладу, жеђи, душа ми се мучи,
но да се јави, твоја не одлучи,
душа, божанство и дете ти је...
Ћутање ти у очима царује:
може бити то стид је душе твоје
због чаробне победности своје.

ВОЛИМ ТЕ

Волим те – зрачно нежну, у нежној младости,
као из сна анђеоског,
и сан си ти пророчански тихе радости
у нерадости пута мог,
у срцу први пут с' плач исповести чује
добра и греха тог,
и ево дан – и ево тамнина је.

Волим те зато што ти пливаш кроз полумрак
свог незапочетог дана,
и мислим, ти си Она! – да тебе чека дух,
у заблуди годинама,
у океану магле се гледам и патим,
тежња си ти сâма,
и ево, на крају бездана стојим.

Волим те јер се осмехујеш – кротка испред
те застрашујуће судбе,
и нико неће чути с барке, док гре напред,
зов опомињуће трубе,
и неће ме зауставити (јер те љубим!)
укори, ни молбе –
и себе и, и тебе да погубим...

Превео с бугарског: Марко Николић

Мирослав Лукович
(Пољска)

БОГ ЈЕ ЛЕТЕО АВИОНОМ

АНАТОМИЈА (1. МАЈ)

Седиш над Вислом и гледаш како играју шах
управо ме ударио љутит бициклиста

изгубио сам оријентацију прелазим на другу страну
хладно је и људи су слабо обучени
леже окренути тобоже према сунцу
све је затворено осим старчевог нагона
који маструбира уза зид

још и пица у љигавом бару
и сеоска плавуша скаче око мишићавог
у старом ципу
чекам кишу

БОГ ЈЕ ЛЕТЕО АВИОНОМ

Док су возови пролазили празни
Иако је њих на хиљаде завршило
двадесет је изнова почињало живот
а неизрецив рат постао је факат

рођени из праха и прашине окрвављени
као новорођенче свесно смрти
живе да би говорили говором жељеза и рушевина
пишу књиге о томе како преживети

једанаестог дана свет је замрео
дванаестог се народио
тринаестог се противио
четрнаестог заборавио

SCRIPT DELIRIUM

Ноге болесне не ходају
а хладно је
шта ће бити даље
ко ће да ме загрли
и звони телефон
неко виче гласно
ГРЕЈАЊЕ СВЕТА ЈЕ ИСКЉУЧЕНО
шта ће бити даље
у глави звучи као никада
пијем кафу
неко са стране зове Варшаву
изван пада цигла са цедуљом
ГРЕЈАЊЕ СВЕТА ЈЕ ИСКЉУЧЕНО
људима шале у глави
облачим капут и излазим
идем – НИЈЕ ТО ТА УЛИЦА
није тај град
човек се дере на моје уво
ГРЕЈАЊЕ СВЕТА ЈЕ ИСКЉУЧЕНО

Превели с пољског: Милијан Деспотовић, Олга Лалић-Кровицка

Маја Митова

(Мая Митова, Бугарска)

БУЗУКИ И УЗО

ДАМА СА КУТИЈОМ ЗА ЛЕТЊА ПИСМА

Као да никада није отишла
и ту је још пре почетка.
Седи у столици за љуљање
и размишља о вољеној рукописној ражи.
Откључава тајне кутије класова.
С облим речима ограђује јој чуваре.
Разбацује размаштана зрна слова –
у епистоларно небо.
Одмагљује заборав
и осећа
мелодију са прожимајућим тоном.
Беззуба срећа јој озарује лице,
удахњује живот у ружу
исушену међу страницама.
Води у непроживљено годишње доба Дрво.
Растрепери му поткорје.
Испраћа му уморну сенку –
грешник,
који се моли на десној обали зиме.
Враћа се Дама при летњим анђелима зрикаваца.
Оних, који
преду сладостни звук у надкриљу
и њиме тако љубе цветове,
да јој под капом опет цвета стидљивост.

КЕЈ ЗА ГРКА, БУЗУКИ И УЗО

Из угла светова истиче древност.
Мази мирисима аниса.
Прелази плаво улице
с бистроима, тавернама
и у узо завештава посланице.
На клупи на кеју стари, потомствени Грк
краде огањ из свог бузукија
и позлађује ритмове незатамњене.
Ципура¹ не, мелодија
лови на срећу
у потонулим градовима гена.
Пристају таласи и прелазе ногу уз крик
Подрхтавају, ухваћени
за раме, препорођени.
Плесом преузимају тишину белолику.
Разбијају ограде тровемена.
Са пристаништа им бацају цвеће – мрвице –
за беле голубове осмеха.
У мелтем²
човек акорде загрејане пљуска и
двери од дима иза обала отвара.
Дуго он
надоле силази – у двор својих предака,
јер његова музика је плима али и дуг,
да у хасапику³ доживи своје дубине.

Превео с бугарског: Милан Димитријевић

¹ Ципура је врста грчке ракије.

² Мелтем – ветар на Црном мору.

³ Хасапико – грчка народна игра.

Олександр Ушкалов Сашко
(Україна)

ОЦУ

* * *

ОЦУ

прекосутра
сви ми
постаћемо
рибе
недајбоже
да чун
иструне
одоздо
да би
са прозора
деветих
линула
светлост
дрвеће
после
неће израсти
вишље

кроз мирисе пелина
кроз мрље бензина
на уморним бициклима

као да си се одважио
па ти је постало неугодно
на висини немира

кроз твоје полонезе
кроз отровне магле
проузроковане бог зна чиме

укратко, сада је сва метафизика
у потоцима киселих киша

Превео с украјинског: Јарослав Комбиљ

Корнељу Вадим Тудор

(Corneliu Vadim Tudor, Румунија)

ВРХУНАЦ ДЕМОКРАТИЈЕ

✱

Најсличнији уређаји у домаћинству су машина за веш и телевизор.
Први пере одећу, а други испира мозак.

✱

Они који фалсификују анкете о расположењу јавног мњења, требало би
да фалсификују и новац, како би имали више за плате и пензије.

✱

Достигли смо врхунац демократије: грађани једу и пију преко својих
изабраних представника.

✱

Већ неко време, Американци више воде ратове, него што снимају ратне
филмове.

✱

Чуо сам да се један посланик венчао у ботаничком врту. С обзиром на
то како изгледа и како се изражава, било би примереније да је венчање
организовао у зоо-врту.

✱

Хајде, брзо ми дајте Нобелову награду, док се не предомислим!

✱

Можемо опростити и убици, али памтимо целог живота некога ко нам
је залупио телефонску слушалицу.

✱

То је превише за једну генерацију: да умре и од глади и од стида.

Афоризам је начин на који неки желе да уђу у историју културе
пречицом.

Боље је жалити некога због смрти, него што је предуго живео.

Сви народи поштују цркву и војску.
То су управо оне институције у којима нема демократије.

Румунија неће бити срећна уколико не замени клетву „Иди дођавола!“,
благословом „Иди Господу!“

Румунија је једина земља на свету у којој живи бојкотују изборе,
а мртви гласају.

Ми не одговарамо на изазове. Ми изазивамо.

Не знам шта је више понижавајуће: румунска сиротиња која проси
у Паризу, или румунски политичари који траже милостињу
у Вашингтону?

Постоје свештеници који, кроз свој покварени живот, врше обрнути
егзорцизам: они из људи не избацују демоне, већ анђеле!

Ако постоји светска влада, зар не би било нормално да постоји и светска
опозиција?

Превео с румунског: Александар Чотрић

РАЗГОВОРИ

Хансуан Фабрегас

РАЗНОЛИКОСТ И МНОГОСТРАНОСТ ДЕЛАТНОСТИ КУЛТУРНЕ АГЕНЦИЈЕ „ПЕТЕФИ“

**Разговор са директором књижевног одељења
Агенције, Даниелом Левенте Палом**

Даниел Левенте Пал (1982) писац је, песник, преводилац, драматург у циркусу. Студирао је на латинско-мађарском, затим на мађарско-португалском смеру Научног Универзитета „Лоранд Етвеш“, а после тога на истом универзитету био је студент Докторске школе науке о књижевности. Његови преводи са енглеског, португалског, француског и галицијског језика објављују се од 1999. године, текстови белетристике од 2000. године. До сада је објавио четири књиге

песама и две прозне књиге. Дела су му преведена на енглески, немачки, португалски, шпански, румунски, српски, македонски, пољски, турски, кинески и тајски језик. Његови есеји и критике објављују се од 2002. године, редовно држи предавања и публикује на мађарском, енглеском, португалском и шпанском језику. Од 2003–2015. године био је уредник књижевног часописа „Прае“, од 2006–2020 године заменик главног уредника општег уметничког портала PRAE.HU, од 2008–2018 године главни уредник портала „Дефектолошки Преглед Онлајн“, од 2012–2016 главни уредник Издавачке куће „ЕЛТЕ Етвеш“. 2012. године је председник мађарског жирија за European Union Prize for Literature. Од јанура 2016. постаје драматург Великог циркуса у Будимпешти. 2020. године је директор за спољне послове Књижевне агенције „Петефи“, од 2021. године је директор књижевног одељења Културне агенције „Петефи“. 2017. и 2018. године за изградњу књижевно-културних веза између две државе примио је признање Medalha Comemorativa у Бразилу, 2019. године за преведене песме песничку награду „Тудор Аргези“ у Румунији, а 2022. године песничку награду „Лукијан Мушицки“ у Србији. За свој циркуски-позоришни комад „Света вештица“ као и за његово уређење прво је добио награду „Штафета“ (2019), затим је примио посебну награду на XIII Међународном циркуском фестивалу у Будимпешти. 2022. године у категорији мобилних филмова за мали филм, који је урадио заједно са Естером Вамоши, добио је посебну награду жирија у Кану.

Културна агенција „Петефи“ основана је 2019. године (под називом „Књижевна агенција Петефи“) и за три године је прерасла у мађарски културни центар са веома значајним и разноврсним активностима. Као директор књижевног одељења организације, шта би рекао о томе, како је то постало могуће?

Циљ књижевне делатности организације, која је прошле године преименована у Културну агенцију Петефи, јесте што шире представљање класичне и савремене мађарске књижевности у Мађарској, на прекограничним подручјима, а у сарадњи са амбасадама наше земље и културним институтима, као и са нашим иностраним партнерима, на страним језицима, заправо, широм света, од Бразила до Сједињених Држава, преко Европе и Африке до земаља Далеког истока.

Као резултат нашег досадашњег рада, обновљен је и значајно проширен систем за преводње мађарске књижевности. На основу актуелних иностраних примера и успешне праксе, преиспитани и проширени портфолио конкурса биће објављена на веб-страници Агенције на енглеском језику (<https://plf.hu/>).

На почетку каријере сваког аутора веома је значајна могућност да се представи на међународном књижевном фестивалу – за шта је довољно четири-пет преведених песама или једна или две новеле – али у случају међународно познатог и афирмисаног мађарског аутора, потребно је обратити пажњу на то да објављивање његовог опуса или нових дела буде континуирано, и да може редовно да путује на представе, турнеје, сајмове, а евентуално и позоришне премијере.

Којим активностима се бави Књижевна агенција Петефи?

Поред спровођења конкурса и издавања часописа на мађарском и енглеском језику, ми првенствено организујемо књижевне и општеуметничке програме, организујемо концерте и позоришне представе. Прошле године смо организовали више од петсто програма, како у Мађарској, тако и у иностранству: од необичних часова књижевности до међународних фестивала.

Претпрошле године имали смо више од седамдесет програма у иностранству, били смо на Сајму дечијих књига у Болоњи – који је највећи светски сајам књижевности за децу – затим у Лондону, Паризу, у Братислави на БРАК фестивалу, Варшави и Прагу, прошле године у Барселони, Франкфурту, Београду, Кракову, Загребу, Бечу, у Љубљани, Истанбулу, на међународном сајму књига у Гвадалахари у Мексику, и у неколико великих гра-

дова и универзитета у Сједињеним Државама. Поред тога, песник Габор Жиле одржава интересантне и динамичне часове књижевности о Шандору Петефију у многим градовима и на фестивалима у Румунији и Словачкој, а тренутно у Загребу, Ана Јухас и Миклош Х. Вечеи изводе катарзичне позоришне представе о мађарској песникињи Агнеш Нађ Немеш у Клужу. Крајем јануара представљамо књиге мађарских писаца на Међународном сајму књига у Каиру.

По теби, колико су преводиоци цењени у Мађарској? Којим конкурсима доприноси томе Књижевна агенција Петефи?

Наши преводиоци су примарни амбасадори наше књижевности: од препорука страним издавачима, преко лобирања за појединачна дела, преко припреме превода који представљају лавовски део посла, до активног учешћа у представљању књига, па чак и до организације пријема. Без њих, било шта да радимо, нема мађарске књижевности у свету, ни једно дело

мађарске књижевности нема шансе да уђе у циркулацију светске књижевности.

Наши различити конкурси који подржавају рад преводилаца настоје да обезбеде средства за представнике писане и лично изведене, илустроване и сценске литературе, као и да омогуће објављивање публикација на страном језику и/или у иностранству. Када смо ово креирали, имали смо на уму да конкурси могу пружити помоћ у свим важнијим фазама каријере ствараоца и преводиоца.

Сагледавање потреба и фаза живота наших преводилаца подједнако је, ако не и више, важно: у случају да је преводилац почетник у својој каријери, главни аспекти су да добије охрабрење и да не буде разочаран одмах на почетку. И поред тога што је са великим талентом већ превео један или два мађарска књижевна текста на свој матерњи језик, тамо још нема издавача, једва да има референце, можда једног или двојицу присталица-ментора и писма препорука.

Циљ је да почетник не пожели да напусти тешку каријеру књижевних преводилаца, односно да пронађе оне мађарске ауторе и текстове са којима ће са великим задовољством радити, и што пре се договори са неким од издавача, да може да се попне на виши ниво, да је уврштен у групу сталних преводилаца мађарске књижевности. А када је већ тамо, наш задатак је да континуирано подржавамо његове одлуке, изборе, довршавање и објављивање нових и нових радова према његовом вредносном суду и укусу.

До сада сте покренули програм у три земље, захваљујући коме се дела аутора класичне и савремене мађарске књижевности објављују у иностранству у едицији Мађарска књижевност. Шта би рекао више о томе?

Ово је нова врста експеримента: желимо да створимо неку врсту постојаности. Када се спремамо за међународни сајам књига, увек тражимо она дела која су вредна тога да се представе јавности. Ако наш страни партнер касни са објављивањем књиге, нећемо моћи да представимо књигу, следећи пут ће бити годину дана касније, када издање више неће бити свеже. Да бисмо то избегли, почели смо да развијамо мрежу сарадње: тако да можемо гарантовати време објављивања уз помоћ наших страних издавача партнера.

У Бразилу су прошле године објављене четири књиге, у Египту скоро десет, а у Србији једанаест – захваљујући преводиоцу Јоланки Ковач и издавачкој кући „Алма“. Желели бисмо да проширимо овај програм на што више земаља и да покренемо серијал мешавине класичне и савремене ма-

ђарске књижевности у што већем броју земаља – промоцијама и књижевним вечерима.

Културна агенција Петефи бави се и издавањем књига. Које би издвојио од књига објављених прошле године?

Књига са насловом *Felhőjárna* (*Јастук од облака*) садржи децје песме савремених мађарских песника о трансценденцији, Богу, жалости и смрти. То није само антологија која се усуђује да дотакне табу теме, већ и сензибилизирајуће образовно помагало. Уз помоћ песама може се приближити деци оно што је несхватљиво, јер је апстрактно, или зато што бол замагљује све остало око тога. Ова књига може бити помоћ у решавању, обради, разумевању, дискусији и кретању даље, што је подједнако важно за децу као и за одрасле.

Књигу песама *Felhőjárna* бриљантно је илустровала осетљива уметница, Анабела Орос, а ми смо се и овог пута потрудили да направимо књигу која је и споља предивна. То потврђује и чињеница да је књига пре неколико недеља додата на лонг-листу World Illustration Award.

У издању Агенције објављују се и књижевне новине и часописи, не само у Мађарској, већ и на енглеском језику у иностранству. Који је значај ових часописа?

Kultura.hu (<https://kultura.hu/>) је портал за културне вести јавне службе чији је фокус – од организационе и садржајне обнове 2019. – представљање мађарских културних вредности, стваралаца, догађаја и дела Карпатског базена. Портал покрива све области културног живота, од књижевности, позоришта и музике до филма, од визуелне уметности до поп културе.

Часопис *Magyar Kultúra* (*Мађарска Култура*), који излази месечно као штампано издање, врти се око понекад озбиљније, а понекад разиграније теме, представљајући што више аспеката теме, са интервјуима, есејима, визуелним уметностима и књижевним делима. Лист је доступан широм земље, као и на киосцима у Словачкој и Румунији. Желим да истакнем наш уговор са Националним институтом за културу, захваљујући којем лист сваког месеца стиже до културних институција или библиотека више од 1.700 насеља у Мађарској.

На овим локацијама, четири или пет пута месечно, организујемо дискусију уживо са ауторима или саговорницима часописа. Сваког месеца одржавамо и посебан догађај везан за актуелну тему листа, књижевни мод-

ни салон у стилу 19. века, са светски познатом модном креаторком Кати Зоб – која води и независну колумну у часопису.

Портал светске књижевности 1749 на мрежи (<https://1749.hu/>), покренут у априлу 2020, објављује преводе и тематске компилације са било ког језика на свету. Желимо да читаоцима пружимо ово искуство, искуствену купку свакодневног читања светске књижевности, да се светска књижевност може видети и схватити, и да је пуна узбудљивих текстова и аутора које вреди упознати бар на први поглед, бар у метроу на путу до радног места. Размишљамо у малим жанровима: песме, новеле, одломци, есеји, прегледи штампе, најновије вести и тематске компилације.

На 1749-ој преводилац ветеран може да подели драгуље које је пронашао током пауза у свом великом раду, а које би могао да публикује на врло мало других места на тржишту књижевности на мађарском језику. А преводилац почетник такође може да се окуша, овде ће добити стручну помоћ, уређивачку или менторску подршку и савет, а онда то може да умени у одличан материјал за пријаву на преводилачком конкурс у белетристике Михаљ Бабиш и на професионалном преводилачком конкурс у Валерија Диенеш.

Наш часопис *The Continental Literary Magazin* (<https://continentalmagazine.com/>), који излази квартално, под руководством главног уредника Шандора Јасберењија, који српским читаоцима није непознат, делује и у другом правцу – као врста водећег брода мађарског књижевног извоза. Као и код филмских стваралаца и визуелних уметника, на пример, тако и у књижевности, ако се појавиш у Сједињеним Државама, тачније у Њујорку, тачније у салонима њујоршке елите, онда не само да постојиш, већ јеси неко, постајеш неко. Енглеском писцу Фредерику Форсајту приписује се изрека: „Оно што није доступно у Њујорку, то и не постоји“.

Мађарска књижевност је дуго постојала искључиво у веома уском кругу у САД и Њујорку. Хтели смо да то променимо што је више могуће: не само да извозимо мађарску књижевност у САД, већ и да направимо амерички часопис који представља европску књижевност преведену на енглески, пре свега из централне и источне Европе. *The Continental* је доступан у 611 Barnes&Nobles Books-A-Million продавница у педесет држава, спреман за фебруарску турнеју. Преносе „сателитске медијске турнеје“ слушало је више од двадесет милиона људи, а уредницима стижу честитке, од елитних чланова њујоршких интелектуалаца који формирају мишљење, а *The New York Times* је чак објавио и чланак о самом почетку. Прошле недеље смо добили једну од сребрних награда престижне међународне награде International Design Awards (IDA) за дизајн.

Издавачка кућа „Алма“ у Београду је такође покренула едицију Мађарска књижевност прошле године – објавила је следеће књиге песама: Ласло Кирти: *о превари*, Шандор Халмоши: *Паклена тишина*, Лазар Ласло Леветеи: *Посао на црно*, као и мали роман Ђерђа Миклоша Сараза: *Крадљивци среће* на српском језику. Књиге су представљене на 65. Београдском међународном сајму књига у октобру 2022. године, а промоцијама књига присуствовали су и аутори. Како оцењујете наступе на Сајму књига, сарадњу Културне агенције Петефи и Издавачке куће „Алма“?

Одлично је функционисало, излазиле су једна за другом књиге, вредни томови песама и прозни радови. На Београдском сајму књига било је присутно десетак нових мађарских књига, а серију смо рекламирали и билбордима. Желео бисмо да започнемо серију књижевних вечери у Институту „Лист“ у Београду, где би се мађарски писци који дебитују на српском језику редом представљали српским читаоцима – уз музику и дегустацију вина, како то приличи. Комшије смо, али сем филолога, не познајемо довољно књижевности једни других, књижевне подухвате, свеже гласове и нова открића. На овај начин бисмо желели да се то промени: да се успоста-

ви много више веза између српске и мађарске књижевности, било да је реч о дијалогу између дела или аутора.

2022. године објављена је твоја књига песама *Снага унутар породице* (неке од песама из ове књиге већ су објављене на српском језику, у књизи *Сунчева светлост и месо*, 2021. године у издању Издавачке куће „Алма“ из Београда, за коју си добио књижевну награду Лукијан Мушицки од Књижевног друштва „Сунчани брег“ у Београду 2022. У једном интервјуу рекао си у вези са тим: „Човек увек у својим редовима извештава о томе, шта има или шта нема. Ако има много бола, губитка, резигнације, туге и трагедије, пише о томе. Или о томе, што нема, али веома чезне за тим“. Како су читаоци примили књигу песама *Снага унутар породице*?

Редовно дајем интервјуе на радију, телевизији и новинама. Кажу да је јак књижевни материјал, добро структуриран, са дубоким песмама. Ја пишем само када имам своје разлоге и садржаје за то. Нема ни писања ни живота без садржаја и тежине. Осећам да ми је успело да ову тежину преточим у песме.

Дуги низ година радиш као драматург у Великом циркусу у Будимпешти. Колико знам, јако волиш свој посао. Да ли ти рад који се одвија у циркусу, људи који тамо раде, атмосфера дају духовно испуњење и да ли те све то инспирише на стварање?

Моје службено звање је драматург циркуса. Ово смо измислили заједно са Петером Фекетеом, директором циркуса. Нема их много на свету, можда два-три туцета, али ако сањамо о новом циркусу, онда би требало да постоје и нови задаци и улоге. Иначе, ја у основи учествујем у стваралаштву, много причамо о томе како треба да се гради комад, како треба да се граде сцене. Пишем много текстова, од уводних текстова преко дијалога и текстова до дејских песама. То је интернационално окружење, извођачи долазе из целог света, остају једну сезону, па путују даље. То је велика мултикултурална породица, имамо чланове породице широм света: све са којима смо раније радили. Велика је радост и понос бити прихваћен од циркуског света.

Ово је овде посебна атмосфера, артисти пре сваког наступа постављају себи питања живота и смрти, јер ако погреше, то је вероватно крај. На сцени нема лажи, сцена не трпи издају. Ово делује из сваког наступа, и на супрот свим шљокицама и светлости у боји, даје им дубину. Ослобађа и то што не постоји типична циркуска публика, већ једноставно сви потенци-

јални гледаоци – од трогодишњака до стогодишњака, од онога са осмогодишњом школом до доктора наука и академика. Зашто? Јер ко год да сте, ви сте и родитељ и бака и деда, и морате да водите децу у циркус. Заиста уживам у томе да размишљам и пишем на начин који свако може да разуме, најшира могућа публика, скоро хиљаде и по људи по наступу.

Био си чак и уредник у циркусу, освојио си две награде за своју представу Света Вештица (Szent Boszorkány).

Представа је заснована на једној од мојих кратких прича у књизи под насловом *Осми Округ Господњи*. Та прича ме није остављала на миру, било је још нешто у њој, није ме пуштала. То је прича која користи елементе народних прича и разних митова, која прати главне јунаке од детињства кроз различите фазе љубави до старости. Покушали смо да пронађемо такав сценски језик уз њу, који одражава однос фаза са сценском симболиком. Али постављамо и филозофска питања која су суштинска, као што су: може ли љубав победити смрт, да ли се смрт уопште може победити, да ли се време може преокренути? Из земаљског света долазе сеоски момци, из горњег света виле-вештице, демони из подземља, а локација је бајковита магична шума, односно људска душа.

Један твој циркуски мали филм је добио награду у Кану. Значи, поред књижевности, позоришта и циркуса бавиш се и филмом?

У јануару смо радили заједно са дивном глумицом Зои Флорос, она је била једна од водитељки Међународног циркуског фестивала у Будимпешти и дружили смо се две недеље. Зои је раније победила у Кану, у категорији мобилног филма, много смо причали о томе и имала је пуно инспиративних идеја. Током нашег рада на бројним фестивалима, почели смо да снимамо сцене и расположења углавном за своју забаву са шефицом штампе из доба циркуса, Естером Вамоши. Добар мобилни филм не говори о технологији, биће такав какав ти је уређај у руци, а говориће о једној доброј идеји и о једној својственој перспективи.

Дошли смо на идеју да прикажемо циркус и фестивал одоздо, из перспективе малог миша који трчи тамо-амо. Прво смо пузили доле да добијемо добре слике, онда се однекуд појавио селфи штап од хиљаду форинти, и ми смо се све више забављали, ко се од нас куда увукао да будемо мишеви. На крају смо исекли филм, послали га, и са наше стране ово је био крај приче, већ смо га и заборавили. Па нам је пре неки дан стигао званичан мејл да смо победили у Кану, у четвртак је додела награда, чекају нас, треба да им пошаљемо имена итд. У том тренутку нисмо могли ни да се се-

тимо где је филм, али ако нам се ово стварно дешава, морамо да одемо, освојити нешто у Кану није мала ствар, па не смемо да га пропустимо!

Онда смо, наравно, отпутовали и попели смо се на бину после таквих имена као што су Бари Александер Браун или Џеф Брицис, који су два пута номиновани за Оскара. Миш се, наравно, и даље моголио у нама, па смо снимили све локације, пројекцију, доделу награда, афектирања одоздо, из перспективе миша. Смешно је било то што смо селфи-штап оставили код куће и пузали смо на четири ноге између ногу у смокинзима и у вечерњим хаљинама, испод стола... све док нам обезбеђење суптилно није дало знак да то није пристojно...

Која је улога твог пса Лићеа (Lütyö) и шетње природом у твојем животу?

Живимо на периферији Будимпеште, на крају улице почиње шума. Два пута дневно изађемо и направимо велики круг или се играмо на ливади. Тада ми се глава и срце разбистре, ствари долазе на своје место. Са Лићеом живимо заједно скоро три године, био је то огроман поклон да смо се среди, показао ми је много од вредности ствари, одговорности и несебичне љубави.

Твоја књига приповедака под насловом *Осми Округ Господњи* већ је позната српским читаоцима, јер је прошле године српски превод објавила Издавачка кућа „Алма“. У овој књизи прича описи су веома

реалистични, али истовремено бритко хумористични, тако да чита-лац у потпуности чује, види и доживљава ситуације. Како је настала ова књига?

Више од десет година живео сам у Будимпештанском гету, у осмом округу. Пре тога сам живео као подстанар, у Будиму, у Пешти, на више ме-ста, чак и у хаотичнијим крајевима. Прво на шта сам морао да се навикнем у осмом округу је бука. Многи живе веома бучно, што је сасвим страно на-шој урбаној култури. У Риму, у Триполију, у Либану, у руралном граду, ни-је необично ако једна од теткица стоји доле на улици, наслоњена на колица и са другом теткицом на другом спрату, која се нагиње кроз прозор, рас-правља о породичним стварима својих кћерки, синова и унука – можда и сат времена. Они не размишљају у границама приватне и јавне сфере, пре-ма двоструким тумачењима унутрашњег и јавног простора.

Нисам социолог, чак ни ако се моја књига може социографски тумачити. Ово није књига интервјуа, већ збирка прича заснованих на стварно-сти написаних књижевним језиком. У овом случају, књижевност омогућава да се дијалог настави, али га можете и прекинути ако мислите да ће овако имати ефекта. Било ми је веома важно да свака прича има реалну основу. Ова књига говори о томе какав је био осми округ, будимпештански гето, у протеклих петнаест до двадесет година.

На чему радиш у последње време? Да ли припремаш нову књигу?

Прошле године у септембру је изашла моја најновија збирка песама на мађарском, *Снага унутар породице*. Од тада смо имали две циркуске пре-мијере, ове године сам написао комад о животу седамдесетогодишње ма-ђарске поп-певачице Клари Катона, сада радим на драмском тексту о жи-воту светски познатог фоторепортера мађарског порекла и ратног допи-сника Роберта Капе, а онда ће следећа циркуска премијера бити у априлу. У међувремену водим и Агенцију, јануар-фебруар је још миран, али тада почиње серијал програма за двестогодишњицу рођења Шандора Петефија и сезона иностраних фестивала у пуном јеку.

АУТОРИ

Хансуан Фабрегас

АЛЕКСИЋ СНЕЖАНА – Магистар драмских уметности. Пише прозу. Објавила је књиге *Одлазак 5.* (краћи роман), *Поглед из другог угла* (збирка прича) и *Мека прича у прашини* (збирка прича). Живи у Београду.

АНДРИЋ ИВО МИЈО – Рођен је 1948. године у Чанићима код Тузле. Дипломирани политиколог. Објавио је више од тридесет и пет књига поезије и прозе, као и десет књига афоризама. Књижевни радови преведени су му на десетак страних језика. Члан је Друштва хрватских књижевника и Друштва писаца Босне и Херцеговине. Живи у Загребу.

БЕНЕВ ДИЉАН (псеудоним) – Бугарски књижевник. Објавио је седам књига кратке сатиричне прозе. Превођен на мађарски, српски, македонски, румунски, руски и украјински језик. Заступљен у антологијама афоризама. Живи у Бугарској.

БИБИН МИЛОРАД – Рођен 1951. године у Меленцима код Зрењанина. Машински техничар. До сада је објавио седам књига афоризама, три књиге поезије за децу, три књиге поезије, три књиге хаику поезије и три књиге кратких прича и једну књигу савремене стихованих бајки и басни. За приче, песме и афоризме је више пута био награђиван како у Србији, тако и у иностранству. Сарађује са више наших часописа за децу и одрасле у Србији. Радови су му заступљени у преко сто педесет зборника у земљи и иностранству. Тренутно живи у Зрењанину.

ВУЧЕТИЋ НЕНАД – Рођен је 1981. године у Крушевцу. Дипломирани правник. Пише афоризме и приче. Живи у Београду.

ДАНИЛОВИЋ МИРЈАНА – Рођена 1953. године. Лекар је специјалиста за плућне болести и туберкулозу. Један је од оснивача Удружења лекара писаца „Видар“. Члан је Удружења књижевника Србије. Објавила збирке поезије *Сан о птици* (2005) и *Сневач* (2014), збирку поезије за децу *Баш нећу* (2008) и романе *Јоргован за Чајковског* (2011) и *Авантуре девојчице Свемирке* (2023). Живи у Београду.

ДЕСПОТОВИЋ МИЛИЈАН – Рођен је 1952. у Субјелу код Косјерића. Песник, есејиста и афористичар. Објавио је осамнаест збирки песама, пет књига афоризама и књигу афористичких мисли *Мисленик* (2014), једну монографију и десет књига есеја и приказа. Уредник је првог српског хаику часописа „Панун“, покренутог 1988. у Пожеги, као и књижевних новина „Свитак“. Заступљен

у више зборника и антологија у земљи и иностранству. Афоризми, савремена и хаику поезија су му превођени на: италијански, француски, шпански, енглески, немачки, мађарски, словеначки, румунски, русински, пољски, бугарски, македонски, турски, руски, јапански, грчки и јерменски језик. Добитник бројних награда. Живи у Пожеги.

ДИМИТРИЈЕВИЋ С. МИЛАН – Рођен је 1947. у Лесковцу. Дипломирани астроном и физичар, доктор наука. и преводи поезију. Књиге: *Песме* (преведено на бугарски), антологија *Космички цвет* (2003) и *Пред звезданим вратима* (савремена бугарска поезија, 2015), као и више књига о астрономији. Члан је Удружења књижевника Србије.

ДУМИЧИЋ ДОНАТА – Рођена је 1971. године у Зеници. Дипломирани правник. Објављене књиге: *Рејхана која то није* (2007), *Трагови смисла* (2016) и *И близу и далеко* (2023). Живи у Рабу (Хрватска).

ЂОРЧЕВ ЈОРДАН (Јордан Ѓорчев) – Рођен је 1963. у граду Свети Никола (мак. Свети Николе, Македонија). Доктор економских наука. Пише поезију и прозу. Објављене књиге: *Мој пут* (2007, карикатуре), *Један, једна, једно* (2014, песме – македонски и руски језик), *Корачај један дан усамљен* (Чекори еден ден осамен) (2008, песме – македонски и руски језик), *Дах чаробног огледала* (2009, песме – македонски и руски језик), *После 3000-те* (2010, научно-фантастичне приче), *Принц који је личио на малог принца* (2020, роман за децу), *My Way 1* (2021, албум карикатуре), *Господин М* (2021, роман). Награђиван на фестивалима и конкурсима у земљи, за песме и карикатуре. Живи у Македонији.

ЂУРИЋ АЛЕКСАНДАР – Рођен је 1985. године у Пожаревцу. Магистар филолошких наука. Пише поезију и прозу. Објавио је збирку песама *Вера и Пси од ветра*, збирку прича *У шине* и роман *Трансливанијски алфа бет : роман о човеку и љубави углова у Дантеовим понорима*. Живи у Пожаревцу.

ЂУРИЧКОВИЋ МИЛУТИН – Рођен је 1967. у Дечанима. Доктор филолошких наука. Песник и прозни писац за децу и одрасле, новинар и књижевни критичар. Члан Удружења књижевника Србије и Удружења новинара Србије. Уређивао часописе *Светионик* и *Наше стварање*. Заступљен у 35 антологија и избора. Радови су му превођени на десетак језика. Објавио је 53 књиге – 16 белетристичких (песме, афоризми, романи) и 37 научно-стручних издања. Добитник је награда: *Сима Цуцић* (најбоља књига за децу, 2010), Награда за најбољу дечију књигу године (Подгорица, 2010), *Раде Обреновић* (најбољи роман године за децу, 2011), *Доситејево перо* (трећа награда дечијег жирија, 2011, 2013). Живи у Београду.

ЂУРЋИЋ ЈОВИЦА – Рођен је у Глоговици код Добоја. Дипломирао на Педагошком факултету. Члан је Удружења књижевника Србије и Удружења књижевника Српске. Аутор је већег броја књига поезије и прозе за децу и одрасле читаоце. Објављивао у многим листовима и часописима. Поједини радо-

ви су му превођени на стране језике, као што су руски, енглески, италијански, пољски, чешки, турски, словеначки, македонски итд. Заступљен је у разним антологијама и изборима савременог књижевног стваралаштва на српском језику. Објавио изабрана дела у петнаест књига. Живи у Ријеци (Хрватска).

ЖИВКОВИЋ ЗОРАН Д. – Рођен је 1966. у Мрачају код Грахова. Књиге поезије: *Небо је увек изнад* (2003), *Песме о изгубљеном мору* (2004) и *Хаику цвет* (2006). Сарађује с бројним књижевним часописима. Заступљен у песничким антологијама. Живи у Београду.

ЗАЛАН ТИБОР (Zalán Tibor) – Рођен је 1954. године у Солноку (Мађарска). Дипломирани филолог (мађарски и руски језик). Песник, прозаиста и драматург. Био је уредник, коуредник и главни уредник више књижевних часописа у Мађарској и иностранству. Његова драмска дела редовно се изводе на сценама у Мађарској и у иностранству. Радио драме се често емитују на Мађарском радију. Објавио је више од педесет књига. Заступљен је у бројним антологијама. Добитник је многих награда и признања.

ЈАВОРОВ ПЕЈО КРАЧОЛОВ – Рођен је у Чирпану 1878. године. Један је од најзначајнијих представника бугарског симболизма. Своју прву збирку *Песме* објавио је 1901. године, да би три године касније била прерађена и поново издата. Друга збирка *Несанице* (1907) је изузетно важна за бугарску поезију. Најзначајније поетско дело му је антологија *За сенкама облака* (1910; друго издање 1914). Био је део књижевног круга око часописа *Мисао*. Осим поезије, писао је и драме (*У пољима Витоше* и *Када гром удари, како ехо утихњује*), историјске списе и бавио се превођењем. После самоубиства супруге Лоре, и он ће покушати да се убије. Убрзо губи посао у Народном позоришту и бива оптужен да ју је убио, због чега је покренут поступак против њега. Како притисак јавности бива све већи, свој живот ипак окончава самоубиством у Софији 1914. године.

ЈЕФТИМИЈЕВИЋ ЛИЛИЋ МИЛИЦА – Рођена 1953. године у Ловцу, код Бањске, Косово и Метохија. Магистар филолошких наука. Објављене књиге: *Мрак, избављење* (1995), *Хибернација* (1998), *Путонис коже* (2003), *Чарање* (2007), *Сиже случаја* (2002), *Одвијање свитка* (2009), *Мистерија љубави* (2011), *Критички темељи и донети* (2011) *Жубор ума* (*Il gorgoglio della mente*) (2012), *Тетоважа ума* (2012), *Мозаикот на создателот* (2012), *Das mysreium der liebe* (2012), *По мери мита* (2014), *Очи у очи са судбином* (2015), *Партенон звездама зидан* (2015), *Ватра и слово / Il fuoco e il verbo* (2015)... Књиге критика: *Поетика слутње* (2004), *Епистемолошка осветљавања* (2007), *Егзактност тајне* (2012), *Понирања (у прозни текст)* (2015)... Песме су јој превођене на: руски, италијански, енглески, француски, арапски, словачки, бугарски, мађарски, немачки и друге језике. Критике на: енглески, италијански, македонски... Добитница је бројних награда. Живи у Београду.

ЈОВАНОВИЋ ЈАСМИНА – Дипломирани филолог (бугарски језик и књижевност). Преводи с бугарског. Живи у Београду.

КОВАЧ ЈОЛАНКА (Jolánka Kovács) – Рођена је 1958. године у Зрењанину. Дипломирани филолог (мађарски језик). Преводи с мађарског на српски и са српског на мађарски. Пише прозу. Објавила је две збирке новела и збирку бајки. Превођена. Добитник је бројних књижевних награда. Живи у Мужљи.

КОМБИЉ ЈАРОСЛАВ – Рођен је 1944. у Старој Дубрави (БиХ, Република Српска). Дипломирани технолог. Преводи с украјинског и руског језика на српски и са српског на украјински. Пише песме и приповетке. Са украјинског на српски до сада објављени преводи три романа, једне збирке есеја, једне збирке песама, једне збирке драмских текстова, а по књижевним часописима су штампани преводи око двесто песама, неколико есеја, стотинак афоризама, одломци из свих пет преведених романа, као и једна новела. Са српског на украјински објављена је једна збирка драмских текстова за децу. Његови преводи су објављивани у бројним нашим и страним часописима. Члан је Националног удружења украјинских књижевника. Живи у Врбасу.

ЛАЛИЋ-КРОВИЦКА ОЛГА – Рођена је 1980. у Шибенику. Дипломирани филолог. Књижевница и преводилац српско-пољског порекла. Пише песме, кратке приче, хаику и драме на пољском и српском језику. Објавила је десет збирки песама на пољском, српском и словеначком језику, као и једну збирку драма. Превођена на енглески, бугарски, литвански, македонски, русински, белоруски, руски, словеначки, румунски, шпански, немачки и албански језик и заступљена у више десетина антологија и алманаха на Балкану, у Пољској и Немачкој. Лауреат петнаестак књижевних награда у Пољској и на Балкану. Са пољског и на пољски језик превела је више од четрдесет збирки песама и прозе аутора из Пољске, Србије, Хрватске и Словеније. Живи у Дукли (Пољска).

ЛЕВЕТЕИ ЛАЗАР ЛАСЛО (Lövéttei Lázár László) – Рођен је 1972. године. Дипломирани филолог (мађарска и румунска књижевност). Аутор је бројних књига песама. Двадесет година је био уредник културног часописа *Szekelyföld*. Живи у Трансилванији (Румунија).

ЛУЈАК ТАМАРА – Рођена је 1976. године у Београду. Преводац с енглеског. Пише приче. Објавила је више књига. Живи у Београду.

ЛУКОВИЧ МИРОСЛАВ – Рођен 1976. године у Чеховицама – Ђеђицама (Пољска). Пише поезију. Превођен на словеначки и српски језик. Објавио књигу поезије *Jak powstało piekło* („како је постао пакао“). Живи у Кракову (Пољска).

МИЛАНОВИЋ МИЛАНА – Рођена је 1991. године у Јајцу. Пише песме. Објавила књигу поезије *Песме дугиних боја* (2021). Живи у Новом Жеднику код Суботице.

МИЛИНКОВИЋ МИОМИР – Рођен је 1948. године у Буковику код Прибоја. Доктор филолошких наука. Објавио је четрдесет књига и двеста педесет књижевнокритичких и научних радова. Добитник је више књижевних награда

и признања. Белетристичке књиге: *Катанац* (приповетке, 1988), *Травка вечности* (песме, 2001), *Бистро око* (песме, 2003), *Краљевство за детињство* (песме за децу, 2009), *Лет у свет*, *Легенда* (песме за децу, 2010), *Писмо галебу* (песме, 2011), *Корак даље*, (песме за децу, 2012), *Песма и дете*, (песме за одраслу децу, 2013), *Неизбежно* (песме за децу и младе, 2015), *Воденица код три јарца* (роман, 2013), *С оне стране дуге* (роман, 2014), *Корак до неба* (приповетке, 2015), *Шара на длану* (бајке, 2016), *Заборављени град* (роман, 2017), *Свети извори* (2018) и др. Живи у Београду.

МИНИЋ ДРАГУТИН КАРЛО – Рођен 1942. године у Крушевцу. Аутор је двадесетак књига афоризама и прича. Превођен је на више страних језика. Заступљен у многим домаћим и страним антологијама и прегледима. Добитник је бројних награда. Дугогодишњи је уредник „Сатирикона“ у „Политици“, аутор је рубрике сатиричних коментара „Укратко“ у истом листу. Живи у Београду.

МИТОВА МАЈА – Дипломирани филолог (бугарски језик и књижевност). Пише поезију. Објавила је више књига. Превођена је на српски, македонски, румунски, енглески и немачки језик. Добитница више награда и признања. Живи у Кресни (Бугарска).

МОРИЋ КИНКЕЛ ЕДИН – Рођен је 1967. године у Чапљини. Лекар специјалиста. Објавио је збирку песама *Приче о сјенама* (2015). Живи у граду Руби (Шпанија).

НИКОЛИЋ МАРКО – Рођен је 1993. године. Основне студије завршио је на Факултету политичких наука Универзитета у Београду, а мастер студије на Филолошком факултету у Београду. Пише и преводи поезију.

ПАВКОВИЋ ВАСА – Рођен је 1953. године у Панчеву. Магистар филолошких наука. Објавио је више од тридесет пет књига поезије, прича, романа, књижевних критика и студија. Добитник бројних награда. Један је од оснивача Српског књижевног друштва. Живи у Панчеву.

ПАЛ ДАНИЕЛ ЛЕВЕНТЕ (Pal Daniel Levente) – Рођен је 1982. године. Песник, писац, преводилац и драматург. Објавио је пет књига песама и три прозне књиге. Његови позоришни комади су на репертоарима позоришта широм Мађарске. Дела су му преведена на енглески, немачки, португалски, шпански, турски, тајски, кинески, арапски и српски језик. Књиге на српском језику: *Сунчева светлост и месо* (2021, 2022), *Осми Округ Господњи* (приче, 2022). Добитник је бројних међународних признања и награда. Живи у Будимпешти.

РАДОВАНОВИЋ ВАСА – Рођен је 1961. године у Београду. Пише прозу и поезију. Објавио је пет збирки песама. Превођен на енглески, француски, јапански, турски, руски и немачки језик.

СЕКУЛИЋ ДУШКО – Рођен је 1977. године у Сомбору. Медицински техничар. Објавио је две књиге кратких прича: *Блогов колац* и *Блог ти помогао*.

Симић Слободан – Рођен 1963. године у Ужицу. Психијатар. Објавио је осам књига афоризама, седам књига прича, једну књигу песама. Његови драмски текстови играни су у позориштима и на телевизији. Заступљен је у преко педесет домаћих и страних антологија и зборника. Добитник бројних престижних награда. Превођен на дванаест страних језика. Председник је Београдског афористичарског круга. Живи у Београду.

Стојановић Радосав – Рођен је 1950. године у Паруновцу код Крушевца. Дипломирани филолог (српкохрватски језик и југословенска књижевност). Био је председник Књижевног друштва Косова и Метохије, уредник у часопису „Стремљења“ и главни уредник „Српског југа“. Члан је Српског књижевног друштва. Објавио је више од четрдесет књига поезије, прозе и драма. Добитник је бројних награда. Заступљен је у антологијама и изборима српске поезије и приповедака у земљи и иностранству. Превођен на стране језике. Живи у Нишу.

Стојнић Данко – Рођен је 1955. у Београду. Педијатар. Бави се деčјом пулмологијом и фтизиологијом. Објављене прозне књиге: *Априорна фантастика*, *Синтетичка аутобиографија*, *Две приче*, *Градске приче*, *Шест прича*, *Фасцикле*, *Девет прозора*, *Неколико чудних прича о екскурзорима*, *Колекција споредних размисли о оцу*, *Диспликације*, *Мравињак*, *Повезивање*, *Метроном*, *Укус кафе и други одломци*, *Нематеријални остаци*, *Чистач ципела*, *Диспликације II* и др. Живи у Београду.

Теофиловић Витомир – Рођен је 1943. године у Врчину. Дипломирани филолог. Пише афоризме, приче и књижевну критику. Објавио је више књига. Живи у Београду.

Тодоров Милан – Рођен је 1951. године у Банатском Аранђелову. Дипломирани филолог. Пише афоризме, приче, песме и романе. Објавио је више књига. Добитник бројних награда. Заступљен у многим антологијама, домаћим и страним. Живи у Новом Саду.

Толевски Васил – Рођен 1956. године у Будимпешти. Објавио: *Четири корака до истине* (1988), *Музика за глуве* (2006), *Исусе Луцифер нас зове* (двојезична, 2007), *Наши пријатељи* (2007), *Антологија македонског афоризма* (двојезично, 2007), *Наши пријатељи 2* (2008), *Антологија балканског афоризма 1, 2* (двојезична, 2008), *Македонијо мајко, ко ми је отац* (2010) и *Бисери балканског афоризма 1, 2, 3* (2010–2011), *Библија за неверници* (2013, „Библија за невернике“); *Врели мразови* (2013), *Made in Macedonia* (2014), *Исусови антихристи* (2017), *Сува река* (2018), *Паклени рајски врт* (2019) и др. Пише афоризме, скечеве, монодраме и сатиричне текстове. Био је главни и одговорни уредник листа за хумор и сатиру „Македонски остен“. Његови радови су превођени на двадесетак језика. Добитник бројних награда. Живи у Скопљу.

ТУДОР КОРНЕЉУ ВАДИМ (Corneliu Vadim Tudor) – Рођен је 1948. године у Букурешту. Социолог и политичар. Писао је поезију и прозу. Објавио је више књига. превођен је на више језика. Умро је 2015. године у Букурешту.

УШКАЛОВ ОЛЕКСАНДР САШКО – Рођен је 1983. године у Украјини. Филолог и преводилац. Песник, драматург и прозаиста). Објављена му је збирка песама *Перипатетика-блюз* („Перипатетика-блюз“, 2002), збирка апсурдних драма *ESC* (2006), роман *БЖД* (2007, 2008) и збирка приповедака *Гест* (*sho(r)t stories*) („Жест (*sho(r)t stories*)“, 2013). Објавио је бројне приповетке и есеје у периодичи и књижевним часописима. У коауторству с оцем аутор је две књиге дечијих прича. Преводи са немачког. Заступљен је у антологијама.

ЧОТРИЋ АЛЕКСАНДАР – Рођен је 1966. године у Лозници. Од 1984. године објављује афоризме и приче у новинама и часописима. Објавио је књиге афоризама: *Даћемо ми вама демократију*, *Пета колона*, *Недозвољене мисли*, *Кратки резони*, *Гола истина*, *Померање памети* (сатирични афоризми); *Играње главом* (афоризми о спорту); *Својглава књига*, *Дечја посла* и *О љубави с љубављу* (афоризми за децу); *Добре вибрације* (афоризми о женама и мушкарцима); књиге сатиричних прича: *Обележене приче*, *Приче пред буђење*, *Причињавање* и *Друге приче* и књигу прича за децу *Озбиљно смешна књига*. Књиге афоризама или прича објављене су му у Румунији, Македонији, Словенији, Пољској, Мађарској и Бугарској. Приредио је антологију српског афоризма за децу *Раздељак*, зборник афоризама о спорту *Дриблинг духа*, Антологију савременог стваралаштва за децу српских писаца у расејању и Антологију савремене руске афористике. Заступљен је у антологијама које су објављене у САД, Русији, Немачкој, Шпанији, Италији, Аустрији, Бугарској, Македонији, Пољској, Румунији, Словенији, Шведској и другим државама. Међу осталим, добитник је признања: „Златна кацига“, „Радоје Домановић“, „Владимир Булатовић Виб“, „Јован Хаци-Костић“, „Драгиша Кашиковић“, „Стеван Сремац“, „Ђорђе Фишер“, „Златна значка“, „Златни беоцуг“, „Витезово пролеће“ и „Доситејево перо“ (награда ученика београдских школа). Лауреат је и књижевних признања у Бугарској, Румунији, Македонији, Црној Гори, БиХ и Либану. Приче и афоризми превођени су на енглески, пољски, немачки, француски, словеначки, мађарски, румунски, шпански, македонски, руски, белоруски, албански, словачки, чешки, шведски, грчки, бугарски, русински, италијански, португалски, јерменски, грчки, каталонски, баскијски, арапски и турски језик. Живи у Панчеву.

Тамара Дојч